

Sámedikki dievasčoahkkin

Čoahkkingirji 02/12

Ávjuvárgaaidnu 50, N-9730 Kárášjohka

Telefon +47 78 47 40 00

Telefaks +47 78 47 40 90

samediggi@samediggi.no

www.samediggi.no

Áigi: 18.04.12 - 19.04.12
Báiki: Kárašjogas

Áššelistu

Saksnr.	Sakstittel
013/12	Vuodđudeapmi
014/12	Sámediggeráđi doaibmadiedahus
015/12	Gazaldagat Sámediggeráđđái
016/12	Odđa áššiid diediheapmi
017/12	Sámi vuoigatvuodát bioteknologalaš ovddideamis
018/12	Sámediggeráđi čilgehus sámi giella birra
019/12	St.prop. 70L Rievdadusat oassálastinlágas, mearraresursalágas ja finnmárkolágas (riddoguolástuslávdegottis)

Čoahkkináiggit

Áigi		Ášši	Siidu
18.04.12	dii. 08.30-08.50	13/12	3
	dii. 08.50-12.05	14/12	5
	dii. 14.00 -14.30	18/12	72
	dii. 14.30 - 17.40	15/12	48
	dii. 17.40 - 19.20	16/12	60
19.04.12	dii. 12.35 -12.45	19/12	88
	dii. 12.45 - 13.50	17/12	67
	dii. 13.50 - 15.20	18/12	72

Ášši/Sak DC 013/12

Čoahkkima vuodđudeapmi

Ášši meannudeapmi álggahuvvui cuoŋománu 18. b. 2012 dii. 08.30.

Áirasat

Čuovvovaš áirasat ledje vuodđudeamis:

1.	Mariann Wollmann Magga	21.	Odd Iver Sara
2.	Kirsten Ellinor G. Utsi (<i>várrelabtu Gunn-Britt Retter ovddas</i>)	22.	Geir Tommy Pedersen
3.	Knut Inge Store	23.	Willy Ørnebakk
4.	Trond Are Anti	24.	Randi A. Skum
5.	<i>Ii várrelabtu Ragnhild M. Aslaksen ovddas</i>	25.	Margit Eli Anti Oskal
6.	Hans J. Eriksen	26.	Aud Marthinsen
7.	Alf Isaksen, <i>ii lean sajis</i>	27.	Rolf Johansen
8.	Aili Keskitalo	28.	Ann-Mari Thomassen
9.	Ronny Wilhelmsen	29.	Inga-Lill Sundset
10.	Per Andersen Bæhr	30.	Nanna Thomassen (<i>várrelabtu Miriam Paulsen ovddas</i>)
11.	Olaf Eliassen	31.	Åge Nordkild, <i>lobihis jávkan</i>
12.	Mathis Nilsen Eira	32.	Geir Johnsen
13.	Marit Kirsten A. Gaup (<i>várrelabtu Anne Helene Moeng Saari ovddas</i>)	33.	Jarle Jonassen
14.	Anders Somby jr	34.	Sten Erling Jønsson
15.	<i>Ii várrelabtu Knut Roger Hanssen ovddas</i>	35.	Ida Marie Bransfjell
16.	Hilde Anita Nyvoll	36.	Jørn Are Gaski
17.	Arthur Johan Tørfoss	37.	Kirsti Guvsám
18.	Rolf Wilhelmsen (<i>várrelabtu Toril Bakken Kåven ovddas</i>)	38.	Marie Therese N. Aslaksen
19.	Silje Karine Muotka	39.	Heidi P. Greiner Haaker
20.	Inger Jørstad		

Juolluduvvon permišuvnnat

Permišuvnnat olles dievasčoahkkimis

Áirras nr. 2 Gunn-Britt Retter

Áirras nr. 5 Ragnhild Melleby-Aslaksen

Áirras nr 13 Anne Helene Moeng Saari

Áirras nr 15 Knut Roger Hanssen

Áirras nr 18 Toril Bakken Kåven

Árras nr 30 Miriram Paulsen

Permišuvnnat osiid dievasčoahkkimis

Árras nr 20 Inger Jørstad 18.04.12

Árras nr 28 Ann-Mari Thomassen 18.04.12 dii. 15.50 rájes.

Árras nr 17 Arthur Johan Tørfoss 19.04.12.

Várrelahtut

Várrelahtu Kirsten Ellinor Guttorm Utsi árras nr 2 Gunn-Britt Retter ovddas

Várrelahtu Rolf Wilhelmsen árras nr 18 Toril Bakken Kåven ovddas

Várrelahtu Nanna Thomassen árras nr 30 Miriam Paulsen ovddas

Várrelahtu Marit Kirsten A. Gaup árras nr 13 Anne Helene Moeng Saari ovddas

I Áššebáhpirat

28.03.12 beaiváduvvon gohččun ja áššelistu

II Evttohusat ja mearkkašumit

Dievasčoahkkinjodihangotti árvalus

28.03.12.beaiváduvvon gohččun oktan áššelisttuin, prográmmain ja sárdneáiggiin dohkkehuvvo.

III Jienasteapmi

39 árrasis ledje 34 čoahkis. Jienasteapmi dahkkojuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

- Dievasčoahkkinjodihangotti árvalus mearriduvvui ovttajienalaččat.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhkvuorrolistu ja replihkat

	Sáhkvuorru	Replihkka
1	Jarle Jonassen, dievasčoahkkinjodiheddji	
	Aili Keskitalo, čoahkkinnortnegi	
	Jarle Jonassen, čoahkkinnortnegi	
	Willy Ørnebakk, čoahkkinnortnegi	
	Jarle Jonassen, čoahkkinnortnegi	

VI Sámedikki mearrádus

- 28.03.12.beaiváduvvon gohččun oktan áššelisttuin, prográmmain ja sárdneáiggiin dohkkehuvvo.

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui 18.04.12 dii. 08.50.

Ášši/Sak DC 014/12

Sámediggeráđi doaibmadieđáhus

Arkiiva

Arkiiváššennr.

SF-

12/1790

Ášši meannudeapmi álggahuvvui cuoŋománu 18.04.12 dii. 08.50.

I Mildosat

Nr	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus

II Evttohusat ja mearkkašumit

Sámediggeráđi árvalus Sámediggái

Sámediggi váldá Sámediggeráđi doaibmadieđáhusa áigodagas guovvamánu 8. b. – njukčamánu 29. b. 2012 diehtun.

1 Álggahus

Dát dieđáhus guoská áigodahkii guovvamánu 8. b. njukčamánu - 29. b. 2012 ja čatnasa Sámedikki 2012 bušehtti.

Sámediggeráđdi lea dán áigodagas doallan ovttá čoačkkima ja lea meannudan 25 ášši.

Nugo oidno geahčastagas www.sametinget.no de lea ráđdi searvan ollu čoačkkimiidda ja ovddastemiide.

Dásseárvu

Norgga stáhta gažadeapmi ON nissonvealahánlávdegotti birra

ON nissonvealahánlávdegottis (CEDAW) lea ovddasvástádus čuovvolit dan movt stáhtat čuovvolit ON nissonvealahankonvenšuvnna. Sámediggi lei mielde áicin dalle go Norga gažaduvvui Genèveas 16.2.2012. Sámediggeráđdi lea vuoruhan dán barggu, ja lea ovddidan sámi nissoniid hástalusaid riikkaidgaskasaš forumii.

Sámediggi attii cealkámuša gávccát raporteremii movt Norga ollašuttá nissonvealahankonvenšuvnna rivttiid. Cealkámušas válddii Sámediggi ovdan sámi nissonolbmuid dearvvašvuoda, sámi nissonolbmuid vuodđoealáhusain ja dan go váilu máhttovuodđu sámi nissonolbmuid birra.

CEDAW dovddahii fuola dan geažil go sámi nissonat ain gártet gillát ollu vealaheami, ja maiddá go leat váttisvuodát oazžut dohkálaš dearvvašvuodafálaldaga. Konklusuvdnan dása, rávvii lávdegoddi ráđdehusa sihkkarastit dan ahte sámi nissonolbmot ožžot dohkálaš dearvvašvuodafálaldaga, ja dohkálaš psykalaš

dearvvašvuodadivššu. Sámediggeráđđi lea duhtavaš go oažžu doarjaga ON:s áššis mainna ráđđi lea bargan mánggaid jagiid.

CEDAW rávvii ráđđehusa maiddá ahte čadahit nissonperspektiivva buot politihkas ja prográmmain mat gusket sámii. Dát dávista maiddá áigumušaide mat leat Sámedikki dásseárvodoaibmaplána 2009-2013.

Nissonkommišuvna 56. sešuvna

Sámediggeráđđi searvai ON 56. nissonkommišuvnii. Dán jagi fáddán ledje nissonolbmot eanadoalloguovlluin. Ráđđelahttu Vibeke Larsen searvai paneladigaštallamii álgoálbmot nissonolbmuid vuoigatvuodaid birra oažžut seđolaš barggu.

ON nissonkommišuvna lea dál vuosttaš gearddi šiehtadallan sierra resolušuvna álgoálbmot nissonolbmuid birra. Loahpalaš resolušuvdnaárvalusas ávžžuhuvvo earret eará stáhtaid álggahit sierra doaibmabijuid ovdánahttit ja nannet politihka ja prográmmaid maid bokte sihkkarastit ahte álgoálbmot nissonolbmot beasašedje searvat almmolaš mearrádusproseassaide.

Resolušuvnnas deattuhuvvo viidáseappot man deatalaš lea ollásit nannet álgoálbmot nissonolbmuid ja nieiddaid vuoigatvuodaid, nugo vuoigatvuoda oahpahussii, ja ovdánahttit mánggakultuvrralaš lagadeami oahpahušvuogádagas – dainna lágiin ahte álgoálbmot nissonolbmuid sierra mihttomearit ja dárbbut vuhtii váldojuvvojit. Álgoálbmot nissonolbmuid árbedieđut deattuhuvvojit deatalažžan álgoálbmotservodaga ovddideamis.

Resolušuvnnas deattuhuvvo ahte álgoálbmot nissonolbmuid lea riekti gudnejahttojuvvot ja oažžut ollislaš olmmošvuoigatvuodaid. Veahkaváldi maid álgoálbmotnissonolbmot gillájit lea okta ollu beliin mat deattuhuvvojit resolušuvnnas, ja stáhtat ávžžuhuvvojit álggahit doaibmabijuid eastadan dihte dán lágan veahkaválddi, nationála ja báikkálaš dásis. Resolušuvnnas ávžžuhuvvo ahte stáhtat dorjjošedje dan ahte álgoálbmot nissonolbmot beasašedje searvat álgoálbmogiid máilmmikonferánsii, mii galgá dollojuvvot 2014:s.

ON nissonkommišuvna lea dál vuosttaš gearddi šiehtadallan sierra resolušuvna álgoálbmot nissonolbmuid birra. Dát iešalddis lea deatalaš lávki rivttes guvlui. Sámediggi barggai árjjalaččat resolušuvnateavsttain. Nissonkommišuvna sekšuvnii eai searvan nu ollu álgoálbmot nissonolbmot, ja eai nu gallis beassan šiehtadallamiidda eaige lean ožžon váikkuhanfámu. Sámediggi evttohi nannet álgoálbmotnissonolbmuid searvama ja váikkuhanfámu nissonkommišuvnnas, ja áigu boahhteáiggis bargat árjjalaččat dainna.

Njukčamánu 8. beaivvi čalmmusteapmi

Sámediggi láve juohke jagi čalmmustit riikkaidgaskasaš nissonbeaivvi, mii lea njukčamánu 8. b. Dát lea Sámedikki dásseárvodoaibmaplána čuovvoleapmi. Dán jagi ledje doalut Unjárggas, ovttasbargguin báikkálaš njukčamánu 8. b. lávdegottiin, mii doaimmai bures. Váldofáddán lei eretfáren smávit giliin oppalaččat ja sámii guovlluin erenoamážit. Doppe lágiduvvui paneladigaštallan man fáddán lei “Maid gilli sáhtá fállat nissonolbmuide?”

2 Giella

Sámi álbmogis galgá leat vejolašvuohta ja vuoigatvuohta geavahit gielas. Sámegiela suodjaleapmi, nannen ja ovddideapmi lea deatalaš sámii kultuvrra boahhteáigái.

Váldomihttomearit

- Sámegiella lea lunddolaš giella buot arenain

Oassemihhtomearit

- Mis leat ceavzilis ja árjjalaš arenat sámegiela várás
- Sámegiella lea oidnosis ja geavahuvvo maiddá dain guovlluin gos giella lea áitojuvvon
- Sámegiella geavahuvvo árjjalaččat ja lea oidnosis almmolašvuodas
- Sámegiella lea ollesárvosas geavahangiella árgabeaivvis

Čoahkkingirjji čállit: Marit Ellen Mienna /Tove Anti

6 siidu 90 siidus

Strategiijat

- Gulahallama bokte báikkálaš, regionála ja guovddáš eiseválddiiguin ja eará aktevrraiguin háhkát buriid rámmaeavttuid sámegeiela várás

Sámi giellaiskkadeapmi 2011

Sámediggi dagai 2011:s Nordlandsforskning AS ja Norut Alta nammasaš fitnodagaiguin šiehtadusa čadahit sámi giellaiskkadeami Norggas. Iskkadeamis lea jearahanskovvi sáddejuvvon ollugiidda. Dasa lassin galgá čadahuvvot dárkilis iskkadeapmi välljejuvvon 12 gielddas. Jearahanskovit leat sáddejuvvon guovvamánu gasku 5000 olbmui geat leat Sámedikki jienastuslogus. Nordlandsforskning AS lea ožžon birrasii 1500 vástadusa maŋŋá go leat sádden rassema 3800 olbmuid. Sullii 300 jearahanskovi leat sáddejuvvon ruovttoluotta boasttu čujuhusa geažil. Sihke Sámediggi ja Nordlandsforskning leat sádden preassadieđahusa giellaiskkadeami birra ja leat ávžžuhan buohkaid geat leat ožžon jearahanskovi vástidit, juogo deavdit skovi ja sáddet dan poasttas, dahje neahttavuđot skovi bokte.

Skoviid sáhtta vástidit buot golmma sámegeilli dahje dárogilli. Čiekŋalis jearahallamat leat dahkkojuvvon Snoasas, Árbordes, Rørosas, Divttasvuonas, Guovdageainnus, Gáivuonas, Fálesnuoris, Skániin, Romssas ja Oslos. Bodáddjos vel čadahuvvo. Raporta galgá leat gárvvis cuoŋománu 2012. Máhttu mii boahta iskkadeamis, lea deatalaš sámi giellapolitiikka hábmemei ja doaibmabijuid álggaheapmái maid bokte suodjalit ja ovddidit sámegeiela. Iskkadeami bohtosat galget biddjojuvvo sámi giellapolitiikka vuodđun buot dásiin servodagas, nugo stáhtalaš, guovlulaš ja gielddalaš dásiin.

Ovttasbargošiehtadusat gielddaiguin ja fylkkagielddaiguin

Sámediggeráđdi lea guovvamánu dievasčoahkkima oktavuodas vuolláičállán individuála ovttasbargošiehtadusaid guovttegielatdoarjaga geavaheamis eanaš gielddaiguin ja fylkkagielddaiguin mat gullet sámegeiela hálddašanguvlui. Šiehtadus Norlándda fylkkasuohkaniin vuolláičállojuvvo dalán go dat lea meannuduvvon fylkkadikkis. Dain lea sohppojuvvon movt ovttaskas gielddat ja fylkkagielddat sámegeiela hálddašanguovllus galget ovdánahttit, nannet ja ovddidit sámegeiela. Sámediggeráđdi lea lávga gulahallan gielddaiguin ja fylkkagielddaiguin ovttasbargošiehtadusaid sisdoalu ja hábmema birra. Ovttasbargošiehtadusat gustojit jagi 2012 rájes.

Čoahkkin Áltta gielddain

Sámediggeráđdi Laila Susanne Vars ja Vibeke Larsen bokte deaivvadii Áltta gieldda bajásšaddan- ja kulturváldolávdegotti jođiheddjiin Guovdageainnus 29.3.2012. Čoahkkin lei vuosttaš lávki ovttasbarggu oččodeamis Áltta gieldda ja Sámedikki gaskka, gos ságastuvvui oktasaš mihttomeriid ja ángiruššansurggiid birra Áltta gieldda ja Sámedikki gaskka. Áltta suohkan háliida ahte sámi giella ja kultuvra ovddiduvvošii positiivvalaččat Álttas, man geažil Sámediggeráđdi lea movtta. Sámediggeráđdi lea positiivvalaš viidáset ovttasbargui ja háliida buori gulahallama gielddain.

Sámi giellaguovddážiid evalueren

Norut Alta AS lea ožžon Sámedikkis bargun evalueret sámi giellaguovddážiid.

Evaluerenbargu lea álggahuvvon juovlamánu 2011 ja dál njukčamánu leat dieđut čohkkejuvvon ja raporta lea plánejuvvon gárvvistuvvot geassemánu 2012.

Raporteren EMRIP:ii

Sámediggi lea raporteren EMRIP:ii (The Expert Mechanism on the Rights of Indigenous peoples) sámegeiela birra. Min raporteremis leat mii bidjan guovddáži hástalusaid dan ektui go sámelága giellanjuolggadusat rihkkojuvvojit oktilaččat. Dat mearkaša dan ahte ollu sámegeielagat eai oaččo daid rivttiid mat sis leat. Sámelága mielde lea fylkkamánni dán lágan áššiid váiddaorgána. Dát ii oro doaibmamin ulbmila mielde. Fylkkamánni ii oaččo váidagiid, muhto mii lohkat ja gullat gal dákkár áššiid birra medias. Sámedikki oaivila mielde lea dárbu buoridit bearráigeahččan- ja váiddaortnega sámelága giellanjuolggadusaid várás.

Sámegeielaid doaibmaplána

Čoahkkingirjji čállit: Marit Ellen Mienna /Tove Anti

7 siidu 90 siiddus

Sámediggi ja Ođasmahttin-, hálddahu- ja girkodepartemeantta (OHG) leat hálddahušdásis čoahkkinnastan ja geahčadan sámegealláid doaibmaplána bargguid stáhtusa. Čoahkkimis mii ságastalaimet maid doaibmaplána barggu proseassa, ja mii boahit joatkit dáid ságastallamiiguin. OHG sávdaga mielde soabaiga Sámediggi ja OHG ahte mii eat válbme stáhtusraportta ovdal maŋŋel geasseluomu. Čoahkkimis mitalii OHG maid ahte sii dál vuoruhit barggu guorahallat sámelága giellanjuolggadusaid oaidnin dihte galget go ođastit daid.

- Bargat dan ala ahte buoridit dihtomiellalašvuoda giellageavaheamis

Jahkečoahkkinn Noereh!

Sámediggeráđdi lei mielde Noereh! jahkečoahkkimis Snoasas 2.- 4.3.2012, man fáddán lei giella ja dan geavahepmi. Sáhkavuorustis ávžžuhii ráđđelahttu Ellinor M. Jáma nuoraid buktit árvalusaid Sámedikki gielladieđáhussii.

Muitominta

Go NSR Gunn Britt Retter bokte 2010:s ávžžuhii de sáddii Sámediggi reivve bokte ođđajagimánus 2011 Norges Báŋkui jearaldaga almmuhit Sámi ávvoeddela/mintta- muitominta 2017. Ávvudan dihte sámi vuosttaš riikkačoahkkima 100-jagi beaivvi, mii lea guovvamánu 6. b. 2017.

Norges Báŋku lea vástidan ahte eai almmut ávvoeddaliid, muhto muitominttaid. Ođđajagimánus 2012 sáddii Sámediggi muittuhusa ássi birra ja oaččui vástádussan ahte ássi dál lea sáddejuvvon Finánsadepartementii meannudeapmái. Sámediggeráđdi lea reivve bokte jearran maiddái Finánsadepartemeanttas man guhkás leat joavdan ássiin, muhto mii eat leat vuos ožžon dasa vástádusa.

Gollegiella árvoštallanjoavkku

Sámediggeráđdi válljii guovvamánus Harald Gaski Norgga ovddasteaddjin davviriikkalaš sámi giellabálkkašumi árvoštallanlávdegoddaid čuovvovaš njeallje jahkái. Gollegiella -giellabálkkašumi árvoštallanlávdegotti bargun lea válljet Gollegiella -bálkkašumi vuoti. Lávdegottis leat oktiibuot vihtta lahtu. Sámi parlamentáralaš ráđdi (SPR) nammada njeallje lahtu ja bálkkašumi mieđiheadji riika ovttalahtu juohke nuppi jagi. Dát mearkkaša dan, ahte juohke Sámediggi nammada ovttalahtu ja Ruošša beale sámesearvvit ovttalahtu. Sámediggeráđdi nammada Norgga lahtu ja árvala dan Sámi parlamentáralaš ráđdái. SPR stivra nammadii guovvamánu loahpas Gollegiella árvoštallanlávdegoddaid čuovvovaččaid: Harald Gaski, Sámediggi Norggas, Anna Morottaja, Sámediggi Suomas, Anna-Margith Páve, Sámediggi Ruotas ja Nina Nikolaevna Mironova, Ruošša bealde. Gollegiella-giellabálkkašumi ulbmilin lea ovddidit ja seailuhit sámegealla Norggas, Ruotas, Suomas ja Ruoššas. Bálkkašupmi lea 100.000 Norgga ruvnu. Dan sáhttet oažžut dakkár ovttaskasolbmot, joavkkut, organisašuvnnat dahje ásašusat, mat leat áŋgiruššan sámegealla ovddidemiin. Gollegiella-bálkkašupmi lea juhkkjuvvon juohke nuppi jagi 2004 rájes. Bálkkašupmi juhkkjuvvo čuovvovaš gearde čakčat 2012 sámeministariid ja sámediggepresideanttaid oktasaš čoahkkimis árvoštallanlávdegotti čálalaš ákkastallama vuodul.

Siskkáldas giellabálvalusat

Sámediggeráđdi hálddahu bargá beaivválaččat jorgalemiiguin ja lohka korrektuvrra, nu ahte gávdnojit dokumeanttat, sáhkavuorut ja preassadieđáhusat oktilaččat sihke sámegealli ja dárogilli. Sámediggi jorgala maiddái Sámedikki neahttasáiduid, mat gávdnojit máttá-, julev- ja davvisámegealli ja dárogilli. Dát lea stuorra bargu vátna resurssaiguin ja áigemearit leat oanehaččat, mii dagaha ahte muhtumin sáhtta dat čuohtat bálvalusaid kvalitehtii. Dasa lassin lávet oastit jorgalanbálvalusaid erenoamážit lávdegodde- ja dievasčoahkkimiid oktavuodas.

- Váikkuhangaskaomiid aktiivvalaš geavaheami bokte ovdánahttit sámegealla geavaheami, ja erenoamážit deattuhit lullisámegealla ja máttasámegealla

Giellaprošeaktaruđat

Dán jagi lea biddjon 8 810 000 r giellaprošeavttaide 3.3.5 poasttas. Leat boahán 80 ohcama mat oktiibuot leat ohcan doarjaga 15 371 967 r ovdas.

- Bargat dan ala ahte bisuhit ja viidáseappot ovddidit dáláš arenaid, ja áсахit ođđa arenaid sámegiela várás
- Bargat dan ala ahte buoridit dihtomielalášvuođa giellageavaheamis
- Atnit ávkki boarrásiin resursan giellabarggus
- Nannet, suodjalit ja buktit oidnosii sámegiela sámi báikenammabarggu bokte

Dán áigodagas leat sámi báikenammakonsuleanttat earret eará addán rávvagiid nammaáššiid Davvisiidda gielddas ja Guovdageainnu suohkanis. Nammaáššiguin bargojuvvo maiddá earret eará Máttá-Várjjaga, Harsta ja Narviikka suohkaniin. Rávvet sámi namaid čállinvuogi ektui. Sámediggeráđđi lea hui duhtavaš go gielddat váldet sámi báikenamaid almmolaččat geavahussii. Dát lea mielde oainnusmahttimin sámi báikenamaid.

Beaiválaččat lávet mii rávvet journalisttaid, gielddaid ja earáid geat barget sámi báikenamaiguin movt geavahit sámi báikenamaid. Leat juohkán dieđuid mearriduvvon ja dohkkehuvvon čállinvugiid birra sierra báikenamaide.

Sámediggeráđđi lea nammadan ođđa davvisámegiela nammakonsuleantta, ja son lea Jonny Inge Nutti.

Sámediggeráđđi lea dál geargan digitaliseremis sámi báikenammabálvalusa kasehttaarkiivva. Kasehtat konverterejuvvojit digitála fiillaide. Bargojuvvo viidáseappot oažžut boares báberarkiivva digitaliserejuvvo. Dát leat buhttemahttun duođastus, ja kulturmuittut eai galggaše duššat.

- Ovddidit sámi terminologijja ja dahkat dan olahttin

Bargu sámi terminologijain

Beaiválaččat addit rávvagiid ja veahkehit jorgalemiiguin davvi-, julev- ja máttasámegillii ja bargat oktilaččat sierra terminologijalisttaiguin.

Sámi giellalávdegotti máttasámegiela terminologijajoavku lea geahčadan ja meannudan terminologijalisttaid main leat máttasámegiela tearpmat servodatfágas, geografijjas ja eatnamiid namat. Sámediggeráđi hálddahuš lea addán rávvagiid Sámi giellalávdegotti davviriikkalaš terminologijajoavkui ovdal go terminologijalisttat loahpalaččat rávvejuvvojit, ja mat meannuduvvojedje guovvamánus 2012.

Julevsámegiel sátnegirji

Sámediggeráđđi almmuhii julevsámegiel-dárogiel, dárogiel-julevsámegiel digitála sátnegirji, julevsámi giellakonferánsas Johkamohkis guovvamánus 2012. Sátnegirji lea Sámedikki mángga jagáš prošeakta maid Anders Kintel lea jodihan. Neahttasátnegirji gávdná giellatekno.uit.no ruovttusiidduin, ja dat lea gaskaboddasas veršuvdna nu ahte giellageavaheddiin lea vejolašvuhta buktit árvalusaid ja/dahje dievasmahttit dan. Dán kvalitehta sihkkarastima áigodaga maŋŋá lea áigumuš ráhkadit eanet geavaheadji oiddolaš digitála veršuvdna ja dat galgá almmuhuvvot maiddá girjin.

- Beavttálmahttit terminologijabarggu

3 Kultuvra

Mánggabealat kultureallin nanne sámi gullelašvuođa ja identitehta, ja váikkuha ealli báikegottiid.

Mihttomearri

- Ealli ja mánggabealat sámi dáidda- ja kulturealli

Oassemihttomearit

- Aktiivvaláš sámi deaivvadanbáikkid, kulturásahusat ja musea alla fágalaš dásiin
- Mánggalágan sámi dáiddalaš ja kultuvrralaš ovdanbuktimat dahkkojuvvojit oainnusin servodagas

Čoahkkingirji čállit: Marit Ellen Mienna /Tove Anti

9 siidu 90 siidus

- Mánngabealat valáštallandoaimmat sámi álbmogii
- Viiddes kulturdoaimmafálaldat sámi mánáide ja nuoraide
- Buorre girjerádjofálaldat sámi geavaheddjiide

Strategiijat

- Gulahallama bokte báikkálaš, regionála ja guovddáš eiseválddiiguin ja earáiguin nannet sámi kulturovddideami rámmaeavttuid

Hálddahaslaš oktavuohačoaččkin Kulturdepartemeanttain

13.2.2012 lei Oslos hálddahaslaš oktavuohačoaččkin Kulturdepartemeanttain, mii dollojuvvo guktii jagis. Áššit mat ledje čoaččkimis ledje earret eará diehtojuoččkin proseassaid birra mat leat jođus ja bohtet kultursuorggis, nugo stuorradiggedieđáhus visuála dáidaga birra ja kultur- ja ealáhusdoaimbaplána, jagi 2013 bušeahhtadárbbut ja sierra huksenáššiid stáhtus. Sámedikki jearaldahkii čilgii Kulturdepartemeanta stáhtadoarjaga birra ođđadáru lágádussii Det norske samlaget. Det norske samlaget oažžu 2012:s njuolgadoarjaga stáhtabušeahta bokte birrasii 14 miljon ru. Dán bušeahta siskkobealde galgá Samlaget nannet ođđadáru giela, girjjálašvuođa ja kultuvrra dan bokte ahte almmuha girjjiid ja artihkkaliid ođđadárogiillii. Kulturdepartemeanta bidjá vuodđun ahte Samlaget ieš háhka saji buvttadusdoarjagii ođđadárogielat girjjálašvuhtii iežas bušeahta siskkobealde, ja dat ii de sáhte ohcat buvttadusdoarjaga dasa Norgga kulturráđi doarjjaortnegiin.

Hálddahaslaš čoaččkin Norgga kulturráđiin

Sámedikkis lea leamaš hálddahaslaš čoaččkin Norgga kulturráđiin. Dán čoaččkima ulbmilin lei lonuhallat dieđuid, ja mainna lágiin galggašii oažžut lágadeappo ovttasbarggu váikkuhangaskaomiid oktavuodas. Dasto čilgiimet ahte lea dárbu doallat fásta čoaččkimiid Sámedikki ja Norgga kulturráđi gaska hálddahaslaš dásis. Eará fáttát maid birra ságastuvvui ledje earret eará barggu konvenšuvnna ávnnaskeahces kulturárbbi implementerema guorahallan, čilgehus kulturráđi stuorradiggedieđáhusa 10 (2011-2012) “Kultur, inkludering og deltaking, nettverket for samiske museer m.v.” čuovvoleami birra.

Sámi museat

Vegar Trasti lea nammaduvvon fásta stivralahtun, ja Karina Mathisen fas persovnnalaš várrelahtun, Deanu ja Várjjaga museasiidii áigodahkii 2012- 015.

Sámedikki kulturdieđáhus

Sámediggi lea ráhkadišgoahtán kulturdieđáhusa. Dieđáhus lea guovtti oasis, nubbi oassi válddaha diehtovuodu ja mas dálá dilli čilgejuvvo, ja nuppis fas guorahallojuvvojit ovdáneapmi ja guhkes áiggi mihttomearit, strategiijat ja ángirusšansuorggit boahhteáiggi kulturpolitihka ektui. Dieđáhusbarggu oktavuodas lágiduvvojit cealkámuščoaččkimat. Stuorámuš deaivvadansadji gos sáhtá buktit cealkámušaid šaddá leat Dáiddárkonferánsa mii dollojuvvo sámediggevievus Kárášjogas 11.9-12.9.2012. Sámedikki kulturdieđáhus ovddiduvvo dievasčoaččkimii cuorjomanus 2013.

Nuoraidpolitihka/Sámedikki nuoraidpolitihkalaš lágdegoddi (SNPL)

Sámedikki nuoraidpolitihkalaš lágdegoddi (SNPL) lea dieđáhusáigodagas doallan guokte čoaččkima ja lea čuvvon osiid dievasčoaččkimis gávccát vahkus. SNPL lea váldán ovdan čoaččkimis Mánáidáittardeddiin 28.2.2012, mii dollojuvvo juohke jagi, áššiid earret eará ságastallama gielddaid laktima birra sámegeiela hálddašanguvlui, go oahppit heitet sámegeielaohpahas, diehtodási birra mánáid ja nuoraid gaskkas sámi áššiid birra ja skuvllaid heaittihemiid birra sámi guovlluin.

SNPL lea searvan nuoraidorganisašuvnna Noereh! jahkečoaččkimii, ja Rokkan nammasaš konferánsii Narviikkas, gos fáddán lei earret eará vásihusat geahččalanortnegis mii guoská 16 jahkásaččaid jienastanvuogavuhtii. Áike Niillas Selfors lea välljejuvvon SNPL nubbinjodiheaddjin.

SNPL lei mielde lágideamen konferánsas Digitála ránnjá áhku Romssas 22.-23.03.12, ja lea searvan konferánsa beaivválaš rasismma birra ráhkkanemiide ja čađaheapmái. Politihkalaš ráđdeaddi Johan Vasara doalai sáhkavuoru konferánsas. Sáhkavuorustis deattuhii Vasara ahte lea dohkketmeahtun go sámit

givssiduvvojit ja vealahuvvojit sin etnihkalaš duogáža geažil. Eará áššit maid birra hálai ledje sámegeiela hálddašanguovlu, maid mearkkaša Nállevealahankonvenšuvdna (CERD) Norgii, ja Sámedikki čuovvoleapmi daid mearkkašumiid ektui maid stáhta lea ožžon nállevalaheami ektui, Mánáidkonvenšuvdna ja mediat ja mediaid oppalaš rolla áššiid ektui nugo minoritehtat, ođđaset dutkan dearvvašvuoda ja vealaheami oktavuodas, sámi demográfalaš beliid rievdan mat hástalit sihke Sámedikki ja gávpotgielddaid váldit ovddasvástádusa laski gávpotsámi álbmogis.

Sámedikki presideanta Egil Olli doalai sáhkavuoru gonagaslaš allavuoda Monaco Prinsa Albert II ártkalaš semináras "Arctic change, indigenous youth and future opportunities", 27.03.12. Guovdageainnus. Olli fokuserii dálkkádatrievdamiid čuvvosiid Ártisa álgoálbmogiidda, ja man deatalaš lea go nuorat ángiruššet dálkkádat- ja birasáššiiguin ja iežaset boahhteáiggi ektui davvin, ja ahte lea deatalaš searvvahit nuoraid ja addit sidjiide váikkuhanfámu ja válddi ieža ovddidit davviguovlluid.

- Árijjalaš váikkuhangaskaomiid geavaheami bokte váikkuhit sámi dáidda- ja kultureallima bisuheami ja viidáset ovddideami

Davviriikkaid ráđi árvoštallanlávdegoddi nominerii Rawdna Carita Eira girjji "Ruohta muzetbeallji ruohta" kandidáhtan sámi giellaguovllus oazžut Davviriikkaid ráđi girjjálašvuoda bálkkašumi 2012. Bálkkašupmi 2012:s addojuvvui norgalaš girječállái Merethe Lindstrøm.

- Váikkuhit sámi mediafálaldaga nannema buot sámi giellajoavkkuid várás.
- Bargat sámi valáštallama viidodaga sihkkarastimiin

Arctic Winter Games (AWG)

Sámedikki presideanta Egil Olli ovddastii Sámi parlamentáralaš ráđi dán jagáš Arctic Winter Games doaluin Canádas njukčamánu 4.-10. beivviid Whitehorse nammasaš gávpogis. Olli lei geahččamin sámi nuoraid gilvvuid oktavuodas ja kulturlávddis, ja deaivvadii doaluid ja First Nations i Yukonregionen ovddasteddjiiguin. Sullii 2000 oasseváldi ja jođiheaddji serve, ja gilvu lei ollu valáštallansurggiin, ja kulturprográmma lei gelddolaš. Sámi 24 čuoigi ja okta nieiddaid spábbačiekčanjoavku ja guokte nuorra juoigi ožžo vejolašvuoda searvat stuorra riikkaidgaskasaš valáštallandoaluide ja besse čájehit kultuvrraset ollu gehččiide positiivvalaš vuogi mielde.

Šáhkka Romsa 2014

Sámediggeráđdi deaivvadii 23.3.2012 Šáhkka Romsa 2014 doaluid ovddasteddjiiguin, šáhkka olympia gilvvut masa oassálastit ledje boahán 160 našuvnnas. Ráđđái čilgejuvvui doaluid birra, ja lágideaddjit háliidedje Sámedikki mielde doaluid lágideaddjin. Ráđđi lei positiivvalaš dasa, ja oaidná ahte dát lea buorre vejolašvuodha profileret sámi kultuvrra viidát.

- Sámedikki ja fylkkagielddaid gaskasaš ovttasbargošiehtadus bokte vel eanet geatnegahttit ovttas ovddidit sámi dáidda- ja kultureallima

Seminára sámi festiválaiguin

Sámediggi lea searvan seminárii sámi festiválaiguin mii dollojuvvui Olmmáivákkis. Seminára ulbmilin lei háhkat gulahallanarena ja oktasaš lanja Sámedikki ja sámi festiválaid gaskka. Politihkalaš ráđdeaddi doalai sáhkavuoru seminára oktavuodas. Fáddán ledje earret eará ahte makkár rolla Sámedikkis galggašii leat sámi festiválaid oktavuodas, ja makkár rolla sámi festiválain galggašii lea sámi servodagas boahhteáiggis.

- Dáiddáršiehtadusa bokte lámhit dili sámi dáidaga dahkamii ja gaskkusteapmái
- Čuovvolit sámi ásašuvddideami dieđáhusa vuoruhuvvon doaibmabijuid

Čoahkkin Sámedikki ja Oslo gieldda gaskka 6.3.2012

Várrepreseanta Laila Susanne Vars čilgii Oslo Sámi viesu dili birra, ja čujuhii ahte Sámi viessu sáddii čakčamánu 2011 bovdejumi Sámediggái, Oslo gildii, Akershus fylkkagildii searvat Vuodđudusa Sámi viessu vuodđudeaddjin.

Čoahkkingirjji čállit: Marit Ellen Mienna /Tove Anti

11 siidu 90 siidus

Oslo gielda lei positiivlaš sámi deaivadanbáikki oažžut oaivegávpogii, gos sáhtta doallat sierralágan kultuvrralaš doaimmaid ja stuorát doaluid. Oslo gielda muitali ahte addet doarjaga doibmii ja dain ii leat makkárga plána rievdadit dan. Dasto čilgii gielda viidáseappot ahte sii leat dieđihan searvá ahte eai sáhte searvat vuodđudusa vuodđudeapmái. Čeahkkimis sohppojuvvui ahte Sámediggi ja Oslo gielda deaivadit guktii jagis ságastallan sámiid dárbbuid birra Oslos.

Čeahkkin Duoddara Ráfein

Hálddahus deaivadii Duoddara Ráfe/Bihtánsámi viesu stivrrain Báidáris 22.2.2012 Saltstraumenis. Čeahkkimis čilgejuvvui Sámediggeráđi sámi ášahusdieđáhusa birra. Guovddážiš ledje bajimuš mihttomearit mat Sámedikkis leat sámi ášahusaid ovddideami ektui, vuodđu ovddideapmái, stáhtus, hástalusat ja doaibmabijut ja vuoruheamit, erenoamážit sámi kulturviesuid ektui.

- Váikkuhit buori kulturovddideami nuortasámi servodagas
- Ovttas bargat Norgga girkuin ja eará oskuservodagaiguin

Sámi girkoráđi nammadeapmi

Sámediggeráđi lea nammadan lahtuid ja várrelahtuid Sámi girkoráđái. Jovna Zacharias Dunfjell, Snoasas lea nammaduvvon lahttun ja Elin Sabbasen, Deanus lea nammaduvvon várrelahttun Sámi girkoráđái áigodahkii cuoŋománus 2012 cuoŋománnui 2016.

- Váikkuhit positiiva kulturovddideami lullisámi servodagas

4 Máhtolašvuohta

Sámi servodaga ovddideami ja nannema vuodđun lea máhtolašvuohta ja gelbbolašvuohta.

Váldomihttomearri

- Sámi álbmogis lea máhtolašvuohta, gelbbolašvuohta ja gálggat mat dárbbášuvvojit sámi servodaga ovddideamis.

Oassemihttomearri

- Sámi mánáin ja nuorain lea nana sámi identitehta ja oktavuoha sámi gillii, kultuvrii ja servodateallimii.
- Sámi álbmogis lea duohta vuoigatvuohta kvalitatii valaččat buori oahpahussii sámegeijas ja sámegeillii
- Alit oahpus ja dutkamis fuolahuvvo álohii sámi perspektiiva

Strategiijat

- Gulahallama bokte guovddáš, regionála ja báikkálaš eiseválddiiguin ja eará guoskevaš aktevráiguin sihkkarastit buriid rámmaeavttuid sámi mánáidgárddiid, vuodđooahpahusa, alit oahpu ja dutkama várás

Oahppanstrategiija – joatkkaoahpahusa čielggadeapmi Finnmárkkus

Sámediggeráđi lea sádden gulaskuddancealkámuša Finnmárkku fylkasuohkana čielggadeapmái Finnmárkku joatkkaoahpahusa birra, ja ávžžuhii Finnmárkku fylkasuohkana bisuhit dálá skuvlastruktuvrra. Deanu joatkkaskuvllas lea sierra dilli, ja dat ferte bisuhuvvot. Dasto čáliimet gulaskuddancealkámuššii ahte sámi giela, kultuvrra, ealáhusdoaimmaheami ja servodateallima vuhtiiváldin leat dehálaš eavttut Finnmárkku joatkkaoahpahusa organiseremis, ja ahte Finnmárkku fylkasuohkana boahttevaš skuvlastruktuvra ferte čalmustahttit mot fylka goziha iežas geatnegasvuoda fállat joatkkaoahpahusa mii vuhtiiváldá sámi giela, kultuvrra, ealáhusaid ja servodateallima. Sámediggeráđi ávžžuhii fylkasuohkana láchit dili nu ahte eambbogat čadahit oahpu ja unnibut heitet.

Sámediggeráđđi čálii maiddá ahte Sámediggi ii leat ovttaoavilis cealkámušain čielggadeamis Oahppanstrategiija, gos čuožžu ahte skuvlastruktuvra ii berre geavahuvvot válđoággan ássama ja báikkálaš bargosajiid bisuheamis - dat berre dahkkot bajimus deattuheami bokte regionála ja báikkálaš ealáhuseallimis. Sámediggeráđđi háliida čujuhit TF-notáhtii nr. 55/2010 Næringsutvikling og attraktivitet Samiske områder, gos čuožžu ahte go olmmošlohku unnu, de das leat heajos váikkuhusat boahtteáiggi ealáhusovddideapmái. Man geasuheaddji báikkat leat fitnodagaide, gussiide ja ássamii lea dat mii ollislaččat čilge ovdáneami dahje njedjama.

Várrepreseanttas lei čoaħkin fylkaráđiin Elisabeth Isakseniin Finnmárkku fylkkasuohkanis 30.4.12 boahttevaš skuvlastruktuvrra birra ja joatkkaoahpahusa čađaheami birra fylkkas. Čoaħkimis sohpe sáddet oktasaš reivve Máhtodepartementii gos bivdet politihkalaš čoaħkima Máhtodepartemeanttain Finnmárkku oahppostrategiija birra ja máhtolašvuodadimenšuvnna birra davviguovllupolitihka ektui. Dasto sohpe doallat fásta oktasaščoaħkimiid Sámedikkiin, stáhta sámi joatkkaskuvllaiguin ja Finnmárkku fylkasuohkaniin.

Čoaħkin Návuona suohkaniin Verdde-prošeavtta birra

Sámediggeráđis lei čoaħkin Návuona suohkaniin njukčamánu 21.b. 2012 gos digaštalle Verdde-prošeavtta. Mihttu čoaħkimiin lei ahte Návuona suohkan áigu ohcat doarjaga dakkáraš prošeaktii ja háliidii gullat Sámedikkis makkár ruhtadanvejolašvuodát gávnojit prošeaktii ja maiddá čájehit Návuona suohkana verddevuohta-prošeavtta. Prošeakta lea politihkalaččat vuodđuduvvon ovddagottis ja suohkanstivrras. Sámediggeráđi bealis oassálasttii Láilá Susanne Vars ja Návuona suohkanis lei prošeaktajođiheaddji ja ráđdeaddi.

Boarrásiidráđđi

Sámedikki boarrásiidráđis lei vuodđudančoaħkin guovvamánu 23. b. 2012 Sámedikkis Kárášjogas dievasčoaħkima oktavuodas. Presideanta Egil Olli rabai čoaħkima. Eará ráđđelahtut geat serve čoaħkimii ledje várrepreseanta Láilá Susanne Vars ja ráđđelahttu Ellinor Marita Jáma. Sámedikki boarrásiidráđis leat vihtta fásta ja guokte várrelahtu.

Politihkalaš čoaħkin gaskal Sámediggeráđi ja Oslo suohkana

Sámediggeráđđi lea leamaš politihkalaš čoaħkimis Oslo suohkaniin njukčamánu 6. b. gos digaštalle vejolaš ovttasbargošiehtadusa muhtun surggiin nugo oahpahusas ja skuvllas, mánáidgárddis, gávppoga boarrásat ja deaivvadanbáiki Oslo sámiide. Lei hui konstruktíiva čoaħkin ja ráđđi háliida čalmustahttit golbma válđobohtosa:

Leat šiehttan doallat guokte jahkásaš konsultašuvnna Oslo suohkaniin.

Daid mánáid váhnemat geat ožžot sámegeiloahpahusa, galget gohččojuvvot sierra váhnenčoaħkimiidda. Sii eai leat gohččojuvvon dakkár čoaħkimii máŋgga jahkái. Dasto galgá fylkkamáni bearráigeahččat Oslo sámegeiloahpahusa.

Gávppotráđđi lea bovdejuvvon Sámediggeráđi cealkámuškonferánsii čakčat (Guovdageainnus) ja mii leat vuolggahan ovttasbarggu gaskal Sámi allaskuvlla ja Oslo suohkana sámi oahpaheddjiid rekruterema várás.

Stáhtačálii finai Sámedikkis

Máhtodepartemeantta odđa stáhtačálii Elisabeth Dahle finai oahppomátkkis Finnmárkku 13.2. -14.2.12. Son háliidii oahpásnuvvat áššiguin mat leat stáhtačálii ovddasvástádussurggiin; mánáidgárđi ja vuodđooahpahus. Stáhtačálii finai Billávuona mearrasámi bajásšaddanguovddázis Porsáŋggu gielddas ja Láhpoluobbala skuvllas Guovdageainnus. Skuvlaheaittiheamit ovddiduvvoje sierra áššin Máhtodepartemeanttain. Stáhtačálii finai maiddá Kárášjoga vuodđoskuvllas ja Sámedikkis Kárášjogas. Guovdageainnus stáhtačálii lei sámi skuvlahistorjjá semináras.

Seminára sámi skuvlahistorjjá birra

Sámediggeráđđi lágidii golmmadiibmosaš seminára 14.2.2012 Sámi allaskuvllas, mas fáddá lei sámi skuvlahistorjá. Olahušoavku ledje politihkarat, skuvlaeaiggádat, oahpaheaddjit, dutkit ja eará berošteaddjit. Seminára lei rabas buohkaide. Mihttomearri seminárain lei čuvgehit sámi skuvlahistorjjá, ja

dasto manne lea dehálaš dovdat sámi skuvlahistorjja vai nákke ipmirdit dálá skuvlastruktuvrra ja oazžut eanet sámi sisdoalu skuvllaide.

Čoahkkin SNPL:in

Sámediggerádis lei čoahkkin SNPL:in (Sámedikki nuoraidpolitihkalaš lávdegoddi) 23.3.2012 sin sávdaga vuodul. Čoahkkimis ledje bajásšaddan- ja oahpahasossodaga ossodatdirektevra, mánáidgárddi fágajodiheaddji ja alit oahpu ja dutkama fágajodiheaddji. SNPL háliidii diehtjuohkinčoahkkima oahpahasossodaga bargosurggiid birra.

Mánáidgárddi

Sámediggerádis searvvai mánáidgárdebeavvi ávvudeapmái 20.3.2012 Ájastealli mánáidgárddis Guovdageainnus. Dán jagi čuoládatsátni dan beavái lei "Buoremusa unnimusaide". Mánáidgárddi lei ráhkadan áviissa maid almmuhedje mánáidgárdebeavvi. Láttosluohká mánáidgárddis Kárášjogas lei 20-jagi ávvudeapmi 22.3.2012. Bargit ledje stellen finna lágideami mánáide, váhnemiidda, áhkuide ja ádjáide ja ovdalaš bargiide, ja media lei maid doppe.

Sámediggerádis lea oassálasttán ja doallan oahpponeavvočájáhusaid sámi pedagogalaš fágabeivviin Rorosas 21. ja 22.2.2012.

Finnmárkku fylkkamánni gohččuma vuodul lea Finnmarkku mánáidgárdesuorgái nammaduvvon dásseárvoavku mas leat 8 miellahtu. Sámedikki hálddahas lea välljejuvvon okta lahttu. Eará lahtut leat fylkkamánnis, Finnmarkku allaskuvllas, Sámi allaskuvllas, Hámmárfeasta suohkanis ja mánáidgárdebargit. Joavkkus lei vuosttaš čoahkkin 6.3.2012 Čáhcesullos. Joavku galgá vásáhusaid ja báikkálaš dárbbuid vuodul heivehit gelbbolašvuodadoaimbajuid, báikkálaš ovddidanbargguid ja vásáhusjuohkimiid ovddidan dihte dásseárvvu gaskal bártnážiid ja nieiddažiid, ja bidjat johtui doaimmaid mat galget oččodit eanet dievdduid mánáidgárddiide.

Máhtodepartemeanta lea ovttaš Sámedikkiin ráhkadan davvisámi veršuvnna bagadusas "Boarrásepmosis nuoramussii". Bagadus lea juhkkajuovvon mánáidgárddiide gos leat sámi mánát.

Fáddágiha giellabirrasiid ja giellamovttiideami birra mánáidgárddis lea dál jorgaluvvon davvisámegillii ja lea gárvvis. Giha juhkkajuovvo mánáidgárddiide gos leat sámi mánát.

- Váikkuhit buriid ekonomalaš rámmaeavttuid skuvlaeiggiid, vai sihkarastá kvalitatiivalaččat buori oahpahasu sámegeielas ja sámegillii
- Váikkuhit dan ahte Sámi allaskuvla ovddiduvvošii álgoálbmotuniversitehtan
- Váikkuhit dan ahte Sámi lohanguovddáš šattašii bastevaš nationála resursaguovddázin
- Bargat dan ala ahte ráhkaduvvojit oahpponeavvut sámi mánáidgárdemánáide

Prošeakta sámi stoahkanhearvat ja pedagogalaš ávdnasat mánáidgárddiide

Sámediggi lea vuolgghan proševtta sámi stoahkanhearvat ja pedagogalaš ávdnasat mánáidgárddiide. Sierra joavku mas leat mánáidgárdebargit galgá geahčadit makkár sisdoallu "sámi hupmanpáhkás" galggašii leat. Ulbmil dakkár páhkain lea nannet mánáid sámegeielmáhtu. Joavku galgá buktit iežas evttohusa ovdal 1.7.2012.

Sámediggi juolludii 2011:s doarjaga ođđasit prentet girjiid " Mu vuosttaš duhát sáni " , " Mov voestes 1000 baakoeh " , " Muv vuostasj tuvsán bágo ". Girjijt almmuhuvvoje 2012:s, ja Sámediggi lea sáddegohtán girjiid mánáidgárddiide gos leat sámi mánát, sámi giellaguovddážiidda Norggas, Suoma Sámediggái ja Ruota Sámeskuvllastivrii.

- Mánáidgárdedoarjagiid ođđa eavttuid bidjat doibmii
- Váikkuhit dan ahte stivrendokumeanttat fuolahit sámi perspektiivva oahpahasas.

Nationála njuolggadusat mánáidgárdeoahpaheaddjiohppui

Čoahkkingirjii čállit: Marit Ellen Mienna /Tove Anti

14 siidu 90 siiddus

Sámediggeráđđi lea dál konsultašuvdnaproseassas mánáidgárdeoahpaheaddjioahpu nationála njuolggadusaid birra. 15.2.2012 sohpe Sámediggi ja MD sisdoalu, ja de sáhte njuolggadusat almmuhuvvot. Loahpalaš konsultašuvdna njuolggadusaid birra šaddá gaskamuttus miessemánu.

Ođđa dárkkistuvvon rámmaaplána mánáidgárdeoahpaheaddjiohppui

Sámediggeráđđi lea šiehtadan konsulteret mánáidgárdeoahpaheaddjioahpu rámmaaplána láhkaásahusa birra, ovdal go láhkaásahus mearriduvvon loahpalaččat. Konsulterenbeaivi ii leat vel šihhttojuvvon, muhto dat šaddá álgogeahčen miessemánu.

Sámi ovdaskuvlaoahpaheaddjioahpu ođđa rámmaaplána

Čuovvovaš olbmot leat nammaduvvon lahttun sámi ovdaskuvlaoahpaheaddjioahpu rámmaaplánalávdegodái:

- Asta Balto (jođiheaddji)
- Aimo Aiko (sámediggeráđi lahttu)
- Henning Solli, Grethe Friedrich,
- Lars Filip Paulsen
- Sara Margrethe Skum
- Solveig Eideng
- Bodil Vars
- Máhttodepartemeanttas: Joakim Bakke ja Grete Sofie Bratlie.

Bargguin galget geargat 1.9.2012 rádjái.

Čuovvolančoahkkimat lahtuiguin geaid Sámediggeráđđi lea nammadan rámmaaplánalávdegottiide, dutkanfoanddaide ja eará lávdegottiide

Sámediggeráđđi doalai 27.3.2023 čoahkkima Kevin Johanseniin, gean sámediggeráđđi lei nammadan lahttun RPU 1:i, rámmaaplánalávdegoddi integrejuvvon lektor/adjunktaohppui ja PPU:i. Johansen lea maiddá várrelahttu Davvi-Norgga regionála dutkanfoanddas. Sámediggeráđđi áigu gidđat doallat čoahkkimiid eará lahtuiguin maid geaid sámediggeráđđi lea nammadan. Ulbmil deaivvademiiguin lea gulahallat ja oazžut oktasaš ipmárdusa áššiin, vai sihkkarastá ahte iešguđetge stivrendokumeanttat gozihit sámi perspektiivva ja álgoálbmotdimenšuvnna.

- Váikkuhangaskaomiid aktiivvalaš geavaheami bokte nannet máhtolašvuoda ja gelbbolašvuoda sámi servodagas
- Láhčit dili árbedieđu fievrredeapmái buolvvaid gaskkas
- Bures ja beaktilit ovdánahttit sámi oahpponeavvuid ja pedagogalaš ávdnasiid

Čieža doarjjaohcama mánáidgárdeoahpponeavvuide leat dál meannuduvvome. Ohcansubmi lea 3 605 685 ru.

- Váikkuhit ahte mánáidgárddi, vuodđooahpahusa, alit oahpu ja dutkama nationála politihkas fuolahuvvo sámi perspektiiva
- Váikkuhit dan ahte sámi álbmoga formála gelbbolašvuodta nanusmuvvá
- Váikkuhit sámi sisdoalu mánáidgárddiide gos leat sámi mánát

Ovcci sámi mánáidgárddi leat ožžon doarjaga oktiibuot 2 153 000 ru ovddas. Dál leat meannudeame 24 ohcama sámi mánáidgárddiin. Guokte mánáidgárddi leat ožžon doarjaga oktiibuot 106 000 ru ovddas sámegeoloahpahussii, ja dásáži leat bohtán čieža ohcama maid leat meannudeame.

- Dieđut ja bagadusat sámi oahpahusa birra mánáidgárddiin ja vuodđooahpahusas
- Váikkuhit dan ahte ásahuvvošii bastevaš sámi dulkaohppofálaldat

- Váikkuhit ahte Nordlándda universitehta ja Davvi-Trøndelaga allaskuvla (HINT) sáhttet oktiheivehit ja fállat kurssaid ja oahppofálaldagaid julevsámi ja lullisámi gielas ja kultuvrras

Gulahallan/ovttasbargu sámi oahpaheaddjioahpu regiovnain (SAK 7)

Sámediggeráddi lea searvan sámi oahpaheaddjioahpu regiovna stivrenjoavkku čoahkkimiin 21. - 22.2.2012 ja 26.3.2012. Doppe leat digaštallan bargguid, iešguđet bargjoavkku ovdáneami ja viidasit plánaid. Sámediggeráddi lea mielde dain iešguđetge bargjoavkkuin. 26.3 čoahkkimis digaštalle oahpaheaddjioahpuodasteami čuovusjoavkku nuppi raportta dan ektui ahte makkár cealkámuša regiovna galgá ovddidit. Stivrenjoavkku jodiheaddji muitalii maiddá ahte SAK 7 stivrenjoavkku 2011 raporta ja odđa doarjjaohcan SAK 7 ovttasbargui lea sáddejuvvon departementii. Dasto dohkkehuvvui SAK 7 rekruterenoavkku 2012 rekruterendoaimplána ja sáddejuvvui departementii. Vuollelis namuhuvvojit moadde dehálaš vuoruheamit 2012:i.

Giella/ oahppofálaldagat neahtas

Dál leat mánga rekruterendoaimma jodus dábálaš giellaoahpuide alit dásis. Eanaš dain kurssain čadahuvvojit ovttasráđiid alit oahppoásahasuiguin, ja dain oažžu oahppočuoggáid.

SAK 7 áigu dakkár kurssaid bidjat neahttaoahppun, mas lea vejolaš ordnet deaivvadeamiid. Dainna lágiin olaha studeanttaid vaikko gos oroš. Nordlándda universitehta álggaha dán oahpu julevsámegilli. Davvi-Trøndelaga allaskuvla fas lullisámegilli. Sámi allaskuvla, Finnmárkku allaskuvla ja Romssa universitehta galget digaštallet mot ordnet dán fálaldaga davvisámegilli.

Rekruterenuhta

Dál áigut várret ruđa Sámi allaskuvlii oahpaheaddjioahpu rekruteremii. Rekruteremii gielaid ja sámi fáttáid várás várrejuvvo ruhta Finnmárkku allaskuvlii, Romssa universitehtii, Nordlándda universitehtii ja Davvi-Trøndelaga allaskuvlii.

Guokte 50 % virggi galget almmuhuvvot, main galgá gullelašvuolta Nordlándda universitehtii ja Davvi-Trøndelaga allaskuvlii. Dat oahppobáikkít leat digaštallame ásahtit ovddidanprošeavtta daidda bargguide.

Mentorortnet lullisámegielas

Ubmi Universitehta/Staare giellaguovddáza modealla mielde áigu Davvi-Trøndelaga allaskuvla rekruteret lullisámi giellaguddiid geat sáhttet humadit lullisámegiela studeanttaiguin. Daidda olbmuide sáhtta fállat iešguđetlágan pedagogalaš/metodalaš bagadallankurssaid, vai lea vejolaš bargat eará assistentabargguid maid. Dat galgá álggahuvvot oahppojagi 2012-13.

Buot sámi oahput ovttas neahttabáikkis

Fargga almmuhuvvo neahttabáiki samiskutdanning.no (sámioahppu.no). Dat lea oktasaš neahttabáiki gosa galget buot sámi oahput biddjot, ja dieđut galget čállot davvisámegilli, lullisámegilli ja julevsámegilli, ja vel dárogilli. Doppe galgá maid čuožžut makkár stipeanddat ja eará doarjjaortnegat gávdnojit. Romssa universitehtas lea ovddasvástádus neahttabáiki.

Sámediggeráddi lea observatora SAK 7 iešguđetge bargjoavkkuin ja stivrenjoavkkuin. Čakčat 2012 galget evalueret adde go 2011 doaimmat buriid bohtosiid. Sámediggeráddi áigu ovttas regiovna 7:in geahčadit bohtosiid ja vejolaččat árvvoštallat lea go dárbu maiddá eará rekruterendoaimmaide.

Nationála ráđdi oahpaheaddjioahpu várás

Sámediggeráddi oassálasttii oahpaheaddjioahpu nationála ráđi čoahkkimis guovvamánu 16. ja 17. b. 2012. Oahpaheaddjioahpu nationála ráđdi lea okta njealji suorgegaskasaš nationála ráđiin maid Universitehta- ja allaskuvlaráđdi lea ásan. Sámediggeráddi lea observatora rádis. Oahpaheaddjioahpu nationála ráđi strategalaš bargoplána 2012 - 2015 lea juhkkuojuvvon golmma váldosuorgái; oahpaheaddjioahpu politihkka, DjO-bargu ja fágalaš ovttasbargu.

Čuovvovaš fáttát leat vuoruhuvvon dán áigodagas:

- Regionaliseren, SAK-proseassa, bargu nationála njuolggadusaiguin, dasa gullet sisaváldingáibádusat, Dutkama vuodđudeapmi oahpaheaddjioahpu eavttuid vuodul ja EU-dutkan.
- Sámediggeráddi oaidná ahte lea dehálaš čuovvuid daid čoahkkimiid.

Politiikkaš čoahkkinn Finnmarkku allaskuvllaiguin

Várreprezideanta Láilá Susanne Vars ja stáhtačálli Elisabeth Dahle čoahkkinnasttiiga Sámi allaskuvlla ja Finnmarkku allaskuvlla jodiheaddjiiguin politiikkaš čoahkkimis. Allaskuvllaid jodiheaddjit muitaledje sin doaimmaid birra ja sis lei buorre ságastallan stáhtačálliin. Finnmarkku allaskuvlla čoahkkimis besse allaskuvlla bargit ovddidit maid sii dárbbasit vai nákkejit fállat sámi fáttáid iežaset oahpuin ja earenoamážit mearrasámi kulturmáhttu deattuhuvvui. Stáhtačálli logai iežas diehtit ahte fállat "mearrasámi kulturmáhttu" ii leat váldon fárrui nationála gelbbolašvuodáloktema strategiijas, muhto dajai ahte galget ođđasit árvvoštallat ášši.

- Doarjut sámi váhnenlávdegotti vuolggahemi
- Sámediggi galgá gozihit ahte skuvllat ja skuvlaeaggádat fuolahit iežaset ovddasvástádusa eastadit givssideami sámi mánáid skuvlaárgabeaivvis
- Váikkuhit meahcceskuvllaid ásaheamiid

5 Dearvvašvuotta ja sosiála

Sámedikki dearvvašvuoda- ja sosiálapolitiikka vuodđuduvvo dáseárvosaš dearvvašvuoda ja sosiálabálvalusaide sámi álbmoga várás seamma dásis go muđui álbmogis leat. Vuodđun dáseárvosaš mihttomeari sihkkarastimii lea máhtolašvuotta mánggakultuvrralaš áddejumi birra ja sámi gielas ja kultuvrras buot dásiin ja gelbbolašvuotta dain.

Váldomihttomeari

- Dáseárvosaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusat sámi álbmogi mat váldet vuolggasaji sámi gielas ja kultuvrras.

Oassemihttomearit

- Nannejuvvon dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalus mii lea heivehuvvon sámi álbmoga
- vuoigatvuodaide ja dárbbuide
- Dearvvašvuoda- sosiálabargiin buot dásiin lea sámi giella- ja
- Kulturgelbbolašvuotta

Strategiijat

- Gulahallamiin ja ovtasbargguin eiseválddiiguin ja gullelaš oassálastiiguin sihkkarastit Sámediggi váikkuhanfámu sámi álbmoga dearvvašvuoda- ja sosiálfálaldaga hábmemis ja čadaheamis

Diehtujuohkin Finnmarkku allaskuvlla studeanttaide Sámedikki dearvvašvuoda- ja sosiálapolitiikka birra

15.03.12 lei Sámediggeráddi mielde diehtujuohkinčoahkkimis mii lei Finnmarkku allaskuvlla studeanttaid várás. Mis lei oanehis historjjálaš diehtujuohkin Sámedikki ásaheami duogáža birra, ja diehtujuohkin Sámedikki dearvvašvuoda- ja sosiálapolitiikka ovddideami birra.

Sámediggi lea ožžon čada ahte rievdadit lánkaásahusaid bearráigeahččan- ja biebmoruovttuid birra

Sámediggeráddi lea guhkes áiggi bargan sámi mánáid vuoigatvuodaide ja dárbbuid ektui. Gitta jagi 2007 rájes lea Sámediggeráddi árrjalaččat bargan dan ala ahte sámi mánat geat leat mánáidsuodjalusa fuolahusas, galget oazžut vuoigatvuodaide sin kultuvrii, ja galget beassat hállat sin giela. Sámediggeráddi oaihvilda ahte mánái lea buoremus maidái sin kultuvrralaš ja gielalaš identitehta goziheapmi. Dat lea juo mearriduvvon riikkaidgaskasaš konvenšuvnnain ja lágain. Dattetge lea dárbu dovddahit dan čielgasit lánkaásahusain mat gusket mánáid bearráigeahččami biebmuovttuin ja mánáidsuodjalanásahusain.

Danne lea Sámediggeráđđi konsulteren Mánáid-, dásseárvo- ja searvadahttindepartemeanttain go guoská bearráigeahččama ja biebmoruovttu birra láhkaásahusaid rievdadeapmái. Dán geažil leat láhkaásahusat rievdaduvvon ja gustogohtet 1.5. b. 2012 rájes. Dát rievdadus dagaha dan ahte dál ferte árrjalaččat ohcalit máná kultuvrralaš ja gielalaš vuoigatvuodaid goziheami dalle go biddjojuvvo biebmoruktui ja mánáidsuodjalanásahussii

Konferánsa mánáid veahkaválddi birra 2012

22. ja 23.3.2012 searvvai Sámediggi stuorra fágaid gaskasaš konferánsii veahkaválddi birra mánáid ektui ja fuolahusa váiluma birra, ja lei erenoamáš fokus mearrádusčuoggáide mat sáhttet leat vealtameahttun deatalaččat mánái gi gártá gillát veahkaválddi- dahje ii adnojuvvo ávviris. Konferánsa lei ovttasbargoprošeakta Davvi Norgga universitehtabuohcciviesu, Romssa universitehta, Romssa ja Finnmárkku stáhtaadvokáhtaámmáhiid, Romssa fylkkamánni ja Stáhta mánáidviesu Romsa gaska.

Nationála ovddasvástádus sámi mánáid rivttiin konseptas Stáhta Mánáidviessu

Sámediggeráđđi lea guhkes áiggi árrjalaččat bargan sámi mánáid rivttiid gozihemiin konseptas Stáhta Mánáidviessu. Sámediggeráđđi lea konsulteren Justiisa- ja gearggusvuodadepartemeanttain dán birra. Midjiide lea leamaš erenoamáš deatalaš nannet ja ovddidit gelbbolašvuoda sámi gielas ja kultuvrras konseptas Mánáidviessu, ja ahte ferte geahččalit nannet giella- ja kulturgelbbolašvuoda politiijaid gaskkas. Go Justiisa- ja gearggusvuodadepartemeanta lea bivdán, de lea Politiijadirektoráhta ráhkadan gelbbolašvuodaovddidanplána politiijaid gaskkas, ja Stáhta Mánáidviessu Romsa addojuvvui guovddáš rolla das.

Justiisa- ja gearggusvuodadepartemeanta stáhtačállu Astrid Aas Hansen dieđihii konferánsas 22.3.2012 mánáid gillán veahkaválddi birra ahte Stáhta Mánáidviessu Romsa lea ožžon nationála ovddasvástádusa sámi mánáid vuoigatvuodaid goziheamis konseptas Stáhta mánáidviessu.

Čoahkkin Romssa universitehtain ja Ávjovári álgoálbmotguovlluin

Sámediggeráđđi hálddahus lea searvan čoahkkimii Romssa universitehta, Dearvvašvuodadiehtaga ossodaga ja Ávjovári álgoálbmotguovllu gaska. Čoahkkimis lei sáhka dan birra ahte makkár gelbbolašvuoda gielddat dárbbasit dearvvašvuoda- ja sosiálasuorggis, ja mainna lágiin oahpahasásahusat sáhtášedje fállat oahppofálaldagaid ja makkár čađahanvejolašvuodat leat daid ektui. Sámedikki bealis čujuheimmet dan odđa gielddalaš dearvvašvuoda- ja fuolahuslága mearrádusaide fálaldaga birra sámi pasieanttaide, ja stuorradiggedieđáhussii čálgooahpuid birra mas daddjojuvvo: “For å legge til rette for at samiske brukere kan få det tilbudet de har krav på, må kandidatene ha kunnskap om samisk språk og kultur og samiske samfunnsforhold. Dette gjelder grunnutdanningen i både videregående opplæring og høyere utdanning.” (Go galgá láhčit diliid nu ahte sámi geavaheadjit sáhttet oazžut dan fálaldaga masa sis lea riekti, de ferte kandidáhtain leat máhttu sámi gielas, kultuvrras ja servodatdiliin. Dát guoská vuodđoohppui sihke joatkkaoahpahas ja alit oahpus.) Universitehta bealis dovddahedje ahte sii háliidit čuovvolit dien.

Álbmotdearvvašvuodaláhkaásahus

Konsultašuvnnain álbmotdearvvašvuodalága birra bivddii Sámediggeráđđi ahte láchkii biddjojuvvo dat ahte ”kommunen skal i sin planstrategi sikre at den samiske befolkningens behov blir vektlagt og ivaretatt”. (Giella galgá plánastrategiijastis sihkkarastit ahte sámi álbmoga dárbbut deattuhuvvojit ja gozihuvvojit.) Dearvvašvuoda- ja fuolahusdepartemeanta ii háliidan dan ja ákkastalai dainna ahte dat rihkošii lága vuogádaga mii ii čujut sierra joavkkuide. Konsultašuvdnaproseassas čujuhuvvo maiddá odđa láhkaásahusaide mat bohtet maŋŋá lága. Álbmotdearvvašvuodaláhkaásahus lea dál gulaskuddamis. Álbmotdearvvašvuoda láhkaásahus addá čielga čanastagaid das makkár dieđut álbmotdearvvašvuoda dilis gielddain galget deattuhuvvot. Dán oktavuodas lea deatalaš oainnusmahttit sámi álbmoga. Sámediggeráđđi oaivvilda ahte dát láhkaásahus guoská njuolga sámi álbmogii, ja danne lea bivdán konsultašuvnnaid láhkaásahusa hábmema oktavuodas.

- Váikkuhangaskaomiid aktiivvalaš geavaheami bokte veahkkin ovddidit ja heivehit dakkár dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusa mii lea vuodđuduvvon sámi giella- ja kulturáddejupmái buot dásiin

Doarjja dearvvašvuoda- ja sosiálaprošeavttaide

Sámediggeráddi lea ožžon 30 doarjjaohcama dearvvašvuoda- ja sosiálaprošeavttaide. Ohcamat leat geahppánan 6,25 % jagi 2011 ektui. Ohcanvuodot váikkuhangaskaomiid bušeahtta lea 2 850 000 ru ja dán jagi ohcamiid ollislaš submi lei 7 800 841 ru. Dát ge lea njedjan 0,9 % jagi 2011 ektui.

6 Areálat ja biras

Sámedikki biras- ja areálapolitihka váldomihttomearrin lea sihkkarastit guhkes áiggi, ceavzilis perspektiivva buot resursa- ja areálahálddašeamis. Ceavzilis ovdáneami oktavuodas lea sáhka sihke geavahas ja suodjalusas. Guovlluid ja resurssaid geavaheapmi galgá vuodđuduvvot geavahussii ja sámi vuoigatvuodaide.

Váldomihttomearri

- Areálaid ja resurssaid ceavzilis ávkkástallan, suodjaleapmi ja hálddašeapmi sámi guovlluin.

Oassemihhtomearit

- Suodjaleamis galgá leat ávki sámi ealáhusaide ja sámi kulturárbaí
- Resursa- ja energiijaváldin galgá nannet sámi kultuvrra ja servodateallima
- Sámiid vuoigatvuodát gozihuvvojit areálaid suodjaleamis ja geavaheamis sámi guovlluin
- Bargat dan ala ahte sámi ealáhusat ja sámi kultuvra eai leat nu rašit dálkkádatrievdamiidda
- Bargat boraspiriid hálddašeami ceavzilvuodain, mii sihkkarastá ceavzilis boazodoalu ja ceavzilis eanadoalu

Strategiijat

- Sihkkarastit sámi areála- ja birasgáhttema gulahallama ja ovttasbarggu bokte guovddáš, guovluláš ja báikkálaš eiseválddiiguin, ja guoskevaš oasálaččaiguin
- Luondduresurssaid iskkadeapmi ja váldin galgá dávistit Sámedikki mearriduvvon politihkkii
- Ovddidit positiivvaláš dálkkádatdoaimbijuid ja heivehanstrategiijaid vai sámi servodat ii livčče nu rašši dálkkádatrievdamiidda
- Čuovvolut Sámedikki geatnegasvuodaide almmolaš plánemis ja váikkuhaniskančielggademiin plána- ja huksenlága mielde
- Eavttuid biddji nationála ja davviriikkalaš boraspirepolitihkkii ja –hálddašeapmái, das mielde maiddá boraspirenáli dohkálaš reguleren
- Suodjalanproseassaid čuovvoleapmi sámi guovlluin

Fápmoáššit

Kalvatnan bieggafápmorusttet

Fred. Olsen Renewables AS pláne hukset Kalvatnan bieggafápmorusttega Bindal suohkanii 72 bieggaturbiinnain main beaktu oktiibuot lea gitta 225 MW rádjai. Plánaguovlu lea oktiibuot sullii 40 km², juhkkjuvvon golmma iešguđet oasseguvlui. Dán golmma oasseguovllu lea jurdda laktit oktii ođđa 132 kV-fápmolinnjain mii biddjojuvvo guvlui. Guokte čovdosa leat árvoštallojuvvon laktima oktavuodas 300 kV-linnjái Namsskogan – Kolsvik. Bieggafápmorusttega sáhtta hukset dainna lágiin ahte geavahit dálá geainnu Kalvatnanii Namsskogan suohkana nuorta guovllus. Muhto doaimbidjoeaiggát čujuha dasa ahte ođđa beassangeaidnu Kalvatnanii orjin addá guossoheaddjisuohkanii Bindal stuorra positiivva váikkuhusaid, ja danne háliiduvvo dát geaidnomolssaeaktu.

Guovlu masa bieggafápmorusttet lea plánejuvvon, lea boares sámi geavahanguovllus maid sámit leat geavahan hui guhkes áiggi. Guovlu lea leamaš bistevaš anus. Plánejuvvon huksen guoská guovtti orohahkii, Voengel-Njaarke orohahkii Nordlándda boazoguohtunguovllus ja Áarjel-Njaarke orohahkii Davvi-Trøndelaga boazoguohtunorohagas. Sámedikkis lea leamaš čoahttin guoskevaš orohagaiguin, ja oktavuodta Nordlándda ja Davvi-Trøndelaga Boazodoallohálddahasain ohccojuvvon bieggafápmorusttega

oktavuodas. Guoskevaš orohagat celket ahte jus ohccojuvvon bieggafápmorusttet huksejuvvo, de dat dagaha stuorra váttisvuodaid ceavzilis boazodoalu joatkimii, ja ahte birgenláhki áitojuvvo sakka.

Sámi kulturmuittut leat oahppásat ja registrerejuvvon sihke plánaguovllus ja guovvluin das birrasis. Eatnašat leat kulturmuittut mat gullet boarráset áiggiid boazodollui, nu go ássanbáikkít, čohkkensajit, bahčinsajit jna. Dán vuodul lea Sámedikki oaidnu ahte dan guovllus leat várra eanet kulturmuittut mat eai leat registrerejuvvon.

Sámedikki árvoštallama vuodul mielddisbukta konsešuvdnaohccojuvvon bieggafápmorusttet oktan infrastruktuurain hui stuorra sisabahkkemin, ja das leat dalle hui negatiiva váikkuhusat sámi kultuvrra, ealáhusdoaimmaheami ja servodateallima luondduvuodđosii. Sámedikki mielas lea hui guoskevaš ahte guovllus leat juo čadahuvvon stuorra čahcefápmohuksen oktan infrastruktuurain guoskevaš guovllus, ja ahte orohat dasa lassin lea massán mávssolaš guohtuneatnamiid eará huksemiidda. Mii oaidnit maiddá ahte vejolaš beassangeainnu huksen oarjjabealde sáhtta dagahit ahte álggahuvvo mineráladoaibma dán guovllus. Dan vuodul vuostaldii Sámediggi konsešuvdnaohcama. Mii bivddiimet maiddá ahte galget čadahuvvot konsultašuvnnat gaskal Sámedikki ja ovddasvástideaddji stáhta eiseválddiid konsultašuvdnaprošedýraid vuodul ovdalگو konsešuvdnamearrádus lea dahkkojuvvon.

Mussere ja Øyfjellet bieggafápmorusttet

Goappašiid bealde Mussere guovddáža lea plánejuvvon bieggafápmorusttet, Mussere bieggafápmorusttet nuorttabealde ja Øyfjellet bieggafápmorusttet oarjjabealde.

Fred. Olsen Renewables AS lea ohcan konsešuvnna hukset ja doarimmahit Mussere bieggafápmorusttega, Reinfjellet ala, Mosjøena lullinuortta bealde. Bieggafápmorusttegi gullet 50-105 bieggaturbiinna maid beaktu oktiibuot lea 305 MW rádjai. Plánaguovlu lea oktiibuot sullii 30 km² stuoris. Ohccojuvvojit maiddá guokte molssaektosaš neahttalaktima, njuolggá laktin dálá 300 (420) kV-jodđasii mii manná čada plánaguovllu dahje 11,3 km guhkes 132 kV fápmojođas Marka transformáhtorstašuvdnii mii šaddá buohtalasat dálá 300 (420) kV spáittuin.

Sámediggi lea čujuhan ahte doaibmabidju guoská njuolggá sámi orohahkii ja Jillen-Njaarke orohahkii. Doaibmabiju čadaheapmi dagahivččii ahte johtolat giddejuvvo dahje hehttejuvvon, ahte guohtuneatnamat massajuovvojit, ja ahte rusttetdoaibma ja ođđa infrastruktuurra huksen guvlui livččii hehttehussan guovllu boazodollui. Sámediggi oavvilda maiddá ahte dán plána ferte geahččat eará diedihuvvon bieggafápmorusttegiid ja fápmohuksemiid oktavuodas guovllus. Dan vuodul bivddiimet ahte galget čadahuvvot konsultašuvnnat gaskal Sámedikki ja ovddasvástideaddji stáhta eiseválddiid konsultašuvdnaprošedýraid vuodul ovdalگو konsešuvdnamearrádus lea dahkkojuvvon.

Øyfjellet Vindpark AS pláne hukset Øyfjellet bieggafápmorusttega oarjin Vefsn suohkanis, várreguovlluide gaskal Hundálavatnet ja Mussere. Olles diedihuvvon guovlu lea sullii 60.000 mihtu sullii 40 km² areálageavahemiin. Plánejuvvojit 200 bieggaturbiinna 3-5 MW nominála beavttuin juohke bieggaturbiinnas. Eanaš oassi doaibmabidjoguovllus lea gaskal 200 ja 800 mehtera bajábealde mearradási. Jus plánejuvvon huksen čadahuvvo, de dat guoská Jillen-Njaarke orohahkii maiddá dás.

Sámediggi ii lea konsulteren ieš diedđáhusa birra oktan čielggadusprográmmain, muhto mii leat doalahan dan vuogitvuodá ahte čadahit konsultašuvnnaid maŋgeleappos proseassas.

Sørfjorden bieggapárka ja Skogvatnet bieggafápmorusttet Divttasvuona suohkanis

Sámediggi lea addán gulaskuddancealkámuša konsešuvdnaohcamii Sørfjorden bieggapárka ja Skogvatnet bieggafápmorusttega oktavuodas Divttasvuona suohkanis. Vuosttaldeapmi lea ovddiduvvon energiijalága ja plána- ja huksenlága mearrádusaid mielde dan vuodul ahte váikkuhusčielggadus boazodoalu várás ii čielggadan dan guovtti lagas proševtta huksema váikkuhusaid oktiibuot.

Smávva fápmorusttet Moskavuonas

Sámediggi lea čadahán konsultašuvnnaid NČE:in smávva fápmorusttega huksema oktavuodas Sørfjordii Moskavuonas, Romssa suohkanis. Moskavuonas leat čieža konsešuvdnaohcama hukset čahcefámu, mat

gilvalit seamma čáhcefápmoresurssaid alde. Konsultašuvnnas ságaškuššojuvvojedje váidudeaddji doaibmabijut kulturmuittuid ektui, ja daid sámi beroštusaid ektui maid ferte áimmahuššat. Sámediggi dovddahii ahte midjiide lea deatalaš ahte Moskvuonas ain lea ealli mearrasámi biras. Seammás go min mielas lea deatalaš árvoštallat plánejuvvon fápmohuksema váikkuhusaid boazodollui oktiibuot.

420kV fápmolinnjá Báhcavuotna - Hámmárfeasta

Sámediggi lea čađahan konsultašuvnnaid NČE:in konsešuvdnaohcama oktavuodas hukset 420 kV fápmolinnjá Báhcavuonas Hámmárfestii. Maŋŋá konsultašuvnna lea Sámediggeráđdi mearridan ahte ášši galgá meannuduvvot čakčamánu dievasčoahkkimis.

- Bargat dan ala ahte mohtorjohtalus meahcis lea ceavzilis vuogi mielde mii váldá vuhtii sámi geavahusa luonddu- ja kulturbirrasa ektui ja sámi meahcástanávkástallama ja suohkaniid iešmearridanrievtti mohtorjohtalusa ektui
- Bargat dan ala vai árbedieđut ožžot stuorát saji areálahálldašeamis
- Váikkuhit areálavuoddu nannema sámi ealáhusaide ja sámi resursaávkástallamii

Arctic Dialogue

Arctic Dialogue lágiduvvui guđát geardde njukčamánu 2012. Dán jagi konferánssa fáddán lei odđa searvevuodát davviguovlluid ovddideamis. Várreprezideanta Laila Susanne Vars doalai sáhkavuoru ja oassálasttii čuovvovaš ságastallamii. Sáhkavuorustis son čilgii sápmelaččaid dili álgoálbmogin árttis ja Sámedikki háliidus searvat dásseárvosaš guoibmin davviguovlluid ovddideamis.

- Bargat dan ala ahte sámi báikkálaš searvan ja mieldeváikkuheapmi buot areála- ja resursahálldašemiin sihkkarastojuvvo
- Bargat dan ala ahte hálldahuslaš doaibmabijut heivehuvvojit nu ahte boazodolliide sihkkarastojuvvo dat mobilitehta maid sii dárbbasit dálkkádatrievdamiid geažil
- Čuovvolit Sámi vuoigatvuodálávdegotti II barggu, earret eará proseassa báikkálaš ja regionála vuodđudeami bokte

Ráđdehusa bargu minerálaealáhusa strategiijaiguin

Cuoŋománu 11. b. dollojuvui čuovvolančoahkkín gaska ráđdeláhtu Marianne Balto ja stáhtačálli Rikke Lind Ealáhus- ja gávpedepartemeanttas ráđdehusa barggu birra minerálaealáhusa strategiijaiguin. Departemeanta ii addán odđa signálaid minerálalága rievdadusaid birra, maid ráđdehus lea bidjan eaktun dasa ahte konsulteret minerálastrategiijaid birra. Čoahkkimis dieđihuvvui maidái hástalusaid birra mat gusket sámi ealáhusovddideapmái ja dat hástalusat giedáhallojuvvojedje.

7 Kulturmuittosuodjalus

Váldomihttomearri

- Gáhttet ja oainnusmahttit sámi kulturmuittuid ja –birrasiid daid mihtilmasvuodain ja variašuvnnain, sihke oassin min kulturárbbis ja identitehtas ja oassin sámi biras- ja resursahálldašeamis

Oassemihttomearit

- Sámi kulturmuittut geavahuvvojit duodaštussan sámi leahkimii, ja veahkkin sámi kultuvrra ja identitehta nannemii
- Sámi kulturmuittut ja kulturbirrasat gozihuvvojit areálaid ja resurssaid hálldašemi ja geavaheami oktavuodas
- Sámi kulturárbbi hálldašeamis deattuhuvvo ceavzilis ja guhkes áiggi perspektiiva
- Sámi kulturmuittuid Sámedikki hálldašanváldi lea njuolga mearriduvvon kulturmuittolágas

Strategiijat

Čoahkkingirji čállit: Marit Ellen Mienna /Tove Anti

21 siidu 90 siidus

- Háhkát buriid rámmaeavttuid sámi kulturmuitosuodjaleapmái gulahallama ja ovttasbarggu bokte guovddáš, guovlulaš ja báikkálaš eiseválddiid ja eará relevánta aktevrraid gaskka

Regionála plána kulturmuithálddašeapmái Lulli-Trøndelagas

Duogáš

Bargu regionála kulturmuithálddašanplánain Lulli-Trøndelagas lea álggahuvvon maŋŋá Lulli-Trøndelaga fylkkasuohkana mearrádusa. Mearrádusas daddjojuvvo ahte fylkkadiggi bivdá ahte maiddá sámi kulturmuittuid áimmahuššan sihkkarastojuvvo viidáset proseassas ovttas Sámedikkiin.

Ná lea plána mihttomearri:

Plána váldomihttomearri lea šiehtadit strategiijaid kulturárbbi hálddašeapmái, gaskkusteapmái ja geavaheapmái Lulli-Trøndelagas. Plána ja plánaproseassa galget leat mielde loktemin máhtu ja diehtomielašvuoda regiovnna ja fylkka kulturárbbiid birra. Barggu áigumuš lea ovddidit oktasá árvoáddejumi ja prinsihpaid maid sáhtá geavahit kulturmuittuid hálddašeamis sihke báikkálaččat ja regiovnnaččat. Dát attášii buohkaide buoret einnostañvejolašvuoda. Plána galgá maid veahkehit čielggadit iešguđet oassálastiid ja berošteddjiid rolla ja ovddasvástádusa. Nu sáhtá plána vuodđudit lotnolas áddejumi ja ovttasdoaimama, ja veahkehit oazžut suodjaleami, geavaheami ja árvoháhkama doaimat ovttas. Áigumuššan lea oččodit geavtlaš ovttasbarggu gaskal eiseválddiid, eaiggádiid, gielddaid, museaid, regionála ealahuseallima ja eaktodáhtolaš organisašuvnnaid.

Láhkageatnegahttojuvvon bearráigeahččandoaimmat mat sihke Sámedikkis ja fylkkasuohkanis leat dušše oasáš dán plánas. Plána čalmmustahttinsuorggit leat:

- Kulturárbi – resursa identitehta, geasuheami ja árvoháhkama várás
- Kulturárbbi dikšun ja geavaheapmi
- Gaskkusteapmi, máhttu ja gelbbolašvuoha

Plánaproseassa áigumuš lea oččodit ollugiid oassálasti ja viiddes čatnaseami. Eanaš oasi plánas galgá dakkár fágalaččat čohkkejuvvon bargujoavku ráhkadit, mas leat mielde oassálastit guovtti suohkanis, MiST (Lulli-Trøndelaga museat) ja Sámediggi kulturmuitojuhkosa bokte. Fylkkasuohkan doaima čállingoddin ja jođiheaddjin.

Bargu dán rádjai

Dán rádjai lea bargujoavkkus leamaš guokte čoahkkima Troandimis. Plánaprográmmaevttohus lea sáddejuvvon gulaskuddamii, ja bargu jotkojuvvo maŋŋá gulaskuddanáigemeari ja dieđut ruovttoluotta leat boahtán. Sámedikki áirasis, fylkkakonserváhtoris ja fylkkasuohkana arkeologas lea viiddiduvvon ovddasvástádus joatkit proseassa ja čállit plána. Go mii gearddi leat mielde bargujoavkkus, de ii áiggo hálddahus addit cealkámuša plánaprográmma sáddejuvvon evttohussii, muhto mii áigut ovddidit cealkámušaid ja fuolahit daid bargujoavkku viidáset barggus.

Maŋga rabasčoahkkima galget lágiduvvot Lulli-Trøndelaga iešguđet regiovnnaid, ja čoahkkimat stuorát regionála oassálastiiguin Troandimis. Ii leat vel mearriduvvon goas ja gos dát čoahkkimat galget dollojuvvet. Lulli-Trøndelaga sámi kulturmuittut galget dán plánabarggu bokte ovddiduvvot ja meannuduvvot seamma láhkai go eará ge kulturmuittut.

- Gulahallama bokte guovddáš eiseválddiiguin bargat dan ala ahte Sámediggi oazžu hálddašanválddi sámi kulturmuittuide njuolga kulturmuitholága bokte
- Sámi kulturmuittuid hálddašeapmi iežas historjja ja árvvuid vuodul

Eanačuoldináššit Skiervvá suohkanis

Sámediggi lea rávven ahte ii galgga addojuvvot lohpi čuoldit eatnamiid huksen dihtii njeallje astoáigevistti. Ohccojuvvon astoáigevisttiin leat guokte jurddašuvvon huksejuvvo Árviksandii Árdnái, ja guokte fas Haukøyai. Sámediggi oaivvilda ahte doaimbajuid ii sáhte čađahit jus dat rihkkot kulturmuitholága § 3

Čoahkkingirjji čállit: Marit Ellen Mienna /Tove Anti

22 siidu 90 siiddus

vuosttaš lađđasa mearrádusaid ahte ii okta galgga – jus dat ii leat lágalaš § 8 vuodul – álggahit doaibmabijuid mat sáhttet vahágahttit, bilidit, roggat, rievdadit, gokčat, čiehkát dahje eará láhkai heivemeahttumit heahppásuhttit automáhtalaččat ráfáiduhthojuvvon kulturmuittuid dahje dagahit ahte dat sáhtta dáhpáhuvat.

Ohccojuvvon parseallat Árviksandas leat dastán lahka kulturmuittoguovllu mas leat ráktorokkis ja eará ruovdeáiggi kulturmuittut. Ráktorokkit geavahuvvojedje dasa ahte ráhkadit oljju mearranjiččasain. Dálá viesut dan báikkis leat eatnašat ođđasishukenáiggis.

Haukøyas lea dievaslaš sámi kultureanadat mas leat geađgeáidi, sámi dološhávddit ja duktasajit.

Ohccojuvvon astoáigevistiid huksen njeaiddášii guoskevaš guovlluid kulturhistorjjálaš árvvu ja heahppásuhttášii heivemeahttumit kulturbirrasiid. Lassánan astoáigedoaimma loavttášii, ja bilidivččii, rašis kulturmuittuid.

Ovttá áššis Árviksandas lea doaibmabiddji ohcan Riikkaantikváras lobi duohtadit automáhtalaččat ráfáiduhthojuvvon kulturmuittu. Dat mearkkaša ahte doaibmabiddji ohccá oazžut hukset astoáigeviesu vaikke vel leat ge unohis váikkuhusat kulturbirrasii. Sámediggi lea dán áššis rávven Riikkaantikvára ahte ii atte sierralobi kulturmuittolága mearrádusain.

- Duođaštit ja gaskkustit máhtu sámi kulturmuittuid ja kulturbirrasa birra

Sámi kulturmuittuid registreren plánejuvvon 420 kV-fápmolinnjá huksema oktavuodas gaskal Ufuohhta ja Báhccavuona

§ 9-iskadeamit kulturmuittolága mearrádusaid vuodul leat dál čadahuvvon plánejuvvon linjjáspáittu vuodul ja raporta a oktavuodas ierralobi kulturmuittolága mearrádusain. heivemeahttumit kulturbirralea addojuvvon doaibmabiddjái Statnett. Oktii buot registrerejuvvojedje 322 kulturmuittu konsešuvdnaohccojuvvon spáittu guora, mas 112 leat automáhtalaččat ráfáiduhthojuvvon sámi kulturmuittu, 125 leat ođđaset áiggi kulturmuittu ja 92 leat soahtemuittu.

Šaddá sáhka ohcat sierralobi oktiibuot njealji kulturmuittu ovddas – guokte árran-/goahtesaji Skamdalenis Narviikka suohkanis ja guokte árran-/goahtesaji suohkanrájá lahka gaskal Málátvuomi ja Báhccavuona Romssa mat šaddet vuostálagaid automáhtalaččat ráfáiduhthojuvvon ruossaáiddiin Medbyfjellet. Ovdalگو rusttetbarggut álggahuvvojit, de merkejuvvojit maiddáii kulturmuittut mat leat lahka plánejuvvon spáittu garvin dihtiid vaháigiid maid linnjáhuksen dagahivččii jus dasa addošii konsešuvdna.

- Sámi kulturmuittuid goziheapmi olggobealde konsešuvdnašiehtadusa geográfalaš doaibmaguovllu
- Ávnnaskeahces kulturárbbi goziheapmi, maiddáii njálmmálaš árbevieruid ja sámi ávnnaskeahces kultuvrra registreren
- Sohkaalperspektiivva searvvaheapmi sámi kulturmuittuid ja kulturbirrasa duođaštan- ja registrerenbarggus
- Árijalaš váikkuhangaskaoapmegeavaheami bokte nannet máhtu sámi árbedieđuid ja historjjá birra, ja sámi kulturmuittuid bisuheami ja suodjaleami vuodul

Sámedikki ohcanvuodot doarjaortnet doaibmabijuid várás kulturmuittosuodjalusas.

Maŋimus áigemearri sáddet ohcamiid kulturmuittosuodjaleapmái lei 1.3.2012. Dán jahkái leat bohtán oktiibuot 37 ohcama oktiibuot 7 649 375 ru ovddas. Eanaš ohcamat (23) gusket vistesuodjalussii oktiibuot 4,8 miljon ru ovddas. Mii oaidnit maiddáii ahte leat ollu doaimmat davvisámi guovllus go leat 20 ohcama.

Illudahttin dán jagi lea ahte dat viehka stuorra ohcanlohku lullisámi guovllus (9) oktiibuot masá 1,6 miljon ruvnnu ovddas.

Lea maiddáii illudahtti go joatká dat stuorra vistesuodjalanberoštupmi mii lea julev- ja bihtánsámi guovllus main buot ohcamiin (6) lea dát áigumuš.

Dán áigodagas leat maiddá 5 prošeavtta ovddeš jagiin ožžon máksojuvvot mañimuš oasi maññágo raporttat ja rehketdoalut leat dohkkehuvvon. Okta prošeakta lea maid álggahuvvon dainna ahte vuosttaš doarjjamáksin lea bivdojuvvon máksojuvvot.

Áigodagas lea maid gárvvistuvvon ohcanbagadus ja bagadus dasa gii oazžu doarjaga.

Tabella čájeha dán jagi ohcanhivvodaga:

Doaibmabidju	Lohku	Ohccojuccon ruhta
Vistesuodjalus	23	ru 5 181 267
Kulturmuittosuođjalus muđui	14	ru 2 468 108
Oktiibuot	37	ru 7 649 375

8 Ealáhusat

Váldomihttomearri

Nana ja mánggabealat ealáhuseallin mii fuolaha sámi kultuvrra, luonddu ja birrasa, ja lea vuodđun eallinfámolaš báikegottiide gos olbmot háliidit orrut.

Ángiruššansuorgi: Rámmaeavttut vuodđoealáhusain

Mihttomearri

- Fuolahit ja ovddidit mariidnaealáhusaid, boazodoalu ja eanadoalu deatalaš kulturguoddin ja barggaheaddjin sámi guovlluin.

Oassemihttomearit

- Dohkálaš juridihkalaš ja ekonomalaš rámmaeavttut
- Buoret gánnaheapmi vuodđoealáhusain
- Buorre rekutteren
- Buoret sohkabealdásedeaddu
- Boraspirepolitihkka mii fuolaha sámi ealáhusaid

Strategiijat

- Sihkkarastit areálaid ja resurssaid
- Váikkuhanfápmu politihkkii mariidnaealáhusain, boazodoalus, eanadoalus ja meahccealáhusain

Láhkaevttohus Riddoguolástuslávdegotti čuovvoleami birra

Okta dain deataleamos áššiin Sámediggái dan rájes go Sámediggi áshuvvui lea oazžut sámiid guolástanvuoigatvuođaid mearriduvvot lága bokte ja dohkkehuvvot.

Finnmárkkuláhkabarggus ledje konkrehta guolástusmearrádusat deatalaš fáddán konsultašuvnnain Justtiáslávdegottiin. Lea oahpis ahte boadusin lei romerlohkomearráduš ja maññá fas Riddoguolástuslávdegotti ásaheapmi.

Guhká ii dáhpáhuvvan olus ovdalgo dollojuvvui politihkalaš konsultašuvdnačoahkkin cuoŋománus 2010:s. Das evttohui Sámediggi čovdosa mii galgai fuolahit deataleamos osiid Riddoguolástuslávdegotti evttohusas ja mii seammás bijai vuodđun daid bajimus oaiviliid maid Sámediggi lea čuočuhan konsultašuvnnaid rájes Finnmarkkulága birra..

Politihkalaš konsultašuvdnačoahkkin cuoŋománus 2010 čuovvoluvvui oktiibuot 4 hálldahuslaš konsultašuvdnačoahkkimiin áigodagas miessemánu rájes čakčamánu rádjai 2010. Riddoguolástuslávdegotti čuovvoleami konsultašuvnnain čielggai árrat ahte Sámedikkis ja ráđdehusas ledje áibbas sierralágan oainnut álbmotrievtti viidodahkii ja historjjálaš geavahanvuoigatvuođa viidodahkii. Dat mearkkaša duohtavuodas ahte ráđdehus hilggui áibbaš guovddáš ákkastemiid Riddoguolástuslávdegotti evttohusas ii ge gárron

Čoahkkingirji čállit: Marit Ellen Mienna /Tove Anti

mearridit sierra finnmárkkuguolástuslága. Muhtun áiggi maŋŋá gávnnavuvui ahte beliin lei nu stuorra sierramielalašvuohta ja ahte leat leamaš menddo stuorra hástalusat dasa ahte juksat ovttamielalašvuođa. Áidna vuohki juksat vejolaš čovdosa viidáset barggus lei dovddastit ahte lea sierramielalašvuohta riektivuoddu dulkomis.

Seammás lei departemeanttas dáhttu dahkat juoga lága ektui ja čadahit doaibmabijuid seailluhan ja nannen dihtii mearrasámi kultuvrra ja báikegottiid. Danne välljejedje bealit konsulteret viidáseappot geahčadan dihtii lei go vejolaš soahpat deatalaš čovdosiid, vaikke vel lea ge sierramielalašvuohta ákkastemiin.

Maŋŋágo ráddehusapparáhta lei ášši máŋgii meannudan, de dollojuvvojedje guokte maŋimus konsultašuvdnačoahkkima politihkalaš dásis cuoŋománus ja miessemánus 2011. Go Sámedikki dievasčoahkkin galggai meannudit ášši, de ledje Sámedikkis guokte molssaeavttu. Mii livččiiimet sáhttit ain čuočuhit ahte Riddoguolástuslávdegotti evttohus galggai dohkkehuvvot rievdadusaid haga, ja nu hilgut daid vugiid maid mii mearrideimmet konsultašuvdnaproseassas.

Boađusin livččii ahte ášši maŋiduvvošii mearritkahtes áiggi.

Nubbi molssaeaktu livččii guorrasit dan uhcimus čovdosii mii sohppojuvvui konsultašuvnnain. Dakkár čovddus mii guhkit áiggi vuollái sáhtášii biddjojuvvot vuodđun ja mii sáhtta leat álbmotrievtti uhcimus standárddaid siskkobealde.

Sámedikki dievasčoahkkin välljii maŋimus čovdosa. Sámediggái lei mearrideaddjin dás ahte Riddoguolástuslávdegoddi ieš deattuhii ahte mearrasámi kultuvra lei duššamin, danne lei deatalaš oazžut čadahuvvot lágalaš doaibmabijuid ja hoappodoaibmabijuid gádjun dihtii mearrasámi kultuvrra ja báikegottiid dain guovlluin gos dat lea sakka áitojuvvon. Ollu báikegottiide livččii menddo maŋŋit vuordit vel logi-guoktelogi jagi ovdalge mihkkege dáhpáhuvá.

Sámediggi lea dievasčoahkkinmearrádusastis bidjan máŋga eavttu mat mearkašit ahte ii lea makkárge suorggis šiehtadallan eret vuoigatvuodaid.

Ráddehus ovddidii láchkaproposišuvnna Prop 70 L riddoguolástuslávdegotti čuovvoleapmin njukčamánu 16. b. 2012.

Olles dievasčoahkkinmearrádus Sámedikkis lea prentejuvvon mielddusin proposišuvdnii ja čuovvu ášši Stuorradiggái. Buot várašumit ja eavttut mat leat vuodđun dievasčoahkkima guorrasmearrádusii, leat ain fámus.

Maŋŋá Sámedikki dievasčoahkkima miedáhusa lea leamaš gulahallan gaskal Sámedikki ja departemeantta proposišuvdnateavstta lagat hábmema birra, nappo čovdosiid ákkasteapmi ja beliid sierranas oainnut riektivuodđui. Čovdosat gal leat ain fámus.

Áššis ii leat mihkkege odđasiid maŋŋá Sámedikki dievasčoahkkinmearrádusa geassemánus 2011. Dat ahte lei sierramielalašvuohta das mo riektivuodut dulkojuvvojit, lei oahpis árrat juo konsultašuvdnaproseassas, mii maid boahtá čielgasit ovdan Sámedikki dievasčoahkkinmearrádusas áššis. Sámedikki ja ráddehusa sierramielalašvuohta riektivuoduid ektui, čuovvu de ášši viidáseappot. Nappo ii leat ge mihkkege mii dagahivččii ahte Sámediggi galggašii váldit ášši odđa meannudeapmái dievasčoahkkimis.

Ráddehus lea gárvásit meannudan ášši dievasčoahkkima miehtama vuodul. Jus dál válddášii ášši ovdan odđa meannudeapmái dievasčoahkkimis, de dat bilidivččii dan posišuvnna maid Sámediggi lea juksan konsultašuvdnaortnega vuodul, dainna lágiin ahte dalle rihkošii Sámediggi ieš daid njuolggadusaid maid mii háliidit Ráddehusa čuovvut. Sámediggeráddi ii sáhte min suovvat láhttet stádismeahttumit dákkár deatalaš áššis.

Ii ge leat nu ahte ONas lea orgána mii konkrehta sáhtta gohččut Norgga dohkkehit olles Riddoguoáslásvdegeotti evttohusa. ON sáhtta čujuhit heajosbelliid ja váilevašvuodaid álbmotrievtti uhcimus standárddaid čadaheamis Norgga riektái.

Ovdamearkan dasa lea minerálaháika. Vaikke vel eat leat ge ovttaoaivilis konsultašuvdnaproseassas, de dohkkehuvvui láhka mánga jagi dás ovdal, eai ge leat vel rievdadusat vaikke ON lea mángii dáhttun dan rievdadit.

Sámediggeráđđi gávnnaha dán vuodul ahte leat áitojuvvon mearrasámi kultuvra ja báikegottit mat vahágahttojuvvojit jus Sámediggi geassá ruovttoluotta miedáhusas uhcimus čovdosii, mii mearkaša hoahppodoaimbajuid mat sáhttet leat vuodđun buoremus čovdosii masa dál ii leat lagamus áiggis dáhttu oazžut dohkkehuvvot.

Riddoguoáslásvdegeotti proposišuvdna lea dál Stuorradikkis. Sámediggeráđđi áigu dál árjjalaččat čalmustahttit Stuorradiggái mo mii dulkot riektevuoduid, ja jus vejolaš, nannet proposišuvdna čovdosiid. Sámediggi eaktuda ahte Stuorradiggi – Norgga láhkaaddin – dohkkeha ahte seamma prinsihpat galget gustot riddolagaš guovlluin go gáttis – ahte olbmuiin rittus leat historjjá vuodul háhkan vuoigatvuodaid dán historjjálaš geavaheami vuodul, ja ahte stuorradiggi ferte dohkkehit dán prinsihpa vaikke vel ráđdehus ii leat ge evttohan dakkár dohkkehusa. Mii bovdet opposišuvdna váikkuhit ja searvat dán bargui.

Go guoská lágalaš doaimmaid ja doaimbajuid konkrehta sisdollui masa Sámedikki dievasčoahkkin lea miehtan, de dat čuvvot sihke sámedikki dievasčoahkkinmearrádušas ja dál dan proposišuvnna mii lea sáddejuvvon Sámediggái.

Vai dat lea daddjuvvon, de sáhtta sámediggeráđđi čoahkkáigeassit dán. Sámediggi lea dadjan čielgasit ahte min mielas eai ollašuite dálá lágat ja hálddašanortnegat sámiid vuoigatvuodaid álbmotrievtti vuodul ja historjjálaš vuoigatvuodaid vuodul. Dát čájeha ahte guolástanvuoigatvuohta ii leat mearriduvvon lága vuodul ja erenoamážit ahte vuotnavuoigatvuohta ii adnojuvvo árvvus, ahte deasta mearrasámi kultuvra ávnnaslaš vuodosiid ii deattuhuvvo olus muddemiid ja doaimbajuid oktavuodas, go áidnalunddot vuoigatvuodain ii leat sierra kártenprosedyra ja go sápmelaččat eai leat mielde guolleresursaid hálddašeamis. Sámediggái lea leamaš deatalaš oazžut guolástanvuoigatvuođa lága bokte dohkkehuvvot ja ahte mearrasámi guovllut vuoruhuvvojit muddemiid oktavuodas.

Sámedikki bajimus čovddusgáibáduš ii leat rievdan barggu rájes Finnmárkkulágain ja dan sáhtta čoahkkáigeassit 7 čuokkisin mat buot čovvoluvvojit, iešguđege dásis, daid unnimus čovdosiid bokte maidda dievasčoahkkin lea guorrasan:

- Láhkamearrádušgáibáduš mii dohkkeha sámiid guolástanrievtti.

Ráđdehus ii áiggo beare dohkkehit dán dábaláš prinsihpan, vuodđduvvon álbmotriektái ja historjjálaš geavaheapmái, MUHTO, Evttohus oasseváldilága §:s 21, dohkkeha rievtti, ja hehte guolásteddjiid biddjuvvoimis ođđasis gáddái.

Mearráduš mearkaša dan ahte sii, geain lea dát riekti galget vuoruhuvvot buohkaid earáid ovddabeallái jos šaddá resursavátnivuohta.

Ráđdehus oaidná maiddá ahte ii sáhte garvit dan ahte gávdnojit báikkálaš vuoigatvuodat. Finnmárkkulága § 29, siskkilda báikkálaš historjjálaš vuoigatvuodaid dohkkeheami, ja dalán go kommišuvdna lea identifiseren dán ovttá áššis, de dat šaddá ovdamearkan eará áššiide.

Dat mii geavahusas dás dahkkojuvvo lea ahte mii mearas nie movt nannámis diktit riektevuogádaga identifiseret konkrehta vuoigatvuodaid juohke áidna mearrasámi guovllus.

Mis lea ain nana jáhkku min áššis ahte báikkálaš historjjálaš riektevuodut ja álbmotriekti leat nana vuodđun ja ahte dat stivrejit dasa ahte Finnmárkkukommišuvdna, meahcceduopmostuollu ja vejolaččat Alimusriekti

fertejít konkluderet ahte gávdnojit báikkálaš historjjálaš vuoigatvuodát. Nu šaddáge láhkaevttohusa geavahus stivret historjjálaš vuoigatvuodaid dohkkeheapmái.

Ii oktage oassi dan čovdosis maid mii leat soahpan leat vuostá dan. Molssaeaktun kommišuvnna čovdosii lea ahte dán lágan áššit fertejít dolvojuvvot dábálaš duopmostuoluide, ja dan mákset sii ieža geat ovddidit áššiid.

- Gáibádus suodjalit dán rievtti (stuorát aktevrraid guovdu)

Fatnasat mat lea badjel 15 mehtera gildojuvvot guolásteamis vuotnalinjá siskkobealde ja dat mearriduvvo konsultašuvnnaid bokte.

Mearrádus guolásteamis vuonain addái maiddái geavahusas muhtun lágan vuotnarievtti, go unnit fatnasat eai jođe guhkes gaskkaid.

- Gáibádus deattuhanmearrádusas man bokte gozihuvvo ahte sámi kultuvra vuhtii váldojuvvo.

Dát lea boahtán mearraresursalága § 11 guđát ladđasa bokte. Geavahusas lea dát hui deatlaš mearrádus mii addá vejolašvuoda vuoruhit mearrasámi kultuvrra ja báikegottiid vuhtii váldima buot resursahálldašemiin.

Vuoigatvuoda mearrádus ferte dulkojuvvot dán deattuhanmearrádusa olis, mii galgá sihkkarastit dan ahte stáhta ovddasvástádus mearrasámiid ávnnaslaš kulturvuodus gozihuvvo resursahálldašeamis.

- Gáibádus ahte láhkaaddin dávista álbmotrivttiin (sierra láhkamearrádusa hámis juohke ovttaskas resursahálldašanlágas)

Dát čađahuvvo odđa láhkamearrádusa bokte oasseváldilágas § 1a

Mearraresursalágas § 6 lea maiddái dákkár mearrádus.

- Gáibádusa birra ahte resursalahkaaddin dulkojuvvo sámiid ávnnaslaš kultursuodjaleami olis (ulbmilmearrádus)

Mearraresursalága ulbmilmearrádus § 7 bustávva g, lea mearriduvvon maŋŋá konsultašuvnnaid mearraresursalága hárrái, ja dat sihke dievasmahtta ja nanne lága bokte dahkkojuvvon daguid ja doaibmabijuid masa dievasčoahkkin lea guorrasan.

- Gáibádus sámi searvama birra almmolaš rievttálaš resursahálldašeamis.

Mii oažžut dakko mearraresursalága § 8b mas leat soahpan čuovvoleaddji proseassa dan ektui makkár barggut vuotnaguolástuslávdegottis galget leat.

Go guoská vuotnaguolástuslávdegotti ásaheapmái, de leat bealit soahpan ahte dat galgá leat dakkár lávdegoddi mas oktiibuot galget Sámedikkis leat seamma ollu lahtut go fylkkagiieldain, ovdamearkka dihte 3+3.

Dasto lea sohppojuvvon ahte vuotnaguolástuslávdegoddi galgá leat hui nana fágalaš ja politihkalaš orgána mii bidjá guovddáš eavttuid guolástushálldašepmái, ja ahte das galget leat duohta ja deatlaš barggut.

Konsultašuvnnaid oktavuodas leat maiddái soahpan čuovvoleaddji konsultašuvdnaproseassa mii galgá sihkkarastit dan ahte geatnegasvuodát mat leat ILO 15. artihkkalis doahhtaluvvojit Sámedikki konsultašuvdnarievtti nannema bokte guolástusáššiin, ja ahte sámiid searvan sihkkarastojuvvo Sámedikki bokte seammás go maiddái vuoigatvuodaoamasteaddjit ieža galget oažžut rolla.

- Gáibádus konkrehta doaibmabijuid ektui ealáskahttin dihte mearrasámi kultuvrra.

Sámediggi lea čovdosa oassin gearggus ságastallat dievasmahtti doaibmabijuid birra lassebivdoeari hámis guolásteddjiide geat galget oažžut birgejumi resursavátnivuoda oktavuodas, unnimusat 3000 tonna.

Sámediggi lea eaktudan ahte dán birra jeavddalaččat šiehtadallojuvvo, ja dat galgá biddjojuvvot vuodđun dasa ahte mihttomeari váikkuha mearrasámi kultuvrra, ja ássama, ealáhusaid ja servodateallima vuodu nannema.

Galgá leat vejolaš oažžut birgejumi guolástusas rabas joavkkus okto dahje buohtalaga eará doaimmain. Dat galgá váikkuhit fanaslogu ja guolásteddjiid lassáneami.

Galgá leat viehka ollu unnit deatalaš oažžut bivdoeari fatnasiidda gitta joavkkus, danne go buoret gánnáhahttivuohta rabas joavkkus buorida ekonomalaš vejolašvuodaid, ja nie šaddá hálbbit oastit fatnasa bivdoeriin gitta joavkkus.

Rehkenastima vuodđun galget ráhkaduvvot statistihkalaš ávdnasat man ollu leat fatnasat ja guolásteaddjit, makkár ahkečoahkkádus lea ja movt sállasat juohkásit fatnasiid gaska doaibmaguovllus.

Gulahallankonferánsa gaskal ráđđehusa ja fylkkagieldda

Ráđđelahttu Marianne Balto oassálastii 2012 gulahallankonferánsii gaskal ráđđehusa ja fylkkagieldda njukčamánu 26.j a 27. b. Vaikke vel konferánsa lea ge vuosttažettiin fylkkagielddaid ja ráđđehusa deaivvadanbáiki, de lea Sámedikkis sadi beavddi luhtte seamma dásis go fylkkagielddain ge. mánga stáhtaráđi oassálastet konferánsii ja eanaš fylkkasátnejođiheaddjit. Konferánsa lea buorre deaivvadanadi politihkalaš fierpmádathukseamiidda ja dat nannet ovttasbarggu gaskal Sámedikki ja ráđđehusa, ja gaskal fylkkagielddaid ja Sámedikki. Dasa lassin ledje hálešteami GGD:in boahttevaš stuorradiggedieđáhusa birra guovlo- ja regiovdnapolitihka birra masa Sámediggi lea bovdejuvvon prosessii. Ledje maiddái hálešteami EGD:in stuorradiggedieđáhusa birra Innovašuvdna Norgga ja SIVA birra ja masa Sámediggi lea addán buoriid ja konstruktíiva evttohusaid dieđáhussii.

Mariidna ealáhusat

Sámediggeráđđi lea addán gulaskuddanvástádusa dan njuoskaguollelága guorahallamii mii geigejuvvui Guolástus- ja riddodepartementii 31.10.2011.

Sámediggeráđđi oaivvilda ahte njuoskaguolleláhka ain lea oadjebasvuohtan guolásteddjiide das ahte besset gáddet guoli rivttes haddái. Njuoskaguollesearvi ja njuoskaguolleláhka lea ollu guolásteddjiid miela áidna dáhkádussan dasa ahte beassat gáddet guoli. Dát guoská erenoamážit mearrasámi guovlluide.

Bargojoavku evttoha raporttas ahte uhcimushaddi galgá mearriduvvot šiehtadusaid vuodul gaskal guollejuovdinsearvi ja oastinorganisašuvnnaid. Dan doarju Sámediggeráđđi. Sámediggi doarju maiddái soabahanortnega geavaheami. Jus soabahepmi ii lihcostuva, de sáhtta vuovdinsearvi ieš mearridit uhcimushatti, nu mo dál ge. Dainna lágiin oaivvilda Sámediggi ahte njuoskaguolleláhka maiddái boahtteáiggi lea mielde sihkkarastimin guolásteddjiid beroštusaid go guoská guolásteddjiid beroštusaid fuolahepmái guliid vuovdima ja gáddema oktavuodas.

Sámediggeráđđi lea addán cealkámuša HAV 21:ii, mii lea ráđđehusa strategiijaprošeahta ovddidit guoddevaš ealáhusovdáneami ja mariidna birrasa buori hálddašemi. Guolástus- ja riddodepartemeanta lea proševtta bargoadi.

Sámediggeráđđi oaidná buorin dan proševtta mandáhta ja ulbmil maid Guolástus- ja riddodepartemeanta lea álggahan. Seammás čujuha Sámediggi ahte eanaš proceassat mat digaštallojuvvojit, plánejuvvojit ja čađahuvvojit áiggi badjel sihke siskkoalbe ja olggobealde sámi guovlluin, váikkuhit sámi kultuvrii, ealáhusaide ja servodatdiliide. HAV21 strategiijajoavku organiseremii eai biddjojuvvon láidestusat mat fuolahit Norgga geatnegasvuodaid sápmelaččaid ektui álgoálbmogin.

Sámediggeráddi oaivvilda ahte Norgga eiseválddit fertejit váldit mielde sihke árbedieđu ja báikkálaš máhtu buot daid surggiide, mat leat mielde HAV21 strategiijabarggus. Árbedieđu ja báikkálaš máhtu geavaheapmi nannešii Norgga mihttomeari doaibmat máilmmiviidosáččat ja njunnošis go guoská máhtolašvuhtii meara birra ja mearrahálddašeamis.

Sámediggi oassálasttii Stuorradiggepresideantta sáttagoddái Kanadai 4.-9.03.12.

Sáttagottis ledje Dag Terje Andersen (Bb), Marianne Balto (Sámediggi, Bb), Per Sandberg (OvB), Siri A. Meling (Ob), Geir Jørgen Bekkevold (KrÅb), Anne T. Wøien (Gb) og Borghild Tenden (GuB). Sáttagoddi oassálasttii máŋgga miellagiddevaš čoačkkimii parlamentáralaš dásis ja ráđđehus áirasiiguin, sihke oppariikkalaš dásis ja provinssas British Columbia. Erenoamážit lei fuomášupmi biddjojuvvon hástalusaide luossabiebman oktavuodas.

Prográmma álggahuvvui čoačkkimiin Rick Dykstra:in, stáhtalahttovuoda ja sisafárrema minsistara parlamentáralaš čáliin. Sáttagoddi deaivvai maiddái Kanada vuolleviesu presideantta, Andrew Sheer, Bill Barisoff, British Columbia lánkaččadi čoačkkima presideantta, čoačkkima erenoamášlávdegotti almmolaš bušeahtaid ja ruhtadeami várás. Čoačkkin guolástusministariin Keith Ashfield lei erenoamáš miellagiddevaš Sámediggái ja fáddán ledje earret eará lobihis guolásteapmi, dorsehálldašeapmi, guollebiebman, njuorjobivdu ja fanasstruktuvra. Son čájehii beroštumi dorsehálldašeapmái Barentsábis, dát lea vuostálagaid dainna diliin mii lea olggobealde nuortarittu, gos dálá máddodagat leat uhcon mealgadit. Su mielas lea buorre go guollebiebmanalahus lea stuorrumin, muhto čujuhii maiddái daidda fuolastuvvamiidda mat Cohen-kommišuvnnas leat birrasa ektui. Cohen-kommišuvdna lea iskan manne muhtun jagiid gorggejit nu uhccán luosat Fraser Riverii British Columbias.

Dasa lassin lei čoačkkin provinsaráđdehusa ministariiguin earret eará Harry Bloy:in, máŋggakultuvrralaš áššiid ministariin ja gávpeministariin Ed Fast:in gi völddii ovdan gávpesáššiid main leat Norggas ja Kanadas oktasaš beroštusat. Viiddes friijagávpesiehtadusas EU:in livččii stuorra mearkašupmi, muhto muhtun áššit váttasmahttet proseassa, earret eará njuorjobivdoášši ja EU evttohus ahte bidjat divada dakkár oljui mii buvttaduvvo oljosáddos. Dasto lei sáttagottis oanehis čoačkkin Andrea Reimer:in, Vancouvera värresátnejodihedjiin. Galledeapmi Vancouveris loahpahuvvui oassálastimiin gávpoga nállevalahanvuosttaldeami riikkaidgaskasaš beaivvi čalmmusteapmái.

Sáttagoddi deaivvai senáhta álgoálbmotáššiid lávdegotti, man ovdaolmmoš Gerry St. Germain jodihii. Čoačkkin völddii ovdan dien guovtti riikka álgoálbmogiid oktasaš hástalusaid, erenoamážit davviguovlluin. Kanada bealis čájehedje stuorra beroštumi Sámediggái, dan duogáži, gelbbolašvuodasurggiide ja váldái. Sámediggi muitalii Sámedikki barggu birra ja lávdegottis ledje máŋga gažaldaga earret eará Sámedikki jienastuslogu ja sámediggeválgga birra.

Čoačkkin Mary Simon:in, Kanada inuhtaid váldoorganisašuvnna Inuit Tapiirit Kanatami hoavda, völddii ovdan Kanada inuhtaid dálá hástalusaid. Son čuoččuha ahte ovdešjagiid assimilerenpolitihkas, erenoamážit dakkár geatnegahttojuvvon skuvlaoahppu mii leat vuodđuduvvon sin iežaset kultuvrii, leat leamaš ollu negatiiva váikkuhusat inuhtaid kultuvrii ja identitehta ovdáneapmái. Vaikke vel dál leat ge doaibmabijut ja ortnegat mat dorjot inuhtaid ovdáneami, de rahčat ollu smávvaservodagat stuorra ekonomalaš ja sosiála váttisvuodaiguin. Sii deattuhit eatnigieloahpahusa, muhto hástalusas lea háhkat doarvá oahpahedđiid geain lea gelbbolašvuodha. Daid ohppiid lohku, geat loahpahit skuvlla menddo árrat, lea ain hui allat.

Provinsaoaivegávpogis British Columbias, deaivvai sáttagoddi eanadoalloministara Don McRae (geas maid lea ovddasvástádus guolástusas). Son čujuhii dasa ahte guollebiebman lea miellagiddevaš suorgi mas lea stuorrunvejolašvuodha, muhto ahte leat maiddái fuolastuvvamat ja eahpesihkarvuodha, earret eará luossadihki, báikkálaš nuoskkideami ja álgoálbmotjoavkkuid vuostaldemiid dáfus. Son deattuhii ahte viidáset huksen dán suorggis lea ollugiidda ášši mii čuočcá dovdduide.

Smávvagávpogis Campell Riveris Vancouver Islandas oassálasttii sáttagoddi seminárii luossabiebman birra mas álgoálbmogiid vejolašvuodhat deattuhuvvojedje. Seminára lágidedje báikkálaš biebmanfitnodagat

ovttas Norgga ambassádain. Oassálastin ledje báikegottiid ja fitnodagaid ovddasteaddjit, ja dat álgoálbmotjoavkkut geaidda luossabiebman guoská. Kanada ministtar davviguovvluid álgoálbmotáššiid ja ovdáneami várás, John Duncan, oassálasttii maiddái. Konferánsabáikki olggobealde čájehedje sullii golbmalogi birasgáhttejeaddji vuostemiela luossabiebman vuostá plakáhtaiguin ja čuoládagaiguin. Marianne Balto háleštii mánga miellačájeheddjiin, ja maiddái kanada TV jearahalai su. Deatalaš áigumuš seminárain lei buohtastahttit norgga ja kanada vásáhusaid. Marianne Baltos lei sáhkavuorru norgga vásáhusaid birra, sámi oainnu vuodul. Báikkálaš álgoálbmotjodiheaddjit bidje dasto ovdan iežaset oainnu guollebiebmanéaláhusa váikkuhusaid birra sin riddoservodahkii.

Sámedikkis ledje dasa lassin sierra čoahkkimat inuihtaid joatkkaskuvlla, Nunavut Sivuniksavut, ohppiiguin ja First-Nation ohppiid ovddasteddjiiguin Vancouveris. Čoahkkimiid fáddán lei Sámedikki organiseren ja bargu, oassálastin riikkaidgaskasaš foraide ja konsultašuvdnageatnegasvuolta.

Konsultašuvdna Luondduhálddašandirektoráhtain

Konsultašuvdna čađahuvvui dan birra mii direktoráhta gaskaboddasaš oaidnu lea anadroma luossaguliid bivdinmuddemii Davvi-Romssas ja Finnmárkkus. Direktoráhta lei sádden gulaskuddamii dan bargujoavkku evttohusa, mii ásahuvvui Birasgáhttendepartemeantta ja Sámedikki gaskasaš rámmašiehtadusa vuodul árvoštallan dihtii luossabivddu muddenstivrejvumi čázadagain ja mearas Davvi-Norggas ja Finnmárkkus.

Sámediggi ja direktoráhta leat ovttamielalaččat das ahte bargolávdegotti strategiija biddjojuvvo vuodđun boahhtevaš muddemiida anadroma luossaguollebivddus Finnmárkkus ja Davvi-Romssas. Lea ovttamielalašvuolta das ahte vuoruhit bargolávdegotti evttohusa ahte ásahit bargujoavkku mii galgá čielggadit heivvolaš vugiid mo muddet guolásteami, ja álggahit proševtta mii galgá kártet ja vuogádahttit vásáhusvuodot ja báikkálaš máhtolašvuoda mii heivehuvvo diedálaš máhttui hálddašemi várás.

2012 muddemiid oktavuodas lea ovttamielalašvuolta dain evttohuovon muddendoaimbajuiin Davvi-Romssa ja Finnmárkku čázadagaide, ja mearraluossaguolásteami muddemii muđui Finnmárkkus. Ášši válđojuvvo ovdan politihkalaš konsultašuvnnain Birasgáhttendepartemeanttain.

Boazodoallu

Sámediggeráđdi ja stádačalli Lars Peder Brekk dolle čoahkkima boazodoalu ja eanandoalu birra 21.2.2012 Kárášjogas. NRL maid oassálasttii osiide čoahkkimis. Ulbmil lei movt buoridit ovttasbarggu boazodoalloáššiin. Čoahkkimis lei ovttaoavilvuolta formaliseret oktavuoda ja čoahkkinnastit dásselit jahkásaččat. Ráđdi čilgii loahpalaččat man stuora mearkašupmi eanandoalus lea sámi guovlluin.

Sámediggeráđdi lea ilus go boazodoallošiehtadallanbealit, Stáhta Eanandoalu- ja biebmodepartemeantta (EBD) bokte ja NRL, dán jagi guovvamánus bohte ovttaoavilii boazodoallošiehtadusas 2012 – 2013. Sámediggi čuovvui šiehtadallamiid dárkojeaddjin. Boazodoallošiehtadusa ekonomalaš rámma lea 104,5 mill. ruvnno. Miesedoarjja, doaibmadoarjja, ja buvttadanbálkkašumi máksomearit lasihuvvojit dan ođđa šiehtadusas. Bealit leat ovttaoavilis joatkit ortnega masa boazodoallošiehtadus bidjá 2,0 mill. ruvnno mii lea Sámedikki ulbmilii doarjju lotnolasdoaimmaid mas boazodoallu lea mielde.

Boazodoallošiehtadus 2012 – 2013 ii govčča buot dárbbuid mat sáhttet bohciidit boazodoalloheiveheami proseassain, muhto sámediggeráđi mielas lea buorre go šiehtadusbealit leat ovttaoavilis nammadit lávdegotti mii galgá geahččat doaimbajuiid sidjiide geat fertejit heaitit boazodoalus boazodoaluhevema geažil. Sámediggi galgá leat mielde lávdegottis.

Boazodoallošiehtadallamiin bođii ovdan ahte ÁHP-boazu galgá heaittihuvvot ja ahte galgá ásahuvvot prográmma boazodoalu várás seammalágan go Lokalmatprogrammet ja ruhtaduvvot eanadoallošiehtadusa ja Innovašuvdna Norgga doaimma bokte. Seammas galgá mátkeeallinvuodot ealáhusovdáneapmi boazodoalus ja ovttasbargodoaimbajut gaskal boazodoalu ja viidásetbuvttadanfitnodaga leat mielde prográmmas. Prográmmas galgá leat guovddáš čatnaseapmi Innovašuvdna Norgii. Áigumuš lea nammadit stivrenjoavkku mas EBD, NRL ja Sámediggi leat mielde.

Sámediggeráđđi oaivvilda ahte ferte árvvoštallat bidjat boazu-programma hálddašeami Sámediggái. Mis lea juo árvoháhkkanprogramma lotnolasealáhusaid ja sámi mátkeeallima várás, ja oaidnit uhccán ulbmillažžan ásahtit guokte hui ovttalágan árvoháhkkanprogramma mat gilvalivčče prošeavttaid alde. Sámedikki gelbbolašvuotta sámegeielas, boazodoalu ja sámi diliid birra leat stuorra ovdun boazu-programmii. Sámediggi lea sádden reivve EBD:ii mas mii bovdet gulahallammii dan vejolašvuoda birra ahte Sámediggi sáhtta oažžut stuorát ovddasvástádusa dán programmas maid Innovašuvdna Norga dál hálddaša.

Ráđđelahttu Ellinor Marita Jáma muitalii mo son lea vásihan daid sisabahkkemiid maid sturrot ja sturrot lullisámi guovlluin, go Norgga gilidutkanguovddáš (Norsk senter for bygdeforskning) lágidii konferánssa 6.3.2012 pá Stjordalas. Konferánssa lágiduvvui dutkanprošeavtta “Reindrift og kommersialisering av utmarka i sørsamiske områder - hvordan etablerte rettigheter og praksiser blir utfordret” oktavuodas. Sámediggeráđđi atná buorin go gilidutkan čalmmustahtta dán fáttá. Dan geažil go ollu bohccot ain vuddjojot togaide Nordlandsbanenis, lea sámediggeráđđi bivdán dollojuvot politihkalaš čoaččkin Johtolatdepartemeanttain. Sámediggeráđđi háliida ságaškuššat heahedoaimbajuid, ja guhkesáiggestrategiijaid eastadan dihtii daid ollu lihkohisvuodaid Nordlandsbanenis.

Konsultašuvnnat Boazodoallohálddašeami rievdademiid birra

Eanandoallo- ja biebmoministara Lars Peder Brekk ja ráđđelahtu Ellinor Jáma gaskkas lei konsultašuvdnačoahkkkin Oslos 30.3.2012. Inge Even Danielsen Norgga Boazosápmelaččaid Riikkasearvvi bealis oassálastti maid konsultašuvdnačoahkkimis.

Konsultašuvnnain digaštalle iešguđetlágan hálddašanstruktuvrra ortnegiid. Lea oktasaš ipmárdus dasa ahte oktavuotta álbmotriektái, sámpolitiikkii ja dárbu beaktilis ja doaimmalaš hálddašepmái leat eavttut mat mearridit makkár čovdosiid válljejit, nugo maiddái ovdanboahat Sámedikki mearrádusas rievdadusevttohussii. Departemeanta, Sámediggi ja Norgga Boazosápmelaččaid Riikkasearvi árvvoštallat ain dáid eavttuid deattuheami ja váikkuhusaid iešguđet ládje. Sámediggi ja Norgga Boazosápmelaččaid Riikkasearvi ovttasbarget ain bures dán áššis.

Eanandoallo- ja biebmoministtar áigu bovdet odđa konsultašuvnnaide cuoŋománus/miessemánus.

Eanadoallu

Sámedikki presideanta Egil Olli ovddidii Sámedikki oainnu eanandoallo- ja biebmodieđáhusii eanadoallopoltiikkalaš ságastallančoahkkimis Romssas 13.2.2012. Presideanta dajai ahte lei buorre bidjat guovddáži árktaš eanadoalu dieđáhusas ja ahte mis galgá leat árjjalaš eanadoallu miehtá riikka. Olli dovddahii dattetge ahte lea beahtahallan go sámi eanadoallu nu hirbmat unnán lea meannuduvvon dieđáhusas, ja čujuhii ahte konsultašuvdnašiehtadus guoská maiddái áššiide main lea njuolga mearkašupmi sámi eanadollui.

Ráđđelahtus Marianne Balto lei čoaččkin stáhtačállin Harald Oskar Buttedahl 19.3.2012. Balto čalmmustii Sámedikki árvalusaid jagi 2012 eanadoallošiehtadussii. Ráđđi lei ovdagihtii sádden cealkámuša departementii. Sámediggi oáččui rámi das go cealkámuš lei vuđolaččat jurddašuvvon. Gáibádušat eanadoallošiehtadallamiidda galget leat buktojuvvon maŋimuštá 27.3.2012.

Sámediggeráđđi háliida buori oktavuodas eanadoallobirrasáiguin mat leat Romssas ja Norlánddas. Danne searvvai Sámediggi Romssa boandaidsearvvi jahkečoahkkimii ja seminárii Romssas 15.3.2012.

Čoaččkimis válddii earret eará fylkkajodiheaddji ovdan doahpaga árktaš eanadoallu ja ahte dasa ferte bidjat sisdoalu. Sámediggi čilgii doarjjaortnegiid birra mat gusket eanadollui, masa guldaleaddjit čájehedje beroštumi.

Boraspiret

Sámediggeráđđi doalai boraspireseminára 21. ja 22.3.2012 Romssas. Semináras ledje 43 oasseváldi. Seminára ulmilin lei buoridit máhtu boraspirehálddašeami ja boraspirepolitiikka birra sámi guovlluin. Ráđđi deattuhii sakka daid álbmotrievttálaš geatnegasvuodaid maiddái Norgga stáhta lea čadnojuvvon boraspirehálddašeami oktavuodas. Seminára olahusjovkui gulle Sámedikki nammadan lahtut njealji davimus boraspirelávdegottiin ja sin várrelahtut. Dasa lassin lei ráđđi bovden earret eará ealáhusbargiid,

boanddaidorganisašuvnnaid, fylkkaid birasgáhttenossodagaid, departemeanttaid ja Luondduhálddašan direktoráhta.

Ráđđelahttu Ellinor Jåma čilgii makkár rolla Sámedikkis lea boraspirehálddašeamis. Jåma dajai ahte boraspirepolitihkas ii leat dohkálaččat vuhtii váldojuvvon sámi ealáhusat dalle go sierra boraspiriid nállemihtut leat mearriduvvon. Muhtun guovlluin lea vaháгат nu stuorrát ahte dat áitet guohtonealáhusa birgejumi. Sámediggi hálli stuorát rolla boraspirehálddašeamis. Jåma deattuhii man deatalaččat boazodoallu ja sávzadoallu leat árvoháhkamii ja barggolašvuhtii sámi guovlluin. Sámediggeráđđi áigu dávjjit geavahit konsultašuvdnarievtti ja riikkaidgaskasaš geatnegasvuodaid maidda Norgga stáhta lea čadnojuvvon boraspirepolitihka hábmema oktavuodas Sámedikkis.

- Láhčit dilálašvuodaid álgoávdnasiid viidáseappot ráhkadeapmái
- Váikkuhit lassealáhusaid ovddideami
- Váikkuhit dasa ahte ásahuvvojit buorit ortnega buolvamolsumiidda vuodđoealáhusain
- Váikkuhit dasa ahte nissonolbmuid oassi vuodđoealáhusain lassána
- Sihkkarastit ahte meahcásteaddjit sáhttet háhkat meahcceresurssaid

Ángiruššansuorgi: Geasuheaddji báikegottit

Mihttomearri

- Geasuheaddji ja eallinnávccalaš sámi báikegottit

Oassemihttomearit

- Mánngabealat ealáhuseallin geasuheaddji bargosajiiguin nuoraid várás, main gáibiduvvo buorre gelbbolašvuhta
- Eanet fárren sámi guovlluide mii váikkuha eallinnávccalaš báikegottiide
- Eanet bargosajit nuoraide main lea buorre gelbbolašvuhta

Strategiijat

- Lagat ovttasbargu gielddaiguin
- Árijjalaččat váikkuhit ahte ásahuvvojit dakkár bargosajit nuoraid várás, main gáibiduvvo buorre gelbbolašvuhta
- Ovddidit kulturdeavvadansajiid
- Nissonolbmot ealáhusutkin
- Viiddidit dan ortnega ahte oahppaloanat vuoliduvvojit geasuhan dihtii nuoraid dakkár bargosajiide main gáibiduvvo buorre gelbbolašvuhta

Ángiruššansuorgi: Kulturealáhusat

Mihttomearri

- Eanet bargosajit sámi kultur- ja kulturvuđot ealáhusain

Oassemihttomearit

- Gánnáhahti kulturealáhusfitnodagat
- Iešráhkaduvvon gálvvuide ja eará dáidda- ja kulturbuktagiidda buoret johtu
- Rekrutteren duodjealáhussii
- Vásáhusurisma mii deattuha sieivavuoda ja jáhkehahttivuoda

Strategiijat

- Buoridit gánnáhahttivuoda kultur- ja kulturvuđot ealáhusain
- Buoridit fitnolašvuoda ja gávppálašvuoda sámi kulturealáhusain

Duodji

Sámediggeráđđi lea dárkkistan duoji duodjeortnega. Raporta gárvánii 05.03.12. Dan 21 bearráigeščuojvvon duojára gaskkas ožžo 17 duojára mearkkašumi. Mearkkašumit guske earret eará váilevuodaide vuovdima oktavuodas, reaidaruhtii, momssa raporteremii, priváhta goluid seaguheapmái. Konsuleantafitnodaga konklusuvdna lea buktán albmosii oalle roavva rihkkumiid rehketdoalu fievrredeamis ja go leat váilon duodaštusat dietnasiidda ja goluide. Dasto ahte ruhtadoalu kvalitehta ja oppalaš áddejupmi gáibádussii movt rehketdoalu galgá fievrredit lea hui soaitáhagas. Konsuleantafitnodat rávve Sámedikki sáddet raportta Vearrodoaimmahahkii viidáseappot čuovvleapmái. Sámediggeráđđi áigu guhkás čuovvolit daid rávvagiid maid fitnodat addán, ja álggahit doaibmabijuid maid bokte sihkkarastit ahte duojárat geat ohcet doaibmadoarjaga čuvošedje lágaid mat gusket ealáhusdollahiide.

- Vuoruhit fidnoahppiortnega ja ovddidanbarggu duodjeealáhusas

Ángirusšansuorgi: Ođđahutkan, dutkan ja árvoháhkkan

Mihttomearri

- Eanet ođđahutkamat sámi servodat- ja ealáhuseallima vuodul

Oassemihttomearit

- Eanedit hutkama, ovdáneami ja ođasmahttima dutkan- ja ovddidandoaimmaid bokte
- Eanet buvttášlájat
- Eanet dutkandoaimmat ealáhuseallimis sámi guovlluin

Strategiijat

- Movttiidahttit oassálastiid ovttasbargat
- Buoridit gelbbolašvuoda márkan- ja buvttaovdideamis
- Buoridit gánnáhahttivuoda ja fitnolašvuoda
- Doarjut árjjalaš ovddidanbirrasiid sámi guovlluin
- Ovttasbargat dutkanbirrasiiguin main lea gelbbolašvuolta sámi ealáhusain
- Ovttasbargat Innovašuvdna Norggain eanedan dihti hutkama sámi guovlluin

Ángirusšansuorgi: Gealbudeapmi ja ođđaálggaheamit

Mihttomearri

- Eanedit álggahemiid sámi guovlluin

Oassemihttomearit

- Buoret gelbbolašvuolta ealáhusain
- Eanet ođđaálggaheamit
- Eanet ealáhushutkan

Strategiijat

- Fállat álggahanoahpu ja čuovvleami
- Ávžžuhit joatkkaskuvllain vuoruhit ealáhushutkama skuvllas
- Fállat gealbudandoaibmabijuid
- Gealbudandoaibmabijut heivehuvvon sámi lotnolasealáhusaide

9 Regionálaovddideapmi

Sámediggi bargá diliid láchčimiin nu ahte sámi álbmogis alccesis, ja iežas eavttuid vuodul galgá leat vejolašvuolta ovddidit iežas servodaga, giela ja kultuvrra buoremus vuogi mielde. Dán ovddasvástádusa ii galgga Sámediggi okto guoddit, iige sáhte dahje áiggu ge okto guoddit dan ovddasvástádusa.

Čoahkkingirjii čállit: Marit Ellen Mienna /Tove Anti

33 siidu 90 siiddus

Ulbmil

- Váldomihttomearri
- Árijalaš ja ulbmillaš ovttasbarggu bokte regionála ja báikkálaš eiseválddiiguin nannet ja ovddidit sámi kultuvrra, giela ja servodateallima.

Oassemihttomearri

- Háhkát buriid rámmaeavttuid sámi gillii, kultuvrii ja servodateallimii gulahallama ja ovttasbarggu bokte regionála ja báikkálaš eiseválddiiguin ja eará relevánta aktevrraiguin.

Strategiijat

Ovttasbargošiehtadus Sámedikki ja Finnmarkku fylkkagiella gaska

- Ovttasbargošiehtadusaid buorideapmi fylkkagiellaiguin

Sámediggi ja Finnmarkku fylkagiella leat soahpan álkiduhttit ja dávggasmahttit ovttasbargošiehtadusa ja dahkat das eanet konkrehta, gč. raportta 2011 mii lea vuolláičállojuvvon 31.01.2012.

Finnmarkku fylkkadiggi lea čoahkkimis 22.3.2012 meannudan ášši ja bivdán ovttasbargošiehtadusa mii ii leat nu viiddis ja mii lea eanet konkrehta. Fylkkadiggi lea maiddái mearridan ahte čuovvovaš suorggit galggašedje leat mielde siehtadusas: Ealahusovddideapmi, oahppu, arealahálldašeapmi ja ceavzilis ovdáneapmi, riikkaidgaskasaš áššit ja Barents-ovttasbargu, sámi giella ja kultuvra, kulturmuithálldašeapmi ja FeFo.

Sámediggi ja Finnmarkku fylkagiella áigot deaivvadit maŋŋá beassážiid ja guorahallat viidáset ovttasbarggu rámmaid.

Nationála fievrridanplána

Sámediggeráddi searvvai čoahkkimii 29.02.12 ovttas fylkkaráđiin Grethe Erno Johansen. Čoahkkima ulbmilin lei buoridit oktavuodaid Finnmarkku fylkkagiella ektui, ja gávdnat oktasaš politihkalaš áššiid Sámedikki Finnmarkku fylkkagiella gaska.

Sámediggi ja Finnmarkku fylkagiella válde ovdan erenoamážit Nationála fievrridanplána, mii ovddiduvvui seamma beaivvi. Nationála fievrridanplána (NFP) lea dakkár plána mii galgá gustot 10 jagi fievrridemiide Norggas, ja dat ođasmahttojuvvo juohke njealját jagi ovddabealde stuorradiggeválgga. Plánas biddjojuvvojit čanastagat geainnuid ja oktasaštrafihka huksemii, doibmii ja bajásdoallamii. Dalle go plána jagiide 2014-2023 ovddiduvvui lei čielggas ahte bargu Deanu šaldi huksemiin sáhtá álggahuvvot áigodagas 2014-2017 jos rámmii lasihuvvo 20 %.

Finnmarkku fylkagiella ja Sámediggi vurdet ahte stáhta lasihivččii bušehtti 20 % nu ahte ovddiduvvon fievrridanplána livččii vejolaš čađahit. Sámediggi ja Finnmarkku fylkkagielladas lea oktasaš politihkalaš mihttomearri ahte Deanu šaldi galgá leat gárvvisin huksejuvvon maŋimuštá 2018:s.

- Ulbmillaš ja vuoruhuvvon ovttasbargošiehtadusat
- Árijaleappo rolla gielladaid ektui
- Ollislaš politihka gielladaid ektui
- Árijalaš váikkuhangaskaomiid geavaheami bokte nannet sámi giela, kultuvrra ja servodateallima

10 Sámiid ovttasbargu ja riikkaidgaskasaš bargu

Sámediggi hálldaša prinsihpalaš beliid ja beroštusaid mat ovddiduvvojit ja bealuštuvvojit riikkaidgaskasaš arenain. Deatalaš lea ahte álgoálbmotdimenšuvdna nationála ja riikkaidgaskasaš forain gozihuvvo, ja ahte áššit main lea mearkkašupmi álgoálbmogiidda ovddiduvvojit sihke nationála dásis ja riikkaidgaskasaččat. Rájáid rastá bargu dahkkojuvvo earret eará nationála ja riikkaidgaskasaš foraid ja arenaid ektui mat gusket

ON:ii, Davveguovlopolitiikkii, Sámi parlamentáralaš ráđđái, Barents-ovttasbargui, Davviriikkalaš ovttasbargui, Árkntalaš ovttasbargui, Interreg:ii ja EO:ii.

Ulbmil

- Váldomihttomearri
- Álgoálbmogat mearridit iežaset ahtanuššama ja sis lea vejolašvuohta gozihit iežaset beroštusaid riikkaidgaskasaččat.

Oassemihhttomearri

- Buot álbmotjoavkkuin ja goappašiin sohkabeliin davviguovlluin ovttárvosaš ovttaseallin ja ovdánanvejolašvuođat.
- Viiddis ovttasbargu sámiid gaskka riikarájaid rastá
- Sámediggi lea iešheanalis aktevra ovttasráđiid eará riikkaidgaskasaš bargguin

Sámi parlamentáralaš ráđđi

Sámi parlamentáralaš ráđi Sámedikki delegašuvdna Egil Olli, Aili Keskitalo ja Marianne Balto bokte oassálastte Barents álgoálbmotkongreassas 9.-10.2.2012 Girkonjárdggas. 70 ovddasteaddji nenetsa, sámi ja vepser álbmogiin Barentsregiovnna deaivvadedje Girkonjárdggas digaštallat álgoálbmogiid oassálastima Barents-ovttasbarggus ja viidasit barggu vuoruhemiid. Kongreassa dohkkehii resolušuvnna ja odđa doaibmaplána Álgoálbmogiid várás Barents-ovttasbarggus. Ovdalaš kongreassa lágideuvvui konferánssa mas fáddán lei: "Indigenous peoples, Business & Environment 2012". Álgoálbmogiid barggojavku Barents-ovttasbarggus lágidedje kongreassa ja konferánssa. Resolušuvdna, doaibmaplána, ja eará dieđut kongreassa ja konferánssa birra gávnnat dáppe: www.barentsindigenous.org.

Sámi parlamentáralaš ráđi Sámedikki delegašuvdna oassálasttii Girkonjárdggakonferánssas mii lágideuvvui 8. - 9.2.2012. Konferánssas ledje dát fáttát: Davviguovlluid politiikkalaš ovdáneamit, Energiijaovddideapmi, Industrijaovddideapmi, Barentsregiovdna 2030 guvlui, Servodathuksen davviguovlluin.

Sámi parlamentáralaš ráđis lei stivračoahkkin 28. Ja 29.2.2012 Guovdageainnus. Gollegiella – Davviriikkalaš Sámi giellabálkkašupmái nammaduvvoje odđa lahtut árvoštallanlávdegodđái. Klemetti Näkkäljärvi nammaduvvui lahttun Bistevaš árkntalaš parlamentariihkkárlávdegodđái. Stivra mearridii maidđái nammadit barggojavkku mii galgá ráhkadit oktasaš oahpahušvuođu. Suoma Sámedikki Kulturráđđi nammadii Ulla Aikio-Puoskari lahttun dán jovkui.

Go EU allaárras olgoriikkaáššiid ja sihkarvuodapolitiikka várás ja Eurohpá-kommišuvnna várrepreseanta, Catherine Ashton, finai Suomas 5.-6.3.2012, de son bovdii Sámi parlamentáralaš ráđi ovddasteddjiid ságastallamii njukčamánu 6. b. Roavvenjárdggas. SPR ovddasteaddjit ledje Suoma Sámedikki sátnegođiheaddji Klemetti Näkkäljärvi, Ruota Sámedikki stivrasátnegođiheaddji Per Mikael Utsi ja direktivra Rune Fjellheim. Egil Olli dađi bahábut ii sáhttan searvat. Čoahkkimis digaštalle earret eará Árkntalaš áššiid, boazodoallogažaldagaid ja giela. Per Mikael Utsi ovddidii gažaldaga boahpte áigodaga Interreg-programma birra ja regionála ovdáneami mii guoská sámi guvlui. Rune Fjellheim muitalii ON álgoálbmotkonferánssa birra álgoálbmogiid birra 2014 ja ráhkkanahtti álgoálbmotkonferánssa birra mii galgá lágideuvvot Álttás geassemánu 2013.

Eanet dieđut:

<http://tvnewsroom.consilium.europa.eu/event/catherine-ashton-trips-and-meetings/eu-hr-ashton-in-finland-meeting-and-statement/>

<http://valtioneuvosto.fi/ajankohtaista/tiedotteet/tiedote/fi.jsp?toid=2213&c=0&moid=2216&oid=352251>

<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/12/212&format=HTML&aged=0&language=SW&guiLanguage=nb>

- Váikkuhit davviguovloovddideapmái nu ahte sámiid ja eará álgoálbmogiid kultuvrra ja servodaga ovddideapmi nannejuvvošii.

Čoahkkingirjji čállit: Marit Ellen Mienna /Tove Anti

35 siidu 90 siiddus

- Nannet Ruošša beale sámiid dili.
- Riikkaidgaskasaš ovttasbarggu bokte háhkat buriid rámmaeavttuid eará álgoálbmogiidda.

Sámedikki bargu ON álgoálbmot máilmmikonferánssa (2014) oktavuodas ja dan globála ráhkanahhti álgoálbmotkonferánssas Álttás (2013)

Dievasčoahkkimii lea ovdal mitaluvvon ahte lea dollojuvvon rabas ja bealátkeahkes álgoálbmotčoahkkin Københámmenis ođđajagemánu 13.-14. beivviid 2012. Dat čoahkkin dollojuvvui dego oassin álgoálbmogiid ráhkkaneapmin máilmmikonferánsii jagis 2014. Dan lassin ahte ráđđádallat vejolaš álgoálbmotstrategiijaid- ja sajádagaid proseassas máilmmikonferánssa guvlui, dollojuvvoje maiddá konsultašuvnnat ollu stáhta ovddasteddjiiguin Københámmenis. Norga lei ovddastuvvon Norgga ambassáda bokte Dánmárkkus.

Københámmána álgoálbmotčoahkkin mearridii resolušuvnna máilmmikonferánssa birra gos deattuhuvvo ahte álgoálbmogiid oassálastin buot dásiin viidáset proseassas lea áibbas mearrideaddjin konferánssa bohtosii ja legitimitehtii. Resolušuvdna gávnaha dilálašvuodaid main návdojuvvojit leat vuodđomearkkašupmi sihkarastit álgoálbmogiid dievaslaš ja beaktilis oassálastima buot dásiin proseassas. Vurdojuvvo ahte buot čieža regiovnna leat soabadan temáhtalaš vuoruhemiid ovdal ráhkanahhti konferánssa Álttás jagis 2013, ja ahte Álttá konferánssas soabaduvvo oktasaš globála álgoálbmotposišuvdna temáhtalaš ja áššálaš vuoruhemiiguin máilmmikonferánsii.

Københámmána resolušuvnna bokte mearridedje álgoálbmogat vuodđudit globála koordinerenjoavku máilmmikonferánsii, joavkus lea okta miellahtu ja várremiellahtu juohke ovttas dain čieža álgoálbmotregiovnna, ¹ dan lassin okta lahtu álgoálbmot nissoniin ja nuorain. Joavkkus leat dalle ovcci miellahtu. Resolušuvnna evttohuvvui ee. ahte ON válđočoahkkima presideanta berre nammadit guokte veahkke-heivehaddji dan viidásut barggus ON siskkobealde, ovttá stáhtalaš ja ovttá álgoálbmot ovddasteaddji nu ahte šiehtadallamat ja ságastallamat stáhtaid ja álgoálbmot gažaldagain konferánssas válđojuvvojit vuhtii. Sámi parlamentáralaš ráđi ovddasteaddji máilmmikonferánsaproseassas John B. Henriksen, nammaduvvui álgoálbmot veahkke-heivehaddjin dán viidáset proseassas. Københámmána konferánssa ávžžuhusa vuodul, mitalii ja čilgii Sámi parlamentáralaš ráđi ovddasteaddji Københámmána resolušuvnna birra čoahkkimis mii dollojuvvui golbma beavvi maŋŋil Københámmána čoahkkima ON válđočoahkkima presideanta kantuvrras New Yorkas. Čoahkkin lei ođđajagemánu 17. beavve 2012. Sámi parlamentáralaš ráđi ovddasteaddji lea dán áigodagas maŋŋil Københámmána čoahkkima čáđahan dárbbalaš ja áigeuovdilis konsultašuvnnaid miellahtostáhtuiguin ja relevántta ON-orgánaiguin dain diliin mat leat ovddiduvvon Københámmána resolušuvnna.

Hjalmar Dahl, Ruonáeatnama inuihtta, guhte ovddasta Inuit Circumpolar Council (ICC) organisašuvnna, lea arktalaš miellahtu dan globála koordinerenjoavkkus. Sara Larsson, Ruota sámedikki ovddasteaddji, nammaduvvui SPR stivračoahkkimis guovvamánu 28-29. beavve 2012 arktalaš várrelahtun dan globála koordinerenjoavkui. ²

Dat globála koordinerenjoavku doalai vuosttaš čoahkkima New Yorkas njukčamánu 22.-23. beivviid 2012. Čoahkkin dollojuvvui ON-viesus New Yorkas. Čoahkkima mákse Ruonáeatnama iešhálddahus International Work Group for Indigenous Affairs (IWGIA) ja Norgga Sámediggi. Dán globála koordinerenjoavkkus ledje maid konsultašuvnnat maŋŋga miellahtostáhta ovddasteddjiiguin, earenoamážit

¹ Afrika, Arktisk, Asia, Sentral- og Sør Amerika og Kariben, Sentral og Øst Europa, Sentral Asia og Trans Kaukasia, Russiske Føderasjon, Nord Amerika, og Stillehavsområdet

² Medlemmer: (1) Afrika: Joseph Ole Simmel og Saoudata Aboubacrine (medlemmer); (2) Arktisk: Hjalmar Dahl (medlem), Sara Larsson (vara); (3) Asia: Joan Carling (medlem), Ang Kaji Sherpa (vara); (4) Sentral- og Sør Amerika og Kariben: Gilbert Solano (medlem), Ivan Escobar Diego Guzman (vara); (5) Stillehavsområdet: Tracey Castro Whare (medlem inntil endelig oppnevning finner sted); (6) Sentral og Øst Europa, Sentral Asia og Trans Kaukasia: Rodion Sulyandziga (medlem), Dmitry Berezkhov (vara); (7) Nord Amerika: Kenneth Deer og Randy Kapashesit (medlemmer), Jessica Danford (vara); (8) urfolkskvinner: Tarcila Rivera (foreløpig medlem inntil endelig oppnevning finner sted); (9) urfolksungdom: Jocelyn Hung Chien og Alancay Morales (foreløpige medlemmer inntil endelig oppnevning finner sted).
Čoahkkingirjji čállit: Marit Ellen Mienna /Tove Anti

gažaldagain mat gusket álgoálbmogiid oassálastima proseassas ja dárbbus oažžut álgoálbmot ovddasteaddji veahkke-heiveheaddjin prosessii.

Eará áššiid koordinerenjoavkku áššelisttus ledje ee. proseassa ovdáneapmi Københámmana čoahkkima rájes našuvnnalaččat, regionálalaččat ja globála dásis. Sámi parlamentáralaš ráđi ovddasteaddji čilgii dan maŋimuš ovdáneami ON siskkobealde, ja mii lei dahkkon ovddidit prinsihpaid mat leat vuolláisárgojuvvon Københámmana resolušuvnnas. Miellahtut čilgejedje ovdáneami iešguđet guovlluin, ja sihke nisson- ja nuoraidfierpmádagain. Buot guovllut geahččalit čadahit dárbbaslaš regionála konsultašuvnnaid buori áiggiis ovdal dán ráhkanahhti konferánssa Áltás jagis 2013.

Koordinerenjoavku ráđđadalai viidáset sierra strategiijaid ovddidit prinsihpaid mat mearriduvvojedje Københámmanis. Miellahtut ságastalle maid mainna lágiin livččii buoremus váldit vuhtii koordinerenjoavkku rolla, bargguid ja doaimmaid dán proseassas. Mearriduvvui, ahte ráhkaduvvojit bajit njuolggadusat joavkku doibmii, ja daid vurdet mearridit boahte čoahkkimis – mii dollojuvvo dán jagi Bistevaš foruma (7-18.5. 2012) oktavuodas. Joavku mearridii bargat pro-aktiivvalaččat čuovvovaš ráđđádallamiidda sierra resolušuvnna birra Váldočoahkkimii máilmmikonferánssa čadaheami birra. Váldočoahkkimii áigu iežas resolušuvnna bokte mearridit máilmmikonferánssa rámmaid, ee. jearaldaga álgoálbmogiid oassálastima hárrái viidáset proseassas. Miellahtostáhtat áigot geargat daiguin ráđđádallamiiguin geassemánu 2012. Dat globála koordinerenjoavku mearridii ráhkadit konkrehta álgaga dakkár resolušuvnii. Álgoálbmogiid veahkke-heiveheaddji oaččui bargun jodihit dan barggu ja čuovvolit daid miellahtostáhtaid ektui.

Koordinerenjoavku nammadii ruhtadanlávdegotti man doaibman lea gávdnat ruhtadeami álgoálbmogiid oassálastimii dán proseassas, ee. álgoálbmogiid regionála ráhkkanan proseassain ja Áltá-konferánsii.³ Čoahkkim mearridii viidáset Tracey Castro Whae, Maori, New Zealand, bissovaš raportebran globála koordinerenjoavkui, gii oažžu doarjaga máŋgasiin dokumenteret joavkku barggu ja muđui proseassa.⁴

Mearriduvvui ahte guovlluin main sierranas sivaid geažil lea garra dárbu oažžut guokte miellahtu koordinerenjoavkui, ee. guovllu stuora gielalaš earuid dihte, siskkáldas koordinerenhástalusat dahje eará lossa sivaid dihte,⁵ besset friddja nammadit guokte miellahtu. Lei goit ovttamielalášvuohta das ahte guovllut mat vejolaččat nammadit guokte miellahtu, sis lea dušše okta jietna joavkkus ja sii fertejit ieža máksit vejolaš nuppi miellahtu oassálastima. Arktalaš guovllu ovddasteaddji muitalii ahte juste dál sii eai oainne dárbbu guovtti miellahtui, daningo leat buorit gulahallankanálat gaskal guovllu álgoálbmogiid ja daningo dat šattaše maid divraset.

Álgoálbmogiid veahkke-heiveheaddji John B. Henriksen oaččui aivve positiivalaš máhcahemiid ja rámi dan barggu ovddas maid lea bargan maŋgil Københámmana čoahkkima álgojagis. Joavkku miellahtu geardduhedje sávaldaga ahte son joatká doaimmas álgoálbmogiid veahkke-heiveheaddjin. Københámmana resolušuvnna vuodul. Čoahkkim mearridii ráhkadit bajit njuolggadusaid su viidáset doibmii, ee. su oktavuodaid koordinerenjoavkui. Njuolggadusat mearriduvvojit boahte čoahkkimis, mii dollojuvvo Bistevaš foruma oktavuodas. Globála koordinerenjoavku doallá maid iežas bálddaldasdoaluid máilmmikonferánssa birra foruma čoahkkima áigge. Dat čoahkkim dollojuvvo gaskavahkku miessemánu 9. beaivve 2012. Álgoálbmogiid veahkke-heiveheaddji galgá veahkehit ordnet bálddalaš-doaluid ja joavkku čuovvovaš čoahkkima.

Globála koordinerenjoavku digaštalai ráhkanahhti álgoálbmotkonferánssa čadaheami. Mearriduvvui ahte áigodat geassemánu 8.-13. beivviid 2013 lea heivvoleamos áigi konferánsii. Lei ovttamielalášvuohta ahte 300-400 álgoálbmotdelegáhta juhkkujuvvon čieža guvlui, lea realisttalaš sturrodat konferánsii. Dan lassin ferte rehkenastit eará konferánsoasseváldiid ja dárkojeddiid main ii leat

---

³ John B. Henriksen, Saouda Aboubacrine, Joan Carling, Jocelyn Hung Chien, Randy Kapashesit, Kenneth Deer, Kai Landow.

⁴ Herunder Inger Johanne Mudenia fra Sametingets administrasjon. Det tas sikte på at man snarest får opprettet en egen nettside for verdenskonferansen.

⁵ Eksempelvis Afrika som består av en fransk talende og en engelsk talende del.
Čoahkkingirjii čállit: Marit Ellen Mienna /Tove Anti

delegáhtastáhtus. Dat mearkkaša ahte sáhtta vuordit sullii 700 olbmo boahit Áltá-konferánsii jagis 2013. Globála ruhtadankomitea áigu ovttasbargat ordnejddjiiguin sihkkarastit ruhtadeami mátk- ja orrunoluide 300-400 virggálaš delegáhttii.

Iežas reivve bokte b. cuoŋománu 5. b. 2012 dieđihii ON váldočoahkkima presideanta, Ambassadevra Al-Nassar (Qatar) miellahttostáhtaid fásta delegašuvnnaide New Yorkas ahte son lea mearridan bivdit John B. Henriksen ja Mexico ON-ambassadevrra Luis Alfonso de Alba čadahit konsultašuvnnaid su ovddas ON miellahttostáhtaiguin ja álgoálbmogiiguin, ON álgoálbmogiid máilmmikonferánssa čadaheami birra. Soai leaba goappašagat dohkkehan dan ávžžuhusa ja nammadeami. Dat lea dehálaš politihkalaš ovdáneapmi danne go dat sihkkarastá ahte máilmmi álgoálbmogat, ásahuvvon globála koordineerenortnega bokte ja sin veahkke-heivehaddji bokte, aktiivvalaččat besset searvat viidásit ráđđadallamiin. Dat lea dehálaš ovdáneapmi maiddái historjjálaččat danne go lea vuosttaš geardde go álgoálbmotovddasteaddji, mii ii ovddas ovttage miellahttostáhta, oažžu almmolaš rolla ON váldočoahkkima rámma siskkobeaalde. Vurdojuvvo ahte dat guokte nammaduvvon heivehaddji oažžuba dievasčoahkkima dán jagáš sešuvnnas Bistevaš forumis vai beassaba čadahit almmolaš konsultašuvnnaid miellahttostáhtaiguin ja álgoálbmogiiguin (mánnodaga miessemánu 14. b. 2012, dii. 15:00 – 18:00).

Davviguovllupolitihka

Presideanta Egil Olli ja ráđđelahttu Marianne Balto oassálasttiiga politihkalaš jahkebealčoahkkimis davviguovllupolitihka birra Olgoriikkadepartemeantta stáhtačállin Torgeir Larseniin. Čoahkkin lei Girkonjárdgas 8.2.2012, ja Barents-ráđi norgga ovdagoddi lei čoahkkima váldofáddá. Deattuhuvvui ahte álgoálbmogat lea dehálaš áŋgiruššansuorgi Barents-ovttasbarggus mai Norga maiddái doarju ruđalaččat. Sámediggi čujuhii ahte hástalus oažžut viidábut politihkalaš searvama álgoálbmogiid bealis lea dušše belohakkii olahuvvon álgoálbmogiid bargojovkku nannema bokte. Buoret álgoálbmotovddasteapmi regiovdnarádis lea váldohástalus lagamus áigái. Sámediggeráđdi áigu bidjat dan johtui dan bokte ahte lasihit teavstta álgoálbmotovddasteapmái Barents-ovttasbarggus dan proseassa oktavuodas maid Olgoriikkadepartemeanta lea álggahan ráhkadan dihte odđa Girkonjárdga-julggastusevttohusa ovdagoddeáigodagas. Eará fáttat maid digaštalle ledje ráđđehusa davviguovlludiedáhusa čuovvoleapmi, álgoálbmotdimenšuvdna dan mearrádusas ahte bidjat Arktalaš Ráđi bistevaš čállingotti Romsii, bargu ráđđehusa minerálastrategijain, ja ON álgoálbmot máilmmikonferánssa 2014:s ja ráhkkanahtti konferánssa Áltás 2013:s.

Presideanta Egil Olli rabai nuppi Barents álgoálbmotkongreassa 10.2.2012 Girkonjárdgas, ja jođihii SPR barggu buktit cealkámušaid bargojovkui mii lea hábmen álgoálbmot doaimaplána áigodahkii 2013-2016, ja Barents álgoálbmotkongreassa loahppajulggastussii.

Várrepresideanta Láilá Susanne Varsas lei sáhkavuorru davviguovllukonferánssas Arctic Dialogue Nordlándda Universitehtas Bådádjos 21.3.2012. Fáddán ledje dat odđa vejolašvuodat maid juohkinlinjáčovddus gaskal Ruošša ja Norgga Barentsábis addá. Sihke gaskal stáhtaid, ovttasbargu siskkáldasat oljoindustriijas ja mot dat váikkuhit árbevirolaš ealáhusaide nugo guolásteapmái, álbmogii ja eará beroštusaide. Várrepresideanta deattuhii earenoamážit mot konsultašuvnnat gaskal stáhta eiseválddiid ja álgoálbmogiid sáhttet buvttahit čovdosa go plánejuvvojit doaimmat mat váikkuhit álgoálbmogiid rivttiid ja beroštusaid. Lassin ahte Sámedikkis lea jáhkku guoibmelihtuid huksemii ja ovddidit gulahallama gaskal davviguovlluid iešguđet beroštusaid, das maiddái ahte lea dárbu hukset luohhtevašvuoda gaskal riikkaidgaskasaš fitnodagaid, guoskevaš álgoálbmogiid ja gullevaš stáhtaid.

Várrepresideanta Láilá Susanne Vars searvvai panelaš rabas digaštallančoahkkimis stáhtaráđiin Jonas Gahr Støriin ON-ovttasbarggu olis Romssa universitehtas 28.3.2012. Áššit maid digaštalle ledje; náke go ON ain giedahallat riikkaidgaskasaš hástalusaid? Dárbbahit go mii ON norgga beroštusaid ja árvvuid sihkkarastimii? Man dehálaš lea ON Davviguovlluide? Várrepresideanta dagahii ahte ON álgoálbmotperspektiiva digaštallui dárkilit digaštallančoahkkimis.

Evenášši “ovddimus” soahtegiirdiid operašuvdnabása

12.3.2012 lei hálddahaslaš konsultašuvdnačoahkkin Suodjalusdepartemeanttain soahtegiirdibása birra, ja makkár váikkuhusat leat jus Evenášši välljejuvvo “ovddimus” operašuvdnabásan soahtegiirdiide. Bođii

ovdan ahte 2 girdi galget leat gearggus birra jándora jagi miehtá. Dán gearggusvuoda lassin, galgá “ovddimus” bása leat dat báiki mii välljejuvvo vuosttažin iežas soahtegirdiveaga hárjehallamiid čadahemiide. Ollislaš girdinlohku galgá leat sullii 800 girdinmátkki. Sintef ja Forsvarsbygg meroštallamat čájehit ahte dušše guokte vistti mat leat šlápmahearkkit guoskkahuvvojit huksendoaimmaid bokte, ja vuollel 100 šlápmahearkkes visttit leat ollislaččat šlápmaquovllu siskkobealde. Bealit ledje ovttaoivilis ahte dát unna doaimmaš mii plánejuvvo Evenásis, unnán vahágahtta sámi beroštusaid.

Konsultašuvnnaid bokte leat árvvoštallan mot sámi beroštusat galget gozihuvvot čielggadeamis ja makkár vejolaš váikkuhusat soahtegirdibása sáhtta mielddisbuktit sámi kultuvrii ja sámi beroštusaide. Go Evenássi dušše lea áigeguovdil “ovddimus” operašuvdnabásan mas leat unnán doaimmat ja infrastruktuvrrain mii lea heivehuvvon hárjehallamiidda áigodagaid mielde, de árvvoštallet heajos váikkuhusat sámi beroštusaid ektui leat unnin ja nu ahte daid nagoda giedahallat. Muhto go odne ii leat dábálaš soahtegirdidoaimma Evenásis, de dagaha goitge unna bastevas doaimmaš rievadusaid dálá dili ektui. Danne galget sámi beroštusat váldot fárrui viidásit barggus, mii čuovvu huksenáššiid dábálaš bargovugiid gos árvvoštallet šlápma váikkuhusaid eaŋkilvistiin detálja- ja huksenplánaid oktavuodas, ja maiddái árvvoštallet báikkálaš váidudandoaimmaid dárbbu ja viidodaga.

12 Sámi organisašuvnna

Demokrátalaš servodat lea sorjavaš aktiivvaš ja girjás organisašuvdnaeallimis. Sámi organisašuvnna leat deatalaš oasálaččat sámi servodaga ovddideamis.

Váldomihttomearri

- Girjás sámi organisašuvdnaeallima bisuheapmi

Strategiija

- Váikkuhangaskaomiid aktiivvaš geavaheami bokte láchit diliid girjás organisašuvdnaeallimii.

13 Ođđa áššiid almmuheapmi - čuovvoleapmi

Mo Sámediggeráđdi lea čuovvolan daid ođđa áššiid, mat almmuhuvvojedje dievasčoahkkima áššis 004/12.

Evttohus 1: Davviguovlodiedáhhus

Sámediggeráđi mielas ii dárbbas ráhkadit sierra davviguovlodiedáhhusa nu mot Badjeolbmuid lista evttoha. Sámedikki dievasčoahkkina lea ovdal dahkan ovttajienalaš mearrádusaid áššis 49/06 Sámediggeráđi diedáhhus riikkaidgaskasaš ángirusšansurggiid birra ja áššis 68/07 Davviguovloovddideami čuovvoleapmi. Goappašiid áššiin lea vuoigatvuodabealli ja eará bealit mat gasket sámi beroštusaide, čuovvoluvvon davviguovloovddideami ealáhusdimenšuvnna. Dás duohko čuovvoluvvo davviguovloperspektiiva konkrehta áššiin mat ovddiduvvojit Sámedikki dievasčoahkkimii seamma láchai go ášši 47/08 Mínerálahka, ášši 10/09 Goliat huksen, ja ášši 21/10 Sámedikki míneráplánaveahkki mínerálesurssaid iskkadeapmái ja doaimmaheapmái.

Olgoriikkadepartemeanta searvvahii Sámediggeráđi bargui ráđdehusa davviguovlodiedáhhusain mii geigejuvvui 18.11.2011. Sámi álgoálbmotdimenšuvdna lea mielde diedáhhusa, ja álgoálbmotrievtti válddahus vuodđun davviguovlopolitihkkii lea aiddolaš. Sámediggeráđi aiddostahtii gulaskuddamis Stuorradikki Olgoriika- ja suodjaluslávdegottis 9.2.2012 ahte diedáhhusa válddahus mii lea vuodđun sápmelaččaid vuoigatvuhtii beassat leat mielde resurssaid hálldašeamis ja iešmearrideapmái áššiin ferte čuovvoluvvot konkrehta oassálastimiin daidda orgánaide, main lea mearridanváldi guolástushálldašeamis ja nannejuvvon sámi stivrejumiin boazodoalu almmolaš hálldašeamis. Sámediggeráđi čuovvola ráđdehusa davviguovlodiedáhhusa earret eará bastevas jahkebeallasaš čoahkkimiiguin Olgoriikkadepartemeantta politihkalaš njunnošiguin. Dán jagi lea áigumuš lágidit birrabevdeseminára davviguovlopolitihka birra Sámedikkis mas bovejuvvojit dat oassálastit maid Badjeolbmuidlista evttoha.

Evttohus 2: Sámedikki čoahkkinnortnet

Evttohus lea sáddejuvvon dievasčoahkkinnjođihangoddái viidásit meannudeapmái.

Evttohus 3: Sámi ovddastus Ungt Entreprenørskap Norge (Nuorra fitnodeapmi Norggas) stivrii ja fylkkaorganisašuvnnaide

Lea duohta nu go NSR čujuha ahte Ungt Entreprenørskap/Nuorra ealáhushutkan lea dehálaš doarjjan ealáhushutkanáŋgiruššamis skuvllain. Iskkadeamit čájehit ahte eanet oassi dain nuorain geat leat leamaš mielde oahppi- ja nuoraidfitnodagain, álggahit fitnodagaid rávisolmmožin, dan ektui go dat nuorat geat eai leat searvan dakkár nuoraidfitnodagain. Danne lea dehálaš eanet áŋggirdit oahppi- ja nuoraidfitnodagaiguin maiddá sámi guovlluin. Dat váikkuhivččii ahte eanet fitnodagat álggahuvvojit dain guovlluin. Nuorra ealáhushutkan Norggas bargá ealáhushutkamiin oahpahusas ja lea guovddáš ja dehálaš aktevera dán oktavuodas.

Sámedikki 2012 bušehtas lea várrejuvvon 100 000 ru njuolggodoarjja Nuorra ealáhushutkami Norggas. Ruhta galgá geavahuvvot oahppofitnodagaid ovddideapmái main lea sámi sisdoallu ealáhushutkamis. Dan vuodul áigu Sámediggeráđđi váldit oktavuoda Nuorra ealáhushutkan Norggain ja lagabut digaštallat mot dat ruhta galggašii geavahuvvot. Dasa lassin lea vuogas digaštallat mot Nuorra ealáhushutkan sáhttá nannet iežas sámi gelbbolašvuoda ja mot organisašuvdna sáhttá ovttasbargat Sámedikkiin.

Evttohus 4: Sámi e-girji áŋgiruššan

Sámediggi atná deatalažžan sihkarastit sámegeiat fága- ja čáppagirjjálašvuoda sámi álbmogii. Ođđa teknologijja ovddideapmi iešguđet digitála vuodđovuogadagain ja neahttavuđot gulahallan rahpá ođđa vejolašvuodaid. Sámediggeráđđi lea bargagoahtán kulturdiedáhusain, mii galgá leat láidesteaddjin Sámedikki kulturpolitihkkii. diedáhus galgá earret eará giedáhallat boahhtevaš kulturpolitihka mihtomeriid, strategijaid ja áŋgiruššansurggiid, ja earret eará giedáhallat mo láchit dilálašvuodaid dasa ahte sihke sámi álbmot ja álbmot muđui galget sáhttit ráhkadit, gaskkustit ja vásihit kultuvrra ja dáidaga. Áigumuš lea diedáhusa meannudit lávdegodde- ja dievasčoahkkis čuoŋománus 2013.

Go diedáhus meannuduvvon boahhte jagi, de eai leat váikkuhusat bušehtii ovdal 2014:s. Sámediggi sáhttá árvvoštallat e-girje áŋgiruššama kulturdiedáhusbarggu oktavuodas.

Evttohus 5: Giellajahki 2013

Sámediggeráđđi lea váldán oktavuoda Språkåret 2013:in čielggadan dihte mot sáhtášii lagabut ovttasbargat giellajagi čalmmustahttima ektui. Sámediggeráđđi áigu boahhte dievasčoahkkimis raporteret eambo ovttasbarggu birra.

Sámediggeráđđi lea duhtavaš go Bargiidbellodaga nubbinjodíheaddji ja parlamentáralaš jodíheaddji oaidniba man dehálaš ja árvosaš lea ahte maiddá sámi mánat ja nuorat ožžot bivnnuhis mánáid- ja nuoraidgirjjálašvuoda nugo Harry Potter girjjiid sámegeillii, mii movttiidahtášii lohkanmovtta ja sámegeia geavaheami. Ráđđi lea ovdal čujuhan dan kulturdepartementii, ja áigu ain čuovvolit dan departemeantta gulahallamiin. Jorgalemiid ruhtadeami, ovdamearkka dihte Harry Pottera sámegeillii, ferte čielggadit ahte livččii go dat heiven oktan sámi prošeaktan Giellajagi 2013 vuollái.

Evttohus 6: Sámegeia bearráigeahččan-, bagadan- ja diehtujuohkin orgána – sámegeia áittardeaddji

Sámediggeráđđi lea ovttaoavilis ahte váidinortnet mii dál lea sámelágas, ii doaimma. Danne lea sámediggeráđđi sámegeia čielggadeamis bidjan gažaldaga bearráigeahččan- ja váidinortnega birra. Mii háliidit digaštallama sámediggeáirasiid gaskkas dan birra ahte makkár bearráigeahččan- ja váidinortnega galgá Sámediggi geahččalit oččodit sámelága giellanjuolggadusaide. Man muddui suohkanat nákkejit čuovvut sámelága giellanjuolggadusaid galgá maid leat fáddán čuovvolančoahkkimiin mat Sámedikkis galget leat hálddašanguovllu suohkaniiguin ovttasbargošiehtadusaid birra.

Evttohus 7: Guorahallat - sámegeia bálvalusa sámi ásahusain maid Sámediggi ruhtada

Sámediggeráđđi ii hálit dál guorahallagoahtit sámegeia bálvalusaid ásahusain maid Sámediggi lea mielde ruhtadeame. Sámelága giellanjuolggadusat gusket stáhta, fylkkasuohkaniid ja suohkaniid ásahusaide sámegeia hálddašanguovllus. Dain lea buohkain ovddasvástáduš bálvalit álbmoga guovtti gillii, sámegeillii ja dárogillii. Sámediggi juolluda guovttegielalášvuodadoarjaga gokčan dihte goluid mat čuvvot guovtti gillii

bálvaleamis. Dat guoská 10 suohkanii ja 4 fylkasuohkanii mat leat namuhuvvon sámelága lálkaásahusain. Stáhta gokčá goluid mat čuvvot guovtti gillii bálvaleamis stáhtalaš ášahusain.

Sámediggi sádde juohke jagi juolludanreivviid ášahusaide, museaide, kulturviesuide j.e. mat ožžot njuolggodoarjagiid Sámedikki bušeahas. Juolludanreivvet hábmejuvvojit Sámedikki bušeaha mielde, ja earenoamážit bušeaha 17. č. mielde.

Sámedikkis lea jahkásaš bušeahattadohkkheamis vejolašvuohta bidjat gáibádusaid ášahusaide ulbmilolahusa eavttuid bokte. Dás sáhtá maid bidjat gáibádusaid sámegeiela geavaheami ektui.

Evttohus 8: Gudnejahtit – lasihan sámegeiela geavaheaddjilogu

Sámediggeráđdi lea dieđusge ilus dáid olbmuid ángiruššama dihte. Seammás oavvilda Sámediggi ahte šaddá váttisin gudnejahtit dušše ovttá joavkku, go dat guođášii olu earáid. Sámedikki giellamovttiidanbálkkašupmi galgá juhkkjuvvo 2013:s. Dan oktavuodas áigu sámediggeráđdi ávžžuhit sáddet sisa evttohusaid gii dan bálkkašumi galggašii oavžžut. Sámediggeráđdi oavvilda maid dáid ahte giellajagi 2013 oktavuodas sáhtá obbalaččat gudnejahtit buohkaid geat earenoamážit ángiruššet sámegeiela ovddas

Evttohus 9: Oljo- ja gássa resursadivadat Sámi rittuguovllu oljo- ja gássabohkanrusttegiin

Sámediggeráđdi doalaha daid oainnuid mat bohte ovdan dievasčoahkkinnmeannudeamis Áššis 10/09 Goliat huksen. Dain konsultašuvnnain mat dasto čuvvo gaskal Oljo- ja energiijadepartemeantta ja Sámedikki, eai juksan bealit ovttamielalašvuođa das ahte ášahit álgoálbmotfoandda oljodoaimmaid oktavuodas ii ge das ahte leat go sápmelaččain sierra vuogiatvuodát oljoresurssaide. Sámediggeráđdi čuoččuha ain dan prinsihpa ahte sámi álbmogis lea álbmotrievtti vuodul vuogiatvuodát oljoresurssaide Barentsábis. Sámediggeráđdi oavvilda ain ahte álgoálbmotperspektiiva galgá čujuhit mo vuoiitu Barentsábi oljodoaimmain galgá juogaduvvot, ja lea evttohan ahte oassi vuoiitus galgá biddjuvvo oljodoaimmotfondii váikkuhangaskaoapmin servodat- ja ealáhusovddideapmái davvin.

Sámediggeráđdi čuoččuha dieđusge ahte vejolaš sámi vuogiatvuodát mat gahččet eret go ealáhusdoaimmat lassánit, galget buhtaduvvot ollásit. Plána- ja huksenlága 16. kapihtal bággolonisteami birra fuolaha dan doaimmaid oktavuodas gáttis. Muhto oljolága 8. kapihtal sihkkarastá buhtadusa daid ekonomaláš massimiid oktavuodas maid oljodoaimmat dagahit guolásteddjiiide go doaimma váldá bivdosajiid, dahje mielddisbuktá nuoskkideami ja buktá bázasahaid dahje go rusttet dahje doaimmabidju oljodoaimma geažil mielddisbuktá vahága.

Ráđdehusa 18.11.2011 mannosáš davviguovlodiedáhusas daddjuvvo ahte lassánan árvoháhkkan davvin galgá dáhpáhuvvat dainna lágiin mii bearráigeahččá álgoálbmogiid. Sámediggeráđdi bargá dainna ulbmiliin ahte galget ráhkaduvvot lágat mat sihkkarastet ahte deattuhuvvo deasta sámi kultuvrii, mat sihkkarastet konsultašuvnnaid maid vuodul sáhtá addit mieđáhusa dieđuid vuodul mat leat addjuvvon ovddalgihtii, mat sihkkarastet oasi daid ovdduin mat bohtet go ávkástallojuvvo dakkár resurssaiguin maid stáhta čuoččuha ahte dat eiggáduššá. Viidáseappot bargá Sámediggeráđdi dainna ulbmiliin ahte daidda geain lea vuogiatvuohka álgoálbmogiid eatnamiidda ja resurssaide, galgá addjuvvo kapasitehta ja gelbbolašvuohta nu ahte sii sáhttet šiehtadit buriid čovdosiid ealáhusoassalastiiguin. Dán perspektiivva áigu Sámediggeráđdi fas ovddidit ráđdehussii vuosttaš čoahkkimis oktiordnenforumas maid olgoriikaministtar jodiha ja mas sámediggepresideanta, ja Nordlándda, Romssa ja Finnmárkku fylkkaráđdejođiheaddjit leat mielde. Áigumuš lea čoahkkima doallat Álttás 11.5.2012, ja váldofáddán galget leat oalgeváikkuhusat go ealáhusdoaimmat lassánit davvin ja gelbbolašvuođa- ja oahppodárbu riikkaosis.

Evttohus 10: VIVAT - sámegeilli

VIVAT lea ovttasbargu Davvi-Norgga universitehta buohcciviesu ja riikka regionála resursaguovddáza gaska veahkaválddi, traumáhtalaš huša ja iešsoardineastadeami ektui (RVTS). Hálldahus lea RVTS Davvin oktavuodas. VIVAT lea earret eará kvalifiseren ollu terapevttaid Sámi Našuvnnalaš gealboaguovddáza psykalaš dearvvašvuođadikšumis (SANAG).

Sámediggeráđi mielas lea buorre evttohusa ahte heivehit VIVAT kurssain sámi gilli, kultuvrii, ja áigu váldit ášši ovdan Dearvvašvuodadirektoráhtain, mas lea válđoovddasvástádus dán barggus. Sámediggi ii sáhte heivehišgoahtit kurssa maid mii eat eaiggáđuša.

Evttohus 11: Sámi giella ja riektesihkarvuohta

Sámediggeráđdi áigu guorahallat dáid áššecuolmmaid barggu oktavuodas gielladiedáhusain.

Evttohus 12: Sámediggi ferte meannudit Eurohpačielggadeami

Ráđdehus nammadii 07.01.10 dutkanvuđot, almmolaš lávdegotti geahčadit vásihusaid EEO-šiehtadusa ektui ja eará šiehtadusaid ektui EO:in. Lávdegoddi ovddidii raporttas almmolaš čielggadusa hámis odđajagemánu 17. b. 2012 (NOU (2012:2) "Utenfor og innenfor - Norges avtaler med EU." Čielggadusas čilgejuvvot ja analyserejuvvot Norgga šiehtadusat EO:in nugo dat leat ovdánan áigodagas jagi 1992 rájes jagi 2011 lohppii. Norgga oktavuoha EO:ii lea dál regulerejuvvon ollu šiehtadusaid bokte. Stuorámus lea EEO-šiehtadus. Dasto lea Norga dahkan máŋga eará šiehtadusa EO:in. Lávdegotti bargun lea leamaš čielggadit buot šiehtadusaid mat Norggas dál leat EO:in. Ulbmilin lea válđdahit ollislašvuoda Norgga ja EO gaskasaš oktavuodas, movt dat lea ovdánan, ja makkár váikkuhusat das leat norgga servodahkii. Raporta lea dál sáddejuvvon almmolaš gulaskuddamii ja áigemearri buktit cealkámuša lea 06.05.12. Ráđdehus áigut ovddidit diedáhusa Stuorradiggái čakčat.

Sámediggeráđdi lea ovttaoavilis ahte lea deatalaš ovddidit sámi beroštumiid maiddái Eurohpá politihka oktavuodas, ja dieinna lágiin sihkkarastit ja ovddidit sámi beroštumiid. Sámediggi ferte dattetge álohii dahkat politihkalaš välljemiid dan ektui masa geavahit vátna resurssaid, ja vuoruhit áššiid ja ovdánanvugiid main lea stuorámus beaktu ja bohtosat. Sámediggeráđi mielas lea dárbu váldit vuhtii dan mii addá buoremus bohtosa ja danne áigu dárkilit árvvoštallat makkár gulaskuddamiidda lea deatalaš geavahit návccaid.

Evttohus 13: Sámediggeráđdi ferte váikkuhit gávdnat čovdosiid sámi vuodđoealáhusaid areálageavaheapmái Ivgu

Čájeha ahte eanadoallu Ivggu suohkanis lea ovdáneamen positiivvalaččat. Sámediggi lea ruhtadan sihke mašiiinnaid, odđa visttiid ja viiddis huksemiid doaluin dan rájes go Ivgu šattai doaibmaguovllu oassin. Ivgu lea jahkásaččat ožžon birrasii 2 miljon ru eanadoalloulbmiliidda Sámedikkis. Doaluid viiddideami oktavuodas leat eanadoallit ráhkadan odđa eatnamiid ja áigumuššan lea ráhkadit vel eanet. Dadi mielde go mii diehtit de lea Boazodoallohálddašepmi cuiggodan váilevaš áššemeannudeami ja lea buktán vuostecealkámuša plánaide golggotmánus 2011. Areálaplánaáššit meannuduvvojit plána- ja huksenlága mielde, ja dasa movt áššiid galgá meannudit leat ráhkaduvvon čielga njuolggadusat. Sámediggi ii lea oasálaš áššis ja danne ii sáhte seaguhit iežas áššemeannudeapmái. Sámediggeráđdi áigu dattetge oppalaš vuoduin láchit positiivvalaš ovdáneami sihke eanadoalus ja boazodoalus.

Evttohus 14: Ángiruššan háhkat eanet sámi sadjásašruovttuid

Sámediggeráđdi lea guhkes áiggi bargan sámi mánáid vuogatvuodaid ja dárbbuid gozihemiin, ja lea juo jagi 2007 rájes árijalaččat bargan dan ala ahte sámi mánáid rievttit, geat leat mánáidsuodjalusa fuolahusas, galget ollašuthtojuvvot dan ektui ahte besset gozihit kultuvrraset, ja hállat giellaset. Dalle go mánná gártá biebmoruktui, de ferte dohkálaččat vuhtii váldit máná kulturduogáža, ja ferte láchit diliid nu ahte mánná sáhtá ovddidit sihke giela ja kultuvrra. Danne lea min mielas hui deatalaš ahte leat sámegielat biebmoruovttut.

Buf-etáhtas Biebmoruoktobálvalusa bokte lea ovddasvástádus biebmoruovttuid háhkamis. Dain leat rekrutterenkampánjjat birra jagi, ja fokus 2012:s lea sámegielat biebmoruovttuid rekrutterema ektui. Sámediggeráđis ii leat váldi hábmet ja álggahit dán lágan rekrutterenkampánjjaid. Mii leat dattetge váldán oktavuoda Biebmoruoktobálvalusain ja jearran mainna lágiin sii barget. Sii muitalit ahte otnáš nammii leat máŋga sámi biebmoruovttu, muhto dat eai geavahuvvo. Unnán bohtet ohcamat sámi biebmoruovttuide, ja sii vásihit dávjá ahte sámi biebmoruovttut, mat eai geavahuvvo, váldet badjelasaset eará ja odđa doaimmaid. Dát lea šállošahtti. Danne háliida Biebmoruoktobálvalus oažžut ovttasbarggu Sis-Finnmárkku bearašsuodjalankantuvrrain, man bargun lea earret eará doaibmat gelbbolašvuodaguovddášin sámi

álbmoga várás. Doivot ahte dát ovttasbargu dagahivččii dan ahte eambbogat ohcalivčče sámi biebmoruovttu.

Evttohus 15: Váikkuhusaid guorahallan daidda gielddaide mat leat mielde sáme giela hálddašanguovllus

Sámediggi doarju evttohusa ja áigu geahčadit vejolašvuodaid várret ruđaid dása Sámedikki 2013 bušeahas suokkardit váikkuhusaid gielddaide mat gullet sáme giela hálddašanguvlui. Dáinna lágiin áigu Sámediggi čalmmustahttit daid buriid váikkuhusaid maid searvan sáme giela hálddašanguvlui buvttiha. Sámediggi lea guovddáseiseválddiide dovddahan ahte hálddašangiellat eai oaččo doarvái resurssaid fuolahit iežaset bargamušaid hálddašangiellan. Lea maid maŋimus áiggiid leamaš ollu sáhka dan birra maid searvan hálddašanguvlui mearkkaša stuorát gávppiidda davvin, ja dan oktavuodas lea digaštallojuvvon guđe ekonomalaš váikkuhusaid dat buvttášii. Váikkuhussuokkardeapmi attášii buoret gova das maid searvan hálddašanguvlui mearkkašivččii báikkálaš servodahkii.

Evttohus 16: Sámediggi berre searvat gáiccaid njoammunsanerenprošektii eastadan dihtii doaluidda heaittiheami

Sámediggerádis lei 20.10.2011 juo čoahkkinn Romssas Tine nord:in ja proševtta prošektajodiheddjiin man ulbmil lea jávkadit dávdmaid gáicadoaluin. Ráđđái mitaluvvu mat stuorát hástalusat leat gáicadoaluide go galget jávkadit dávdmaid gáicadoaluin miehtá riikka. Bealli dan 134 gáicadoalus mat leat Romssas ja Davit Nordlánddas eai leat dahkan maidege jávkadit dávdmaid paratuberkulose, CAE ja buogodávdda. Sámediggerádis lea maid ballu das mii geavvá daidda gáicadoaluide mat eai leat leamaš mielde sanerenbarggus. Ráđđái lea deahtalaš doalahit daid bargosajiid mat leat sámi guovlluin. Muhto go ráđđi lea ožžon ohcama Tine nord:is ruhtadit osiid nu gohčoduvvon gáiccačivganávetproševttas, de eai áiggo ovddalgihtii einnostit dán ohcama bohtosa. Ohcan meannuduvvo 2012 giđa.

Evttohus 17: Vuoigatvuohta geavahit sáme giela ása husain sáme giela hálddašanguovllu suohkaniin

Sámediggeráđđi Ellinor Marita Jáma bokte, galgá doallat čoahkkima Divttasvuona suohkana suohkanstivrrain miessemánu 7. b. 2012. Doppe váldojuvvo ášši ovdan. Ovttasbargošiehtadus oktan jahkásaš čuovvemiin/stáhtusiin lea dahkkojuvvon.

Evttohus 18: Seminára guolásteami ja mearrageavaheami birra

Sámediggeráđđi háliida seamma láhkai go árras Ronny Wilhelmsen, ahte mearrasámi ja eará beroštusat galget boahit ovdan digaštallamis mearradoalloaláhusa ovdáneami birra. Muhto sámediggeráđđi árvvoštallá dan láhkai ahte seminára dán fáttá birra ii leat áigeguovdil 2012:s go Sámediggi dán jagi lea várren resurssaid 2 seminárii ealáhusovddidansuorggis. Lea lágiduvvon seminára boraspiriid birra ja maŋjeleappos dán jagi áigu Sámediggeráđđi bovdet gielddaseminárii geasuheami, ássama ja ealáhusplánema birra.

Sámediggeráđđi áigu lágidit seminára guolástusovddideami birra mearrasámi guovlluin go dat vuotnaguolástuslávdegoddi, maid Ráđdehus guolástuslávdegoddi čuovvleami oktavuodas lea evttohan ása hit Finnmarkku, Romssa ja Nordlándda várás, lea ožžon čielggaduvvot iežas bargamušsuorggi ja mandáhta.

Evttohus 19: Oadjebas lagasbiras, addit oadjebasvuoda sámi álbmogii

Sámediggeráđđi diehtá ahte maiddái sámi servodagas lea veahkaváldi ja sávakeahtes dáhpáhusat. Dan mii váldit duođas. Mis leat uhccán fáktadieđut dán fáttás, ja danne dárbbášuvvo visogovva das man stuoris dát ášši lea. Sámediggeráđđi lea ovttas Justuša- ja gearggusvuodadepartemeanttain plánen dutkanproševtta veahkaváldi birra sámi servodagas. Dákkár proševtta boadus attášii Sámediggái vuodu viidáset barggus dáinna fáttáin.

Evttohus 20: Boahhteáiggi infrastruktuorra ruhtadeapmi davit guovlluin

Sámediggi dovda daid hástalusaid maid biedgguid ássan mearkkaša infrastruktuorra. Buorre geaidnofierpmádat dárbbášuvvo ássamii ja manahahttivuhtii. Sámedikkis eai leat dattetge resurssat maid várret ovdaproševtta álggaheapmái iskat vejolaš ruhtadanmálliid boahhtevas

Čoahkkingirjji čállit: Marit Ellen Mienna /Tove Anti

43 siidu 90 siidus

infrastrukturainvesteremiidda. Sámediggeráđđi čujuha dasa ahte nationála infrastrukturraid oktavuodas lea ovddasvástáduš geainnuid divodeamis ja huksemis juogaduvvon iešguđet fievrredanetáhtaide nu go Stáhta geaidnodoaimmahakkii, Ruovdemáđiidodoaimmahakkii ja Riddodoaimmahakkii.

Evttohus 21: Ođđa guorahallan sápmelaččaid vákšuma viidodaga

Sámediggeráđđi dovda Lund-kommišuvnna barggu ja daid vuoigatvuodaid beassat geahččat POT arkiivvaid maid Geahččanláhka addá. Sápmelaččaid vejolaš vákšun čearddalašvuoda vuođu lea duodalaš ášši sámi álbmogii. Dán rádjai eai leat konkreta dieđut dakkár čearddalašvuoda vákšuma birra, muhto Sámediggeráđđi lea ovttaoavivis das ahte dán ášši berre váldit ovdan ovddasvástideaddji eiseválddiiguin. Sámediggeráđđi áigu čoahkkimis Justisdepartemeanttain bivdit dieđuid dán áššis.

Evttohus 22: Ásahit doarjjaortnega priváhta sámi skuvllaide main lea sámi sisdoallu.

Bisuhit Vátnjavári giliskovlá Sáknihis

Sámediggeráđđi lea ovttaoavivis áirasiin Ann-Mari Thomassen:in ja NSR:in das ahte lea deatalaš bisuhit giliskuvllaid sihke dan dáfus ahte gáhttet sámegeala ja bisuhit sámi giliid ássama. Sámediggeráđđi ángirušša nannosit dainna ahte vuosttaldit skuvlaheaittiheamiid ja dat váldojuvvo maiddái ovdan sierra áššin politihkalaš čoahkkimis Máhttodepartemeanttain guovvamánu 15. b. 2012. Skuvlaheaittiheamiid vuoruhuvvojit hui bajás, ja Sámediggeráđdis galgá leat jeavddalaš gulahallan eiseválddiiguin mas skuvlaheaittiheamiid galget leat fáddán.

NSR evttohus ahte ásahit sierra doarjjaortnega, sáhtta lea okta čoavddus ja Sámediggeráđđi áigu árvvoštallat evttohusa. Ráđi áigumuš lea ovddidit dievasčoahkkinašši 2012 geasi mas mii digaštallat máhttoángiruššama davveguovloángiruššama oktavuodas. Dat fáddá maid NSR váldá ovdan ahte bisuhit giliskuvllaid main lea sámi sisdoallu, čuovvoluvvo das.

Mearkkašupmi, NSR:a sámediggejoavku, áirras Aili Keskitalo

Siidu 42: Ásahit doarjjaortnega priváhta skuvllaide mas lea sámi sisdoallu

Heaittihit giliskuvllaid váikkuha eretfárrema juo uhkiduvvon giliin. Sámediggi galgá bargat nannet sámi báikegottiid. Bisuhit ja vuoruhit giliskuvllaid lea dehálaš oassi dán barggus.

NSR sámedikkejoavku vuordá ahte Sámediggi dál, maŋgel moanat jagiid cuigodeami giliskuvllaid mearkkašupmái, náke addit baikkalaš iešálggalaččaide čielga dovddahusaid movt Sámediggi siskkobealde iežas doaimmain sáhtta váikkuhit bisuhit giliskuvllaid. Mii leat ilus go Sámediggeráđđi deattuha dehálašvuoda bisuhit giliskuvllaid, muhto báikegottit maidda dát čuoheá sii dárbbasit konkreta čovdosiid, iige dušše biekká dovddahusaid.

NSR ávžžuha Sámediggeráđđi fas árvvoštallat konkretalaččat álggahit diekkár doarjjaortnega, ii dušše hoigat váttisvuoda boahtevaš proseassaide.

Mearkkašupmi, NSR:a sámediggejoavku, áirras Geir Tommy Pedersen

NSR ovddidii čuovvovaš dili Gonagaslaš Guolástus- ja riddodepartemeantta Proposišuvdniin 70 L Stuorradiggái, mii earret eará giedahallá riddoguolástuslávdegotti evttohusaid ja rávvagiid. Sámediggeráđđi lea konsulteren soahpamuša maid uhca eanetlogus dohkkehii Sámedikki dievasčoahkkimis.

Konsultašuvdnasoahpamuš mearkkašii riddoguolástuslávdegotti ovttaoavivis evttohusa oalát hilguma. NSR ii leat sáhttan doarjut dákkár čovdosa. Sámedikki eanetlohkomearráduš čuovvu mielddusin proposišuvdni.

NSR gávnna hirmástuhttin ahte Sámediggeráđđi ii gávnna siva meannudit láhkaproposišuvnna Sámedikkis. Baicce vällje Sámediggeráđđi doaimmadieđáhusastis hui guhkáš kommenteret ja dadjat juo meannudit ráđdehusa ovddidan láhkaproposišuvnna. Sámediggeráđdis lea doaimmadieđáhusas guhkes ákkasteami iežaset oainnu bealis áššái ja das mii Sámediggeráđdi mielas leat eaktun áššái. Viidáseappot čuočuhuvvojit doaimmadieđáhusas váikkuhusat evttohuvvon doaimbabiiguin mat leat hui spiehkasteaddjin proposišuvnna čilgehus ektui. NSR šálloša go Sámediggeráđđi ii háliit meannudit dahje oazžut proposišuvnna árvvoštallojuvvot vuđolaš, áššálaš vuođu, dakká bokte ahte loktet dan sierra áššin.

Čoahkkingirji čállit: Marit Ellen Mienna /Tove Anti

44 siidu 90 siidus

Sámediggerádis lea leamaš doarvái áigi ráhkkanahhtit ášši dievasčoahkkimii, ja oažžut lánkaproposišuvnna árvvoštallojuvvot álbmotrievtti ektui. Viidáseappot lei galgat árvvoštallat propoisišuvnna vejolaš váikkuhusaid ášši ektui mii das čuovvu sámi mearraguolástusvuoigatvuođaide, erenoamážit álbmotrievttálaš rámmaid ektui.

Sámediggi lea eanetlohkomearrádusas bidjan mánga várašumi ja eavttu soahpamuša ektui. NSR ii oainne ahte lánkaproposišuvdna árvvoštallá dahje árvala proseassa Sámedikki eanetlohkomearrádusa vuodul.

NSR registrere ahte propoisišuvnna ii leat čuovvolanproseassa čielggaduvvon dahje lohpiduvvon dan ektui ahte oažžut sámiid ja riddoálbmoga historjjálaš guolástanvuoigatvuođa árvvoštallojuvvot. NSR deattasta baicce ahte propoisišuvdna mearkkaša riddoássiid guolástanvuoigatvuođa ollislaš hilguma, sihke Finnmárkkus ja eará vuonain rittus. Prop. 70 L, Kap., siddu 8: *”Når det gjeld spørsmålet om ein fjordrett kan Fiskeri- og kystdepartementet ikke sjå at det eksisterer nokon eksklusiv rett til fiske for dei som bur langs fjordane, verken i Finnmark eller i andre fjordar langs kysten” (Go guoská gažaldabkii vuotnavuoigatvuođa birra, de ii oainne Guolástus- ja riddodepartemeanta ahte lea mihkkege áidnalunddot guolástusvuoigatvuohta sis geat ássat vuonain, ii Finnmárkkus ii ge eará vuonain rittus).*

Dat mearkkaša Sámedikki eanetlohkomearrádusa eavttuid hilgun.

Sámedikki eanetlohkoevttohusas deattastuvvo ahte dat čuovvolanproseassat mat leat sohppojuvvon, galget mielddiset buktit dakkár čovdosa mii lea eahpitkeahhtá álbmotrievtti rámmaid siskkobalade. NSR lea bivdán Sámediggerádi čielggadusa daid proseassaid ektui main dás lea sáhka ja sisdoalu dáin, dan ii leat Sámediggeráddi nagodan vástidit. Propoisišuvnna deattasta baicce Guolástus- ja riddodepartemeanta ahte ii dárbbášuvvo čielggadeapmi álbmotrievtti ektui ii ge čuovvovaš proseassa Stuorradikki mearrádusa vuodul. Dasa lassin deattasta departemeanta ahte dálá guolástushálddašepmi lea álbmotrievtti rámmaid siskkobalade: (Prop. 70 L, Kap., siidu 7: *”Fiskeri- og kystdepartementet er ikke enig med kystfiskeutvalet i deira vurdering av at på bakgrunn av reglane i folkeretten om urfolk og historisk bruk, eksisterer ein rett til fiske for befolkningen i Finnmark. Departementet legg også til grunn at gjeldande reglar for regulering av og deltaking i fiskeria er i tråd med dei folkerettslige pliktene ovenfor samane som minoritet og urfolk. (Guolástus- ja riddodepartemeanta ii leat ovttaoainvilis riddoguolástuslávdegottiin sin árvvoštallamis ahte álbmotrievtti njuolggadusaid vuodul álgoálbmogiid ja historjjálaš geavabeami birra, livččii Finnmárkku álbmogis guolástanvuoigatvuohta. Nappo bidjá ge departemeanta vuodđun ahte dálá guolástanoassálastima muddennjuolggadusat čuvvot álbmotrievttálaš geatnegasvuođaid sápmelaččaid ektui minoritehtan ja álgoálbmogin.)”*

Dat mearkkaša Sámedikki eanetlohkomearrádusa eavttuid hilgun.

NSR gávnna hui hirmástuhttin ahte sámediggeráddi ii gávnna siva Sámediggái meannudit dakkár lánkaproposišuvnna man birra sámediggeráddi lea konsulteren ja maid Sámediggi lea meannudan. Sámediggerádi prinsihpalaš loahppajurdda lea ahte Sámedikki dievasčoahkkin ii galgga meannudit lánkaproposišuvnna “amas dat bilidit dan posišuvnna maid Sámediggi lea juksan konsultašuvdnaortnega vuodul, dainna lágiin ahte dalle rihkošii Sámediggi ieš daid njuolggadusaid maid mii háliidit Ráđdehusa čuovvut. Sámediggeráddi ii sáhte min suovvat láhttet stáđismeahttumit dakkár deatalaš áššis”.

III Jienasteapmi

39 áirasis ledje 35 čoahkis. Dán áššis ii jienastuvvon.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhkavuorrolistu ja replihkat

	Sáhkavuorru	Replihka
1	Egil Olli, áššejođiheaddji	Aili Keskitalo
		Geir Tommy Pedersen

Čoahkkingirjji čállit: Marit Ellen Mienna /Tove Anti

45 siidu 90 siiddus

		Rolf Johansen
	Egil Olli	
2	Aili Keskitalo	Sten Erling Jønsson
		Olaf Eliassen
	Aili Keskitalo	
3	Per Andersen Bæhr	
4	Willy Ørnebakk	Silje Karine Muotka
		Aili Keskitalo
		Kirsti Guvsám
	Willy Ørnebakk	
5	Sten Erling Jønsson	Geir Tommy Pedersen
		Ronny Wilhelmsen
		Aili Keskitalo
	Sten Erling Jønsson	
6	Olaf Eliassen	Aili Keskitalo
		Geir Tommy Pedersen
		Randi A. Skum
	Olaf Eliassen	
7	Geir Tommy Pedersen	Willy Ørnebakk
		Sten Erling Jønsson
		Ronny Wilhelmsen
	Geir Tommy Pedersen	
8	Anders Somby jr.	Geir Tommy Pedersen
		Willy Ørnebakk
	Anders Somby jr.	
9	Knut Store	
10	Ronny Wilhelmsen	Geir Tommy Pedersen
		Sten Erling Jønsson
		Silje Karine Muotka
	Ronny Wilhelmsen	
11	Lailá Susanne Vars	Silje Karine Muotka
		Ann-Mari Thomassen
		Geir Tommy Pedersen
	Lailá Susanne Vars	
12	Vibeke Larsen	
13	Geir Johnsen	
14	Hilde Anita Nyvoll	Silje Karine Muotka
15	Marianne Balto	Geir Tommy Pedersen
		Silje Karine Muotka
	Marianne Balto	
16	Marie Therese Nordsletta Aslaksen	
17	Mariann Wollmann Magga	Silje Karine Muotka
18	Randi A. Skum	
19	Ellinor Marita Jåma	Alf Isaksen
		Trond Are Anti
	Ellinor Marita Jåma	
20	Sten Erling Jønsson	
21	Heidi Persdatter Greiner Haaker	
22	Vibeke Larsen	
23	Rolf Johansen	
24	Geir Tommy Pedersen	
25	Silje Karine Muotka	

26	Aili Keskitalo	
27	Egil Olli, áššejodiheddji	

VI Sámedikki mearrádus

- Sámediggi váldá Sámediggeráđi doaibmadieđáhusa áigodagas 17.02.12-29.03.12 diehtun.

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui 18.04.12 dii. 12.05.

Ášši/Sak DC 015/12

Gažaldagat Sámediggeráđđái Sámedikki čoahkkinortnega § 22 vuodul

Arkiiva	Arkiiváššénr.
SF-	12/1791

Ášši meannudeapmi álggahuvvui cuoŋománu 18. b. 2012 dii. 14.30.

I Mildosat

Nr	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus

II Gažaldagat ja vástádusat

Gažaldat 1, Áirras Ann-Mari Thomassen, NSR:a sámediggejoavku

Ođđa boazoguohtonkonvenšuvdna Norgga ja Ruota gaskka

Man muttus leat boazodoallokonvenšuvdnasiehtadallamat stáhtaid gaskka? Mainna lágiin Sámediggeráđđi lea váikkuhan ođđa boazodoallokonvenšuvdna loahpalaš dohkkeheami?

Sámediggeráđi vástádus 1.gažaldahkii

Ođđa Norgga-Ruota boazoguohtunkonvenšuvdnaevttohus meannuduvvui Sámedikki dievasčoahkkimis geassemánu 2010. Sámediggi guorrasii evttohussii, muhto stuorra várašumiiguin mii guoská sierra protokollii (guovloprotokollii) masa čujuhuvvo konvenšuvdna 6. artihkkalis.

Ruota bealde lea konvenšuvdnaevttohus meannuduvvon máŋgii almmá dohkkeheami haga. Maiddá Ruota sámiid riikkasearvi (RSR) lea meannudan evttohusa máŋgii, maŋimusat erenoamáš riikkačoahkkimis 2010 čavčča, almmá dárbbaslaš miedáhusa haga.

Sámediggeráđi ja NBR deaivvadedje juovlamánu 19. b. Ruota beale Sámedikki ovddasteddjiguin maid stivraovdaolmmoš Per Mikael Utsi jođihii ja RSR:in maid stivrasátnejođiheaddji Jørgen Jonsson jođihii. Gávnnahuvvo ahte goappašat bealit leat ovttamielaláččat das, ja miedihit dasa, ahte mii galgat geahččalit gávdnat dakkár čovdosa mii sáhtta leat dálá siehtadallančovdosa siskkoibealde.

Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta lea ávžžuhan Sámediggeráđi joatkit suokkardemiid Ruota beale Sámedikkiin dainna áigumušain ahte juksat oktasaš vuodu doallat oktasaš čoahkkima iešguđet ovddasvástideaddji ministariiguin lagas boahhteáiggis.

Go lea sáhka siehtadallanevttohusas man iešguđet ministarat leat juo vuolláičállán, de fertet ráđđi oazžut čielgasa das ahte – ja man muddui mii oazžut viiddiduvvon rámmaid vejolaš jotkojuvvon suokkardemiide. NBR ja guoskevaš orohagat ožžot de dieđu ja konsulterevuovjot ovdalguo mii sáhttit joatkit áššiin.

Gažaldat 2, Áirras Nanna Thomassen, NSR:a sámediggejoavku

NSR diehtá ahte dál leat ođasmahttojuvvomin fágaplánat vuosttaš ja nuppi gielas sámegeilas. Mii jearrat makkár ulbmil lea ođasmahttimis? Ja goas dat galget leat gárvvisin ođasmahttojuvvon?

Dasto jearrá NSR ahte lea go áсахuvvon bargolávdegoddi? Jos ođasmahttimis galggaš leat ávki, ja dat galggaš buktit maidege ođđasiid ja/dahje buorránit, de dárbbášuvvojit fágaolbmot geain lea gelbbolašvuohta sihke vuoddo- ja joatkkaskuvllain. Leat go goappašagat dát joavkkut mielde? Jos lea áсахuvvon lávdegoddi, de jearrat mii geat leat välljejuvvon dasa ja makkár mandáhta das lea? Galget go vejolaččat maiddái eará fágaplánat ođasmahttojuvvot?

Dán oktavuodas jearrat mii NSR:s ahte lea go vejolašvuohta buktit árvalusaid/rávvagiid lávdegoddái? Jos juo; de makkár áigemearit leat ja leat go dat almmuhuvvon gostige?

Sámediggeráđi vástádus 2.gažaldahkii

Máhttodepartemeanta lea álggahan barggu revideret dáid oahppoplánaid: Dárogiella – oahppoplána, engelasgiella – oahppoplána, matematihkka – oahppoplána, servodatfága – oahppoplána ja dáid parallealla seammaárvosaš sámi oahppoplánaid; dárogiella ohppiide geain lea sámegeilla vuosttašgiellan – oahppoplána, luonddufága – sámi oahppoplána, servodatfága – sámi oahppoplána.

Oahppoplánat galget reviderejuvvot buot vuodđogálggaid ektui; máhttit lohkat, čállit, njálmmálaččat ovdanbuktit, rehkenastit ja digitála reaiduid geavahit. Njuolggadusat movt oahppoplánaid hábmet lea skábmanánu 2011 rievdaduvvon. Oahpahusdirektoráhta lea ráhkadan vuodđogálgarámmaid mas muitaluvvo viđa vuodđogálgga birra, daid doaimma ja válddahuvvo man olu berre máhttit iešguđet dásis. Dáid rámmaid lea Máhttodepartemeantta dohkkehan. Vuodđogálggat galget oidnot čielgaseappot gelbbolašvuodamihttomeriin go dálá plánain dahket. Dál maid galget ráhkaduvvot rávvagat mat čájehit mihttomeriid joksama dovdomearkkaid. Mihttomeriid joksama dovdomearkkat galget válddahit man stuora oasi oahppi máhtta daid obbalaš gelbbolašvuodamihttomeriin. Mihttomeriid joksama dovdomearkkat eai galgga leat láhkaásahusat nugo oahppoplánat leat.

Máhttodepartemeantta lea bivdán Oahpahusdirektoráhta doaimmahit oahppoplánareviderenbarggu. Oahpahusdirektoráhta lea nammadan oahppoplánajoavkkuid mat galget buktit rievdadusárvalusaid ja ráhkadit mihttomeriid joksama dovdomearkkaid. Sámediggi lea gáibidan ja ožžon sámi miendelahtut dárogiel-, servodatfága- ja luonddufágaoahppoplánajoavkkuide. Lea maid bidjon sierra fágaidrastideaddji referánsajoavku mas lea sámi miendelahttu. Sámi sisdoallu oahppoplánain ii galgga rievdaduvvot. Lea sierra sámi resursajoavku mii galgá buot oahppoplánain bearráigeahččat ahte sámi sisdoallu ii rievdda vaikko earaládje šaddet čallojuvvot go vuodđogálggat galget dárkileappot oidnosii.

Bargojoavku mii galgá buktit evttohusaid movt buoridit dárogiella oahppoplána, galgá earenoamážit bearráigeahččat ahte dárogielfága gelbbolašvuodamihttomearit čielgasit čájehit ahte dan fágas lea earenoamáš ovddasvástádus ohppiide oahpahit systemáhtalaččat čállit -, lohkat- ja ovdanbuktit. Dárogielfága gelbbolašvuodamihttomeriid maid galget geahčadit ja divodit nu ahte buorebut heivehit fidnofágaide.

Sámegeilla oahppoplánat leat Sámedikki ovddasvástádus. Go sámegeilla ovttas dárogielain galgá sámi ohppiide addit dan gelbbolašvuođa vuodđogálggaid ektui go dárogiella addá ohppiide geain ii leat sámegeilla, de lea dárbu revideret sámegeilla oahppoplánaid vuodđogálggaid ektui. Lea maid dárbu ráhkadit mihttomeriid joksama dovdomearkkaid sámegeilla vuosttašgillii ja sámegeilla nubbingillii-sámegeilla 2 ja sámegeilla nubbingillii - sámegeilla 3.

Oahpahusdirektoráhta lea sádden gulaskuddamii evttohusaid movt rievdadit fága- ja diibmojuohkima ohppiide gean lea sámegeilla, mas lea gulaskuddanáigemeari 01.06.2012. Jus šaddet stuora rievdadusat, de ferte reviderenbarggus geahččat ferte go sirdit, juohkit dahje oktiibidjat muhtin gelbbolašvuodamihttomeriid. Rapporttas “Fag- og timefordeling for elever som har samisk opplæring – Rapport fra arbeidsgruppe Januar 2011” lea evttohuvvon ahte Sámegeilla nubbingiella oahppoplána galgá buorebut heivehuvvot ohppiide geat álget sámegeielfágain easka joatkkaohpahusas.

Sámedikki bajásšaddan- fuolahus- ja oahppolávdegoddi lea buktán evttohusaid oahppoplánaid hárrái áššis 07/12 Sámedikki oahpahusdieđáhus. Máhttoloktema loahppaevaluerenraporttas bohtet ovdan maid oainnut sámegealla oahppoplánaid birra. Sámediggeráđdi maid lea gulaskuddame sámegealla fágajoavkkui mat eksámeniid ráhkadit ahte mii galggašii buoriduvvot oahppoplánain. Sámediggeráđdi guladala oaviliid ja evttohusaid ja árvoštallá daid ovdal go oahppoplánajoavkkuide ráhkaduvvo mandáhtta.

Galget bidjot dán bargui guokte oahppoplánajoavkku, okta sámegealla vuosttašgiellan ja nubbi fas sámegealla nubbingiellan. Sámediggeráđdi geahččala ožžodit joavkkuide olbmuid gean lea bargohárjáneapmi vuodđoskuvllas, joatkkaoahpahusas ja fágaolbmuid allaskuvllas/universitehtas. Lea maid sávaldat ahte joavkkuin lea gelbbolašvuohta buot golmma sámegeallas ja bargohárjáneapmi sihke olggobealde ja siskkobealde sámegealla hálddašanguovllu.

Oahppoplánareviderenbargu álggahuvvo dán jagi miessemánu/geassemánu. Rievdadusevttohusat sáddejuvvojit gulaskuddamii ovdal mearriduvvojit. Gulaskuddan almmuhuvvo Sámedikki neahttabáikkis ja buohkain lea vejolaš buktit gulaskuddancealkámuša. Reviderejuvvon oahppoplánat galget gustogoahhtit čakčat 2013 álggus skuvlajagi.

Gažaldat 3, Árras Nanna Thomassen, NSR:a sámediggejoavku

STIPEANDA VUORUHEAPMI

Sámi Allaskuvla lea áidna allaskuvla mas leat boazodoallo fágat oahpposuorgin.

Johttisápmelaččaid listu jearrá manin Sámediggi ii leat vuoruhan stipeanda daidda erenoamaš oahpposurggiide mat eai gávdno eará Sámi allaskuvllas?

Sámediggeráđi vástáduš 3.gažaldahkii

Sámi servodagas lea dárbu gelbbolašvuhtii iešguđege surggiin, maiddái boazodoalus. Sámediggeráđis lea mihttomearrin dat ahte máhttu ja gelbbolašvuohta lea vuodđun sámi servodaga ovdáneapmái ja nannemii. Ráđi politihkka lea ahte eanet olbmot váldet alit oahppu sámi servodagas. Boazodoallu lea okta dain mii doallá sámi servodaga badjin ja galgá maid čájehit dán.

Sámediggeráđdi čujuha 2010 bušehtti gos lei vuoruhuvvon stipeanda dáidda:

- Alit oahppu luonddu- ja birassuorggis, dás maiddái sámi árbedieđus, mas lea mearkkašupmi go guoská sámi servodagaide ja guovlluide.

Maŋimuš jagiid leamaš guovddázis dat ahte ferte ožžut eanet sámegeall oahpaheddjiid ja ovdaskuvllaoahpaheddjiid, muhto dát ii mearkkaš ahte sámediggeráđdi ii oainne dárbbu ahte dárbbasuvvojit eanet oahpan olbmot boazodoallofágas. Ráđi árvoštala galgga go fas stipeanda luonddu- ja birassuorgái sisa váldot.

Gažaldat 4, Árras Anders Somby jr. Johttisápmelaččaid listu

Duše 2 ášši cuoŋománu 2012 Sámedikki dievasčoahkkimii

Cuoŋománu 2012 dievasčoahkkimis eai leat go 2 ášši sámedikkis.

Johttisápmelaččaid listu divvu gazaldaga manin eai leat vuoruhuvvon dán dievasčoahkkimii ođđa áššit mat jagiid mielde leat ovddiduvvon sámediggái go juo eai leat eará 2 ášši meannudeapmái?

Mii lea mii dáguha ahte ovddiduvvon odda áššit eai vuoruhuvvo? Lea go hálddáhugas čuolbma vái lea go nu ahte Sámedikkiráđdi ii nagot fievrridit áššid lávdegottiide?

Sámediggeráđi vástáduš 4.gažaldahkii

Sámediggeráđdi lea bargamin mánggáin dieđáhusain. Dát lea bargu mii gáibida ollu resurssaid. Plána mielde ii leat vuosttaš dieđáhusain gergosat ovdanbuktojuvvojit dahje meannuduvvot dán dievasčoahkkimis. Sámediggeráđdi bidjá ovdán boahhtevaš gielladieđáhusa čielggadusa.

Sámediggeráđđi lea ovddit dievasčoahkkin rájes čuovvolan áššiid mat leat ovdal meannuduvvon Sámedikki dievasčoahkkimis. Okta dáid áššiin lea vuoigatvuodát guolásteapmái mearrasámi guovlluin. Mii čujuhat maid ráđi diedáhussii, mii čájeha ahte sámediggeráđis leamaš ollu doaimmat dán áigodagas.

Ođđa áššit mat leat diedihuvvon guovvamánus leat čilgejuvvon ráđi diedáhusas.

Sámediggeráđđái lea dehálaš láchit dili Sámedikki áirasiidda, nu ahte sii ožžot dieđuid áigejuovdilis áššiin, ja ahte lea buorre diehtovuodđu go mearráduusat dahkkojit. Daid maŋimus dievasčoahkkimiiguin ii leat leamaš doarvái áigi lágidit semináraid áirasiidda. Sámediggeráđđi lea danne duhtavaš go dán dievasčoahkkimii lea biddjon áigi golmma semináraid.

Gažaldat 5, Áirras Anders Somby jr. Johttisápmeláččaid listu

Čujuhit áššái 044/11 - CEALKAMUŠAT 2012-2012 BOAZODOALLOŠIEHTADUSSII

"Boazodoalu arealát" čuoggá vuolde čuožžu čuovvovaččatt:

Boazodoalu guohtunvuodđu lea áitojuvvon eanet go ovdal ja Sámediggi bivdá eiseválddiid álggahit identifiserenproseassaid buot politihka hábmema oktavuodas gos boazodoalu arealát eahpenjuolga dahje njuolga guoskkahuvvojit, ja fuolahit ahte guoddevašvuoda prinsihppa čuovvu buot sektuvrraide mihttomeriin ekologalaččat, ekonomalaččat ja kultuvrralaččat guovddevaš boazodoallu.

Johttisápmelaččaid listu jearra makkár hámis Sámediggi áigu bidjât johtui dán barggu? Leago kommišuvdna hámis vái lea go jordskiferett hámis mii lea hábmejuvvon boazodoalu ektui, ja man guhkas lea dát bargu boahán?

Sámediggeráđi vástáduš 5.gažaldahkii

Čujuhuvvo teakstaoassái Sámedikki árvalus 2012 – 2013 boazodoallošiehtadussii ja guđe láchkai Sámediggi galgá álggahit dán barggu.

Boazodoalu válđošiehtadusa § 4 addá Sámedikki vejolašvuoda ovddidit cealkámuša boazodoallošiehtadussii ovdal go dat meannuduvvo Stuorradikkis 2012 giđđabajis. Teakstaoassi masa čujuhuvvo lea oassi dain cealkámušain maid Sámediggi ovddida boazodoallošiehtadussii. Dat mearkkaša ahte dán teakstaoasi sisdoallu lea árvalus boazodoallošiehtadusa šiehtadalliide ii ge dakkár bargu maid Sámediggi galgá álggahit ja čađahit.

Seammás čujuha Sámediggeráđđi dasa ahte Sámediggi árvalusaid bokte boazodoallošiehtadussii ohcala heivvolaš hálldašemi mii fuolaha boazodoalu beroštusaid areálaáššiin. Sámediggi vuordá ahte álggahuvvojit proseassat mas boazodoalu arealát suodjaluvvojit

Sámediggeráđđi áigu čuovvut mielde maid boazodoalloeiseválddit dahket areálaášsis ovddasguvlui ja mii vuordit ahte Sámediggi searvvahuvvo sihke daidda áššiide mat gusket areálaide beassamii ja eará beliide main lea mearkkašupmi boazodollui.

Gažaldat 6, Áirras Geir Tommy Pedersen, NSR:a sámediggejoavku

Dađistaga ásaiduvvet eanet ja eanet sápmelaččat gávpogiidda go ássanminsttar lea rievdan. Dát mielddisbuktá maid dáid dan ahte gávpogat váldet badjelasaset ovddasvástádusa láchit bálvalusaid sámi álbmoga várás. Šállošit go Romssa ođđa gávpotstivra gesii eret ohcama ahte laktit Romssa sámegeiela hálldašanguvlui, dán šálloša NSR sakka.

Dasto oaidnit mii ahte Oslos ii leat sámi deaivvadanbáiki sámiide geat ássat Oslo guovllus.

Eará gávpogiin eai measta oppa gávdnoge dohkálaš fáldagat sámiide.

Šállošit go Sámediggeráđđi lea dihtomielaččat hilgon ángiruššamis sámi gávpotpolitihkalaš plánain.

Dán oktavuodas jearrá NSR ahte mainna lágiin lea ráđđi konkrehta jurddašan buoridit sámiid dili stuorát gávpogiin ja makkár váikkuhangaskaoamit biddjojuvvojit johtui?

Sámediggeráđi vástádus 6.gażaldahkii

Sámediggeráđi áigu 2012:s ovddidit ášši regionalapolitihka birra dievasčoahkkimii digaštallamii, ja dát ášši boahtá maid guoskkahit gávpotpolitihkalaš áššiid. Sámedikkis leat dál máŋga váikkuhangaskaoami sámi doaibmajuid várás gávpogiin ja stuorát čoahkkebáikkiin, omd. doarjjaortnegat giellaprošeavttaide, oahpponeavvoprošeavttaide, kulturdoaimmaide, dearvvašvuoda- ja sosiálaprošeavttaide. Go guoská doarjagiidda ealáhusovddideami várás, de lea Sámediggi háliidan vuoruhit árbevirolaš sámi guovlluid dan dihte go Sámediggi háliida veahkkinn ovddidit ealáhusaid dán guovlluin. Sámedikki mielas leat árbevirolaš guovllut dehálaččat bisuhan dihte sámi kultuvrra ja sámegeiela. Dan dihte lea dehálaš váikkuhit ealáhusovdánahttimii dán guovlluin gos márkavuoddu lea unni. Dát lea mielde nanneme ássama guovlluin gos otna leat stuora hástalusat ássanovdánahttimiin.

Go gávpogat leat nu iešguđetlágánat ja sámiin geat ássat dán gávpogiin leat iešguđetlágán dárbbut, de oaivvilda sámediggeráđi ahte lea váttis ráhkadit oktasaš gávpotpolitihkalaš plána. De lea ulbmilleappot ovttaskas ovttaska bargoprošeassaiguin buoridit sámiid dili iešguđet gávpogis. Sámediggeráđi lea čoahkkinnastán Oslo suohkaniin, Áltta suohkaniin, Troandima suohkaniin ja galgá maid čoahkkinnastit Romssa suohkaniin. Dán čoahkkimiin lea váldofáddá movt suohkanat ja Sámediggi sáhttet ovttaska bargat buoridan dihte daid sápmelaččaid dili, geat ássat gávpogiin. Čoahkkimis Áltta suohkaniin lei erenoamáš fokus das movt buoridit sámi mánáid ja nuoraid bajásšaddandili gávpogis. Mis lea oktilis gulahallan Troandima suohkaniin sihke mánáidgárdefálaldaga, oahpahusa ja sámi deaivvadanbáikkiid dáfus. Čoahkkimis Oslo suohkaniin leat mii ságastallan sámi deaivvadanbáikki dárbbu birra. Dat mearkkaša ahte Sámediggeráđi lea Oslo suohkaniin ságastallan sámi deaivvadanbáikki birra Oslo sámiid várás, ja sihke mii ja Oslo suohkan áigot joatkit ovttaska bargat vai gávdnat dohkálaš čovdosa dien ášši. Sámediggeráđi oaidná dárbbu dákkár deaivvadanbáikki ja lea ovtta Oslo suohkaniin šiehtadan ahte lea dehálaš ahte goappaš bealit addet vuoddoarjaga dákkár deaivvadanbáikki Oslos. Seammás háliida Sámediggeráđi deattuhit ahte Oslo sámi viesu stivrras lea ovddasvástádus láhčit dili doaimmaide vai sámit Oslo guovllus ožžot kultuvrralaš fálaldaga.

Sámediggeráđis lea mihttun čađahit guokte politihkalaš čoahkkima jagis muhtin gávpotsuohkaniiguin gos gávpotsámiid dili ságastallojuvvo ja čuovvoluvvo. Sámediggeráđi háliida namuhit ahte mánáidgárdi, giella ja sámegeiel oahpahus leat fáttat mat erenoamážit galget leat guovddázis dán čoahkkimiin. Sámediggi háliida deattuhit ahte maiddái eará fáttat nugo sámi deaivvadanbáikki leat dehálaš áššit mat maid galget čuovvoluvvot. Dákkár čoahkkimiid bokte áigu sámediggeráđi leat mielde váikkuheame vai gávpotsámit bisuhit iežaset fálaldagaid ja bálvalusaid ja ožžot ođđa doaimmaid áigái.

Sámediggeráđi maid šalloša go Romssa suohkan gesii ruovttoluotta iežas ohcama beassat mielde sámi hálddašanguvlui. Mii diehtit ahte stuorát suohkaniidda sáhtta leat hástalusat dat ahte searvat hálddašanguvlui dan dihte go dovdet ahte gáibádusat leat ilá stuorrát. Sámediggeráđi lea dan dihte movttet go Ođasmahttin-, hálddašan- ja girkodepartmeanta dál vuoruhit dárkkistit sámegeiela giellanjuolggadusaid geahččan dihte leago dárbu ođasmahttit daid. Mii čujuhit maiddái ráđi doaibmadieđáhussii.

Gažaldat 7, Áirras Aili Keskitalo, NSR:a sámediggejoavku

Ráđdehus lea dál ráhkadeamen ođđa minerálastrategiija. Man ollu lea Sámediggeráđi čuvvon minerálastrategiija ođasmahttima, dan ektui go Minerálahka ii leat álbmotrievttalaš standárda siskkobalde?

Sámediggeráđi vástádus 7.gażaldahkii

Nugo ráđđi lea čilgen ráđi dieđáhusas Sámedikki dievasčoahkkimii guovvamánus 2012, de lei Ealáhus- ja gávpodepartemeanta bovden dan čoahkkimii mii lei Sámediggeráđi ja stáhtačállit Rikke Lind gaska 4.1.2012 gos lei sáhka ráđdehusa barggu birra strategiijaiguin minerálaealáhusa várás. Sámediggeráđi dovddahii dán čoahkkimis, ja geigejuvvon notáhtas, ahte go dan ođđa minerálahka eai leat doahhtaluvvon álgoálbmogiid olmmošvuoigatvuoda, de ii sáhttan Sámediggi miehtat láhki, iige daid mearrádusaide mat Čoahkkingirji čállit: Marit Ellen Mienna /Tove Anti

leat dahkkojuvvon lága mielde, iige strategiijaide ja doaibmabijuide mat leat vuodđuduvvon daid seamma láhkarámmaide.

Sámediggeráđđi deattuhii dattetge ahte leat rahpasat konsulteret strategiija doaibmabijuid birra minerálaealáhusa várás jos čielgasit dovddahuvvošii ahte minerálahka galgá rievdaduvvot nu ahte sámi kultuvra vuhtii váldojuvvo olles árbevirolaš sámi guovllus, ja go lea biddjojuvvon áigeplána dán bargui. Ealáhus- ja gávpedepartemeanta dovddahii čoaikkimis ođđajagimánus ahte áigu dan árvvoštallat.

11.4.2012 lei ođđa čoaikkinn Kárásjogas Sámediggeráđi ja stáhtačállli Rikke Lind gaskka. Ealáhus- ja gávpedepartemeanta ii buktán ođđa signálaid minerálahka rievdadusa birra, mii dagahii ahte čoaikkimis eai lean konsultašuvnnat strategiijaid birra. Ságastallan lei ge de enaš minerálahka áddema birra ja man deatalaš livččii dan rievdadit. Stáhtačállli Rikke Lind dovddahii ahte Sámediggi giđa mielde bovdejuvvo čoaikkimii stáhtaráđiin Trond Giskein ášši birra.

Gažaldat 8, Áirras Trond Are Anti, NSR/SÁB sámediggejoavku

Deanu čázadaga guolásteapmi

Deanu čázadaga guolástushálddahus, mii lea ođđa guovllu hálddašepmi Deanu čázadaga guolásteami várás ja ásahuvvon ođđa Gonagaslaš Res. vuodul 2011:s.

Hálddahusa stivra lea dál evttohan rievdatit guolástannjuolggadusaid guovlluolbmuid luossabivddu várás. Go stivra dan dahká, de lea geatnegahtton ahte dálá njuolggadusat celkojit eret. Njuolggadusaid maid dihto kommišuvdna Suoma ja Norgga gaskkas ráhkada ja doallá.

Lea leamaš garra gi i vuot guovlluolbmuid ja olggobealeolbmuid (turisttaid) gaskkas mo guolástusdeaddu galgá juogaduvvot dán guoktá gaskkas. Diedusge bealušta Suomabeale eiseváldi láddelaš guolásteami, mii lea lassánan hirbmadit mañimus jagiid. Guovlluolbmot fas doalahit iežaset árbevirolaš bivddu leat deháleabbot go astoáigge bivdu. Guovllu bivdoomasteaddjit leat mannan nu guhkás ahte gáibidan vuosttaš vuoigatvuoda guolásteapmái, mii lea ge váldosivvan dasa ahte guovllu hálddašepmi lea ásahuvvon. Sámediggi lei ovddit háve sin kommišuvdnalahtu bokte dorjon guovllu bivdiid, ja geavahan vearjun ILO-Konvenšuvdna nr. 169 ahte Stáhtain lea geatnegasvuohta láchat ovdamuni guovllu bivdoárbevieruide.

Dál lea nugo namahin ođđa kommišuvdna ásahuvvomin Sámedikkit maiddá ožžot guktui bealde sin áirasiid dange kommišuvdnii. Mo dál áigu Norgga Sámediggi, ja diedusge maiddá Suomabeale Sámediggi láhttet kommišuvdna barggus ahte ovddidit sáme bivdoárbevieruid? Vai lea go nu ahte dát guokte Sámedikki eaba bures doarvái gulahala dán lágan bargguin, ja nu geanehuhttet sárni beroštumiid, ja nu vuot vuotit stuorraservodat ja leat fárus duvdimin eret guovllu bivdiid sin guolástussadjiid alde? Dálhan lea dakkár dilli ahte 85 000 bivdodimmu gullet geasis turistii, moadde duhát diimmu das jullot guovllu bivdiide. Mo Norgga beale Sámediggi áigu dán hástalus dustet?

Sámediggeráđi vástáduš 8.gažaldahkii

Sámediggeráđđi lea guhká háliidan ahte šiehtadallamat Suomain álggahuvvojit. Dát gáibáduš lea mángii bidjon ovdán. Sámediggeráđđi lea ilus go šiehtadallamat dál leat duohtan bidjon.

Deanu čázadaga guolástanhálddahus lea ásahuvvon proseassa mañnjá mas Deanujoga lávdegoddi, gos sámediggeráđis lei okta ovddasteaddji, čielggadii báikkálaš hálddašanorgána čázadahkii. Dál galget báikkálaš olbmot ieža hálddašit čázadaga. Bivdoomasteaddjin lea guovddaš posišuvdna hálddašeamis, dan seammás go maid eará báikkálaš olbmot leat mielde stivrras ja nu leat maid sin vuoigatvuodat vuhtii váldon mañnjá go stággobivdin vuoigatvuodat lea čállon lánkaásahussii. Deanu čázadaga guolástanhálddahus lea geatnegahtton hálddašit mearriduvvon láhkarámmaid siskkobealde. Dát mielddisbukta maid dan ahte fertejtit čuovvut daid šiehtadusaid mat gusket otná Suoma šiehtamuššii.

Šiehtadallamat álggahuvvojit dán jagi, sihke Deanu čázadaga guolástanhálddahus ja Sámediggi leat mielde šiehtadallanlávdegottis. Sámediggeráđđi lea ovdalgihtii dán proseassas leamaš hui čielggas norgga

eiseválddiide ahte mii oaivvildat ahte lea lunddolaš ahte suoma Sámedikkis maid berre leat rolla dáid šiehtadallamiin. Sámediggeráđđi lea addán dieđuid suoma Sámediggái proseassa birra mii lea leamaš norgga bealde.

Sámedikki rolla dáid šiehtadallamiin lea gozihit sámiid beroštumiid. Vuosttaš čeahkkin šiehtadallanlávdegottis norgga bealde lea miessemánu 2. ja 3. beaivvi.

Gažaldat 9, Áirras Silje Karine Muotka, NSR:a sámediggejoavku

Jearaldat ovttasbargošiehtadusaid birra

Sámediggi lea ovdal dahkan ovttasbargošiehtadusaid sierra almmolaš instánsaiguin nugo Viessobáŋkkuin ja Innovašuvdna Norggain – goappašagat leat dahkkojuvvon dainna ulbmilin ahte ovddidit oktasaš áddejumi ja gávdnan dihte gokko ovttasbargat ja mii ovddida instánsaiguin doaimma sámi guovlluin nu ahte dat dávistivččii sámiid vuoigatvuođaide ja dárbbuide?

Man muttus lea bargu dáiguin ovttasbargošiehtadusaiguin, ja makkár konkrehta ángiruššamiid ja doaibmajuid leat ovttasbargoasálaččat vuoruhan šiehtadusaid čuovvoleami oassin?

Sámediggeráđi vástáduš 9.gažaldahkii

Sámediggeráđi mielas leat ovttasbargošiehtadusat sierra áhahusaiguin ja organisašuvnnaiguin ávkálaš gaskaoamit Sámedikki politihka ovddidahttimis. Sámediggeráđđi áigu dađistaga árvvoštallat lea go dárbu ođđa ovttasbargošiehtadusaide ja vejolaččat loahpahit muhtun šiehtadusaid.

Sámedikkis ii leat sierra ovttasbargošiehtadus Viessobáŋkkuin, muhto lea leamaš ovttasbargu earret eará sámi huksenveruoin, ja maiddá doallan konferánssaiguin ovttas Viessobáŋkkuin dán fáttá birra. Sámediggeráđi mielas ii leat dál dárbu dahkat sierra ovttasbargošiehtadusa Viessobáŋkkuin.

Ovttasbargošiehtadus Innovašuvdna Norggain ii leat šat fámus, muhto galgá ođasmahttojuvvot dán jagi. Ráđđi lea bargan guovtti dásis dainna ovttasbargošiehtadusain. Vuos lea ráđđi bargan Ealáhus- ja gávpedepartemeantta ektui dainna áigumušain ahte oainnusmahttit Sámedikki rolla ja ovttasbargošiehtadusa áigumuša boahpte Stuorradiggediedáhusas Innovašuvdna Norgga ja SIVA birra. Nuppe dáfus lea Sámedikkis juo buorre ovttasbargu Innovašuvdna Norggain maid ráđđi árjjalaččat geahččala buoridit. Ovttasbargu erenoamážit ohcamiid oktavuodas main goappašat bealit leat oasálaččat lea bures ovddiduvvon. Sáhttit namuhit ahte Innovašuvdna Norgga ja Sámedikki ealáhusjuogus deaivvadedje njukčamánuš 2012 lonuhallat vásihusaiguin ja gelbbolašvuoda, maiddá oazžut buoret áddejumi Innovašuvdna Norggas daid hástalusaid ja strategijaide mat leat sámi guovlluin.

Gažaldat 10, Áirras Trond Are Anti, NSR/SÁB sámediggejoavku

Sámedikki doarjjaohcamiid meannudanáigi

Doarjjastivra loahpahuvvui earrát eará dainna ákkain ahte oanidit doarjjaohcamiid meannudanáigi. Mearridanváldi sirdojuvvui ráđđái.

Meannuduvvojit doarjjaohcamat jođánabbot go loahpalaš mearridan váldi sirdojuvvui doarjjastivrras Ráđđái? Muhtin doarjjaohccit leat ožžon vástádusa Sámedikkis ohcamiid hárrái ahte ášši ii várra mearriduvvo ovdal go 3 mánu sisa. Oaivvilda go ráđđi ahte 3 mánu meannudeapmi lea jođanis meannudeapni?

Sámediggeráđi vástáduš 10.gažaldahkii

Sámediggi lea geatnegahtton hálldahuslága § 11a vuodul sáddet gaskaboddosaš dieđu jus vurdojuvvu ahte áššemeannudan áigi lea guhkit go 1 mánu. Danin sáddejuvvu reive gos lea diehtu ahte áššemeannudan áigi vurdojuvvu leat 3 mánu, muhto čájehuvvo ahte áššemeannudan áigi dávjá lea oanehat. Doarjjastivra meannudii áššiid čeahkkimiin, mat ledje sullii 4-6 háve jagis. Ráđđi meannuda áššiid dađistaga vahkkosaš čeahkkimiin

Gažaldat 11, Áirras Trond Are Anti, NSR/SÁB sámediggejoavku

Báhčaveaivuotna billistuvvo mirkobázahusaid luoitima geažil

Nationála luondduluossavuotna, Báhčaveaivuotna billistuvvo go Máttá Várjjaga ruvkket luitet dohko bázahusaid main leat mirkkot. Dát áššečuolbma lea ovddiduvvon odđa áššin ja válđojuvvon ovdan gažaldahkan ráđđái Sámedikki dievasčoahkkimis. Maid lea Sámediggeráđđi bargan bissehit dan ahte nationála luondduluossavuotna, Báhčaveaivuotna ii billistuvvošii mirkobázahusaid geažil maid Máttá Várjjaga ruvkedoaimma luoitá?

Sámediggeráđi vástáduš 11.gažaldahkii

Máttá-Várjjaga ruvkkiiin - Sydvaranger Gruve AS lea lohpi doaimmat nuoskkidanlága mielde go Dálkkádat- ja nuoskkidandirektoráhta lea addán dasa lobi 23.04.2008. Lohpi guoská bázahusaid rádjami sirrenproseassas Girkonjárdgas mearrarádju Báhčaveaivonas mii lea Sydvaranger ASA, mii heaittihuvui 1996:s, ovddeš mearrarádju. Fitnodagas lea lohpi rádjat gitta 4 miljon tonna ruvkebázahusaid ja gitta 35 tonna čohkkenávdnasiid meara bodnái jahkái. Lohpi lea addojuvvon dan vuodul ahte buvttadit gitta 3 miljon tonna ruovdemálbmadivttástusa jahkásaččat.

Áššis 28/10: Sámediggeráđi doaimmadiedáhus 28.9.2010 čilgejuvvui mo Sámediggeráđi lea čuovvolan áššiid mat leat diedihuvvon dievasčoahkkimis áššis 18/10: Evttohus 1: Máttá Várjjaga ruvkkiiid mirkoluoin Báhčaveaivutnii.

Maŋŋá lea Sydvaranger Gruve AS ožžon 1.11.2010 lobi Dálkkádat- ja nuoskkidandirektoráhtas nuoskkidanlága mielde geavahit gaskaboddosaččat dan nággovuloš čohkkenávdnasa Magnafloc 1707. Lohpi guoskkai dassáži go fitnodaga ohcan áigái ráddjejuvvon lobi ektui gitta 18 mánnui meannuduvvui gárvvisin. Lohpi addojuvvui ovdal gulaskuddama, danne go Dálkkádat- ja nuoskkidandirektoráhta oavivldii ahte ledje hui nana servodatlaš beroštumit maid geažil lei hoahppu addit lobi bargosajiid sihkkarastima dihte báikkálaččat ja guovlulaččat. Ja go luoitimiin gáržžiduvvon áigodagas eai leat dakkár biraslaš váikkuhusat main livččii mearkašupmi Báhčaveaivutnii. 11.11.2011 sáddii Dálkkádat- ja nuoskkidandirektoráhta ohcama gulaskuddamii. Dalle vállji Sámediggi gelbbolašvuoda ja kapasitehta ákkaid vuodul ahte ii vástit gulaskuddamii danne go ohcan lei áigái ráddjejuvvon. Jurdda lei vuordit dassáži go vejolaš bissovaš ohcan boahtá. Dálkkádat- ja nuoskkidandirektoráhta lei 9.7.2010 beaiváduvvon reivves Sámediggái deattuhan ahte jos buvttadeapmi lassána ja dárbbasuvvo ain luoitinlohpi, de gáibida dat váikkuhanguorahallama plána- ja huksenlága mielde. Váikkuhanguorahallama ulbmilin lea sihkkarastit ahte biras ja servodat vuhtii válđojuvvojit dalle go plánat dahje doaimmabijut ráhkkanahattojuvvojit.

6.4.2011 rievdadii Dálkkádat- ja nuoskkidandirektoráhta luoitinlobi guoskat maiddái čohkkenkemikalijja Magnafloc 1707 geavahepmái. Čohkkenávdnasiid hivvodatrámma siskobealde 35 tonna/jahkái lea Dálkkádat- ja nuoskkidandirektoráhta addán lobi geavahit Magnafloc 1707, mii gusto miessemánu 1. beaivái 2012. Ággan lei seamma go ovdal ahte ovdamunit doibmii ja servodahkii leat stuorát go vejolaš biraslaš váikkuhusat. Dálkkádat- ja nuoskkidandirektoráhta árvvoštalai dasto ahte nationála luossavuonaid suodjalanmearráduš ii hehte addimis lobi doibmii danne go das ii leat sáhka heahkka nuoskkidanváras. Dálkkádat- ja nuoskkidandirektoráhta čavgi eavttuid luoitinlobi rievdadeami oktavuodas. Ráju bearráigeahččamii dán guovllus leat biddjojuvvon čavgadeabbo gáibádušat, ja maiddái skálžžuid, reappáid ja guliid iskkadeapmái. Dasa lassin galgá fitnodat ođastit doapparmeannudanplána nu ahte das lea evttohus movt heaittihit, gozihit ja bearráigeahččat ráju.

Sydvaranger Gruve AS muitala ahte áigot ohcat dábalaš luoitinlobi, ja áigumuša mielde sáddejuvvo dat Dálkkádat- ja nuoskkidandirektoráhtii giđđat 2012. Sámediggeráđi áigu vuordit dassáži go bissovaš luoitinlohpeohcan ja guoskevaš váikkuhanguorahallan boahtá, ja de áigu dahkat oavila ášši birra dalle go váikkuhanguorahallan, mii čuvge váttis gažaldagaid áššis boahtá.

Gažaldat 12, Áirras Trond Are Anti, NSR/SÁB sámediggejoavku

Sámi mátkkoštanplána

Maŋimuš sámi mátkkoštanplána lea jagi 2000 rájes. NSR evttohii Sámedikkis juovlamánu 2008 odđa áššin álggahit barggu ráhkadit odđa ollislaš sámi mátkkoštanplána. Maid lea ráđdi bargan áššin? Leago rádis áigumuš ráhkadit odđa ollislaš sámi mátkkoštanplána? Goas boahatá diedáhus mo sámi mátkkošteapmi doaibmá?

Sámediggi juolluda doarjaga sámi mátkkošteapmái. Man láhkai kvalitehta sihkkarastá Sámediggi ahte lea sámi buytta man Sámediggi doarju?

Sámediggeráđi vástáduš 12.gažaldahkii

Sámediggi ráhkadii mátkeeallinplána 2000:s. NSR jearrá áigu go ráđdi ráhkadit odđa plána. Ráđdi lea ráhkada ealáhusdiedáhusa mas earret eará sámi mátkeeallin maiddái lea mielde. Mátkeeallinovddideami strategijat bohtet ovdan jahkásaš bušeahtain. Danne ii oainne ráđdi dárbbu sierra mátkeeallinplánii. Rádis leat plánat álggahit golmmajagáš prošeavtta man ulbmil lea bajidit sámi mátkeeallima doaimmaid. Olahusjoavkun leat smávva mátkeeallinoassálastit ja oassálastit mat barget daiguin ovttas. Mii barget prošeavtta ollislaš ruhtademiin.

Mii guoská sámi mátkeeallinohcamiid kvalitehtasihkkarastimii, de dat dahkkojuvvo áššis áššái. Sámediggi ruhtada sámi mátkeeallindoaimbajuid lotnolasealáhusaid ja sámi mátkeeallima árvoháhkkanprográmma bokte. Ráđdi árvvoštallá sihke prošeavtta sámi sisdoalu ja fágalaš ja ekonomalaš návccat čadahit prošeavtta. Dat dáhpáhuvvá gulahaladettiin juohke ohcciin. Plánejuvvon mátkeealliprošeakta galgá čalmmustahttit sámi mátkeeallima kvalitehtasihkkarastima.

Gažaldat 13, Áirras Trond Are Anti, NSR/SÁB sámediggejoavku

Sihkkarastit sámegiela

Jos sámegiela galgá seailut, de ferte giella geavahuvvo ja ahte giellaguoddit ahtanuššet. Giellaguoddit galget sihke fievrredit sámegiela gealbbu boahhte bulvii ja dikut sámegiela diedalaččat. Otne lea dilli ahte stuorra oassi giellaguoddiin mannet fargga ealáhahkii.

Oaidná go ráđdi dehálažžan sihkkarastit ja ovddidit sámegielaguddiid? Makkár strategija lea rádis sihkkarastit ja rekruteret sáme giellaguddiid fágalaččat? Dás lea sáhka rekruteret giellaguddiid loktet formálalaš sámegiela gealbbu mastergráda ja doavttergráda dássái.

Sámediggeráđi vástáduš 13.gažaldahkii

Jos sámegiela galgá seailut, de ferte giella geavahuvvo ja ahte giellaguoddit ahtanuššet. Giellaguoddit galget sihke fievrredit sámegiela gealbbu boahhte bulvii ja dikšut sámegiela diedalaččat. Otne lea dilli ahte stuorra oassi giellaguoddiin mannet fargga ealáhahkii. Oaidná go ráđdi dehálažžan sihkkarastit ja ovddidit sámegielaguddiid? Makkár strategija lea rádis sihkkarastit ja rekruteret sáme giellaguddiid fágalaččat? Dás lea sáhka rekruteret giellaguddiid loktet formálalaš sámegiela gealbbu mastergráda ja doavttergráda dássái.

Sámediggeráđi bajimus ulbmil lea ahte sámi álbmogis leat máhttu, gelbbolašvuohta ja gálggat mat gáibiduvvojit dasa ahte ovddidit sámi servodagaid. Viidáseappot dadjá ráđdi ahte sámi álbmogis lea duohta vuoigatvuohta kvalitatiiva oahpaheapmái sámegielas ja sámegillii ja oasseulbmilin lea ahte alit oahppu ja duktan fuolaha sámi perspektiivva.

Rekruteret eanet sámi fágaolbmuid ja eanet olbmuid geat hállet sámegiela, lea eahpitkeahttá deatalaš bargun Sámediggeráđđái. Stipeandaortnegat ja árijjalaš váikkuhangaskaoapmegeavaheapmi leat dat strategijat mat rádis leat earret eará dasa ahte oazžut eanebuid váldit alit oahpu sámegielas. Sámediggerádis lea maid dat strategija ahte váikkuhit oahppoásahusaid main lea bajimus ovddasvástáduš dan golmma sámegielas, fáallet sámegieloahpuid (davvi-, julev- ja lullisámegielas). Sámediggeráđdi bargá ovttas oahppo áshusaiguin vai oppa áiggi galget eanebut oazžut alit oahpu sámegielain.

Sámediggeráđđi bargá maiddá eiseválddiid ektui vai nationála politihkka fuolaha sámi perspektiivva sihke mánáidgárddis, vuodđooahpahas ja alit oahpus ja dutkamis. Eahpitkeahhtá ferte bargat eanet eiseválddiid ektui vai oažžut eanet ruđaid várrejuvvot master- ja doavttergrádoahpuide.

Sámediggeráđđi lea dál álggahan sierra gielladieđáhusa ja áigu go dat lea gárvvis, čujuhit eanet doaimbajuid sámegeleaid gáhttema ja ovddideami várás.

Gažaldat 14, Árras Trond Are Anti, NSR/SÁB sámediggejoavku

Sihkkarastit sámi ohppiid geain lea vuoigatvuohta erenoamáš oahpahussii

Sámi ohppiin geain lea vuoigatvuohta erenoamáš oahpahussii ii leat seamma fáldat go dáža ohppiin. Lassin ahte váillot dábaláš oahpponeavvut máhttoloktema mielde, de leat fuonit erenoamášoahpahas neavvu- ja sámi erenoamášpedagoga fáldat. Dáid ohppiide lea duppal noađđi.

Oaidná go ráđđi dán áššiin dehálažžan? Makkár strategiija oaidná ráđđi hástalusii? Makkár doaimbajuid oaidná ráđđi rekruteret eanet erenoamáš pedagogaid ja buyttadit eanet erenoamáš pedagogalaš neavvuid?

Sámediggeráđi vástáduš 14.gažaldahkii

Oahpahaslága mielde leat sámi mánáin seamma rievttit go dáža mánáin oažžut erenoamášpedagoga oahpahas. Lea skuvlaeaggáda čielga ovddasvástáduš láhčit dili nu ahte buot oahppit ožžot heivehuvvon oahpahas. Sámediggi lea bargan ásaht SEAD – Sámi earenomáš pedagogalaš doarjalus/ Samisk spesialpedagogisk støtte, mii leat riikkaviidosas doarjalus.

SEAD galget sin gelbbolašvuodain sihkkarastit sámi mánáid vai sii ožžot veahki sin duogáža ja giela dáfus, dan vástle SEAD– Sámi earenomáš pedagogalaš doarjalus/ Samisk spesialpedagogisk støtte huksejuvvon. SEAD galga leat gáskáldas/bindeledd eará gelbbolašvuodaorgánaide miehta riikka.

Sámediggi maid lea bargan ásaht Sámi Lohkanguovddáša bastevaš orgánan.

Sámedikkis lea leamašan maid stipeandda ordnet, mii guoská alit ohppui erenomášpedagogihkas. Leat stuora dárbbut iešguđet surggiin, ja danne lea Sámediggi vuoruhán dál doarjut eará surgiid alit oahpahas. Sámediggi lea maid mielde veahkeheamen doarjagiid bokte ovddidit sámi erenomážit heivehuvvon oahpponeavvu buvttadeami sámegeleide vai fága olbmui geat barget sámi mánáiguin leat dohkálaš, heivehuvvon reaidut ja veahkkeneavvut sámegeleide. Juohke jagi vuoruhuvvojit erenomážit heivehuvvon oahpponeavvut, dieđihuvvon individuála dárbbuid vuodul. Oahpponeavvut dáidá geain lea oaidnin,- gullan,- matematihka,- lohkan ja čállinváttisvuodát ja kárten,- ja bagadanávdnasat.

2006 rájes otná ráđjai leat, Máhttoloktema mielde buvttaduvvon oktiibuot 92 iešguđetlágan erenomážit heivehuvvon oahpponeavvut. Leat maid proševttat mat leat ain bárggu vuolde ja eai lea vel gárvánan.

III Jienasteapmi

39 árrasis ledje 34 čoahkis. Dán áššis ii jienastuvvon.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhkavuorolistu ja replihkat

	Sáhkavuorru	Replihkka
1	Ann-Mari Thomassen	
	Ellinor Marita Jåma	
	Ann-Mari Thomassen	
	Jarle Jonassen	
	Ellinor Marita Jåma	

2	Nanna Thomassen
	Lailá Susanne Vars
	Nanna Thomassen
	Lailá Susanne Vars
3	Per Andersen Bæhr
	Lailá Susanne Vars
	Per Andersen Bæhr
	Lailá Susanne Vars
4	Anders Somby jr.
	Egil Olli
	Anders Somby jr.
	Willy Ørnebakk
	Ann-Mari Thomassen
	Silje Karine Muotka
	Trond Are Anti
	Egil Olli
5	Anders Somby jr.
	Ellinor Marita Jåma
	Anders Somby jr.
	Ellinor Marita Jåma
6	Geir Tommy Pedersen
	Vibeke Larsen
	Geir Tommy Pedersen
	Vibeke Larsen
7	Aili Keskitalo
	Marianne Balto
	Aili Keskitalo
	Marianne Balto
8	Trond Are Anti
	Marianne Balto
	Trond Are Anti
	Alf Isaksen
	Marianne Balto
9	Silje Karine Muotka
	Marianne Balto
	Silje Karine Muotka
	Sten Erling Jønsson
	Marianne Balto
10	Trond Are Anti
	Vibeke Larsen
	Trond Are Anti
	Vibeke Larsen
11	Trond Are Anti
	Vibeke Larsen
	Trond Are Anti
	Vibeke Larsen
12	Trond Are Anti
	Marianne Balto
	Trond Are Anti
	Marianne Balto
13	Trond Are Anti
	Lailá Susanne Vars
	Trond Are Anti

	Láilá Susanne Vars	
14	Trond Are Anti	
	Láilá Susanne Vars	
	Trond Are Anti	
	Láilá Susanne Vars	
	Geir Tommy Pedersen, čeahkkinortnegi	

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui 18.04.12 dii. 17.40.

Ášši/Sak DC 016/12**Ođđa áššiid dieđiheapmi**

Arkiiva
SF-
Arkiiváššénr.
12/1792

Ášši meannudeapmi álggahuvvui cuoŋománu 18.b. 2012 dii. 17.40.

I Mildosat

Nr	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus
1	17.04.2012	Aírras Ann-Mari Thomassen, NSR:a sámediggejoavku	Plánejuvvon geaidnu E 10 Evenášši ja Suortta gaska sáhtta dagahit duodalaš váikkusaid boazodollui Gánásvuotna/Oarjjit-Innasullo orohagas
2	17.04.2012	Aírras Ann-Mari Thomassen, NSR:a sámediggejoavku	Asahit foandda
3	17.04.2012	Aírras Trond Are Anti NSR, NSR/SáB:a sámediggejoavku	Kvalitehtasihkkarastit sámi mánáid ja -ohppiid erenoamášpedagogalašoahpahusfálaldaga mánáidgárddis, vuoddoskuvllas ja joatkkaskuvllas
4	17.04.2012	Aírrasat Jørn Are Gaski ja Ida Marie Bransfjell, BB:a sámediggejoavku/Áarjel-saemiej Gielh	Dat go eanet sápmelaččat ássat gávpoigiin ja čeahkkebáikkiin buktá hástalusaid
5	17.04.2012	Aírras Rolf Johansen, NSR:a sámediggejoavku	Sámi kulturmuithálddašeami árvoštallan
6	17.04.2012	Aírras Trond Are Anti NSR, NSR/SáB:a sámediggejoavku	Sámi TV-kánala ásaheapmi
7	17.04.2012	Aírras Aili Keskitalo, NSR:a sámediggejoavku	Sámedikki Láhkaproposisiuvnna 70 L.(2011-2012)meannudeapmi
8	17.04.2012	Aírras Jørn Are Gaski, BB:a sámediggejoavku	Lullisámi arkiivvaid digitaliseren
9	17.04.2012	Aírras Toril Bakken Kåven, Nordkalottfolket	Riddoguolástanlávdegoddi – viidasat bargu
10	17.04.2012	Ann-Mari Thomassen, NSRs sametingsgruppe	Soahtegiirdiid ”fremskutt” bása Evenášis – váikkusaid sámi kultuvrii
11	17.04.2012	Aírras Ida Marie Bransfjell, Áarjel-saemiej Gielh	Bioteknologiija – faddán álgoálbmot konferánssa ráhkkaneapmái Áлттás 2013:is

II Evttohusat**Evttohus 1, áírras Ann-Mari Thomassen, NSR:a sámediggejoavku**

Plánejuvvon geaidnu E 10 Evenášši ja Suortta gaska sáhtta dagahit duodalaš váikkusaid boazodollui Gánásvuotna/Oarjjit-linnasullo orohagas

NSR sámediggejoavku čujuha plánejuvvon geidnui E 10 Evenášši ja Suortta gaska man váldoulbmilin lea álkiduhttit johtaleami ja unnidit goluid maid guhkes gaskkat dagahit.

Stáhta geaidnodoaimmahat lea ráhkadan Konseptaválljenčielggadusa ja čujuha čielggadusas ahte stuorra areálat Evenášši, Dieiddanuori ja Lodega gielddain leat meroštallojuvvon boazoguohtonguohtovlun, ja ahte guovlu Fiskfjord ja Gollevuonbađa gaska lea deatalaš boazodoalu guohtonguohtovlun Gánásvuonas Lodegiin.

NSR diehtá ahte plánejuvvon geaidnu galgá mannat gitta Gánásvuonas, Storolaheimen ja Teltveiene bokte Heggedalenii. Guovdu Heggedalena lea plánejuvvon ahte geaidnu manná tunealla čađa Fiskfjordenii.

Guovllu boazodollui lea hui unohas go geaidnu biddjojuvvon dien guvlui. Geaidnu botke deatalaš boazojohtolaga Gánásvuona/Oarjjit Innasullo orohagas. Nu guhká go guovllus lea leamaš boazodoallu lea boazu geavahan dán johtolaga gáržžes guji geažil Gollevuonbađa ja Gánásvuona gaskka. Dan geažil eai sáhte bohccot johtit eará saji go juste dakko gokko geaidnu lea plánejuvvon. Dát buktá duodalaš váikkhusaid guovllu boazodollui.

NSR lea hui fuolas dán dili geažil Gánásvuona/Oarjjit Innasullo orohagas. Orohaga boazoguohtonareálaide bahkkejit oppa áiggi eará beroštumit. Orohahkii ohcet dađistaga hukset barttaid ja boazodoalli leat juo massán deatalaš boazoguohtonareálaid dán ulbmilii ja eará ulbmiliidda.

NSR čujuha Sámi vuoigatvuođalávdegotti II – árvalussii ja evttohussii. Dat ii leat vuos politihkalaččat meannuovvon Ráđdehusas ja Stuorradikkis. Dat mearkkaša dan ahte eanariekteáššit eai leat čilgejuvvon Norlánddas. Go guoská riektegažaldahkii, de sáhtá historjjálaš geavaheami vuodul leat jáhkehahtti ahte boazodoalus Gánásvuonas Lodegiin lea čielga oktasaš geavahanrikti guovllus gosa Stáhta geaidnodoaimmahat ja norgga eiseválddit plánejit hukset geainnu.

Stáhta geaidnodoaimmahat duodašta Konseptalávdegotti čielggadusas ahte Konsepta 1 lea dat molssaeaktu, mii unnimusat čuohcá boazodollui. Konsepta 1 lea tunealla Gánásvuona čađa Káringenii, ja tunealla Fiskfjordenis Kongsvikii. Konsepta 1 vuodul lea maiddái vejolaš garvit uđasváralaš guovllu nuorttabealde Fiskfjordena.

NSR ávžžuha Sámediggeráđi bivdit konsultašuvnnaid áššis ja gáibidit ahte Stáhta geaidnodoaimmahat ja almmolaš eiseválddit vállješedje dan molssaeavttu mii unnimusat goaridivččii guovllu boazodoalu.

NSR muittuha maiddáa ahte Gánásvuona/Oarjjit Innasullo orohat lea njuolga guoskkahuvvon bealli áššis ja ferte konsulterejuvvot.

Evttohus 2, áirras Ann-Mari Thomassen, NSR:a sámediggejoavku

Ásahit foandda

Sámediggi berre árvvoštallat dárkkistit Njuolggadusaid politihkalaš dássái ja árvvoštallat vejolašvuodaid ásahit foandda gos sámediggeáirasiin lea vejolašvuolta skenjet čeahkinbálkká buoredáhtolaš áigumušaide.

Evttohus 3, áirras Trond Are Anti, NSR, SNR/SáB:a sámediggejoavku

Kvalitehtasihkkarastit sámi mánáid ja -ohppiid erenoamášpedagogalašoahpahusfálaldaga mánáidgárddis, vuodđoskuvllas ja joatkkaskuvllas

Sámi mánáin ja ohppiin geain lea vuoigatvuohta erenoamáš oahpahussii oahpahuslága mielde galget oázžut kvalitatiiva heivehuvvon oahpahusa sámegeelas ja sámegillii ovttaskasoahpahusplána (OOP) (individuellopplæringsplan) mielde. Ovttaskasoahpahusplánas galget boahtit ovdan oahpahusa ulbmilat ja sisdoallu ja mo galgá čađahuvvot. Sullii 10 % mánáin ja ohppiin lea erenoamášoahpahus OOP mielde mánáidgárddiin ja skuvllain.

NSR/SáB evttoha ahte Sámediggi sihkkarastá ahte sámi mánát ja oahppit, geain lea vuoigatvuohta erenoamášoahpahussii oahpahuslága mielde, ožžot dan heivehuvvon erenoamášpedagogalašfálaldaga sámegeelas ja sámegillii. Dan olis evttoha NSR/SáB ahte Sámediggi iská makkár drbbu lea mánáidgárddiin ja skuvllain erenoamášoahpahusa hárrái. Ferte maid kártet makkár erenoamášpedagogalašfálaldaga/bagadusa sáhttet ásahusat nugo Sámi lohanguovddáš, SEAD ja eará erenoamášpedagogalaš ásahusat fállat dáid mánáide ja ohppiide. Seammás maid iskat makkár váilevašvuoda dát ásahusat oidnet. NSR/SáB oaivvilda ahte lea dárbu sihkkarastit erenoamášpedagogalaš gealboloktema sámi pedagogaid gaskka ja sihkkarastit erenoamášpedagogalaš veahkkeneavvuide. Otne váilot sihke sámi erenoamášpedagogalaš oahpaheadjit ja resurssat mánáidgárddiin, skuvllain ja eará

ásahusain mat barget dán suorggis. Váilot maid erenoamášpedagogalaš reaidut ja veahkkeneavvut sámi mánáide ja ohppiide.

Evttohus 4, áirras Jørn Are Gaski ja Ida Marie Bransfjell, BB:a sámediggejoavku/Áarjel-saemiej Gïelh

Konferánsa sámiid birra gávpgiin ja čoahkkebáikkiin ja árbevirolaš sámi guovlluin.

Dan vuodul go mañimus áiggiin lea leamaš fuomášupmi sámi ássanminstara rievdamii gávpgiin ja čoahkkebáikkiin ja sámi giliin ja árbevirolaš guovlluin, evttohuvu ahte Sámediggi jagis 2013 lágdivččii konferánssa sámiid birra gávpgiin ja čoahkkebáikkiin ja árbevirolaš sámi guovlluin. Konferánssa váldofokus berresi leat movt sámit gávpgiin ja giliin sáhttet nannet sámevuoda, movt sii dievasmahttet guđet guimmiideaset ja makkár erohusat ja ovttalárganvuodát sis leat ja movt daiguin sáhtášii ávkkástallat sámi servodaga nannema oktavuodas.

DAT GO EANET SÁPMELAČČAT ÁSSET GÁVPOGIIN JA ČOAHKKEBÁIKKIIN BUKTÁ HÁSTALUSAID

“Measta njealjis logi olbmo gaskkas leat guođđán sámi guovlluid ja leat fárren muhtun gávpgi. Ja dat “duohtavuoha” ahte Oslo lea riikka stuorámus sámegeida, massá mearkkašumi” dieđiha NRK Sápmi njukčamánu 5. b. dán jagi, fáktavuodus mii lea vuodđuduvvon Romssa universitehta dutkamii. Sámediggeválgga golmma válgabiirres áset sullii 50 % jienasteddjiin gávpgis. Dat leat Áltá, Romsa ja Oslo ja dat leat 17 mandáhta 39 áirasa gaskkas. Ávjovári válgabiire lea massán mandáhta, ja Mátta-Norgga válgabiire oázžu guokte ođđa áirasa boahte sámediggeválggas 2013:s. Áltás leat sullii 20 % oktiibuot buot sámegeid ohppiin vuosttaš ja nubbin gielas olles riikkas, ja Romssa gávpgis leat birrasii seamma ollu olbmot Sámedikki jienastuslogus go Deanus ja Porsánggus oktiibuot. Dát buktá ođđa hástalusaid sihke politihkalaččat ja servodatlaččat sámi eiseválddiide ja organisašuvnnaide. Stuorámus hástalusain lea rievdadit mentála gova mii ollu mearrideddjiin sámi servodagas lea. Dat lea romantihkalaš govva Sámis ja loguid ovddideapmi hirmástuhtá sakka: njealjis logi sápmelačča gaskkas áset juo gávpgiin ja dát lea dáhpáhuvu 50-logu rájes, go fas sámi álbmot árbevirolaš sámi guovlluin geahppána dahje ii lassán. Dát buktá ođđa hástalusaid sámi giela, kultuvrra ja servodateallima suodjaleapmái. Sámit álbmogin eai sáhte šat vuodđuduvvat dasa ahte sámegeida sirdojuvvo boahte sohkašulvii giliin ja báikkiin lunddolaččat sámi ealáhusaid bokte nugo boazodoalu, guolástusa, eanadoalu dahje dáid lotnolasaid bokte. Sámiide gávpgiin ja čoahkkebáikkiin šaddet ásahusat nugo mánáidgárddit ja skuvla deatalaččat sámegeida doalvumis buolvvas bulvii ja juste dan ohcalit sápmelaččat gávpgiin; sámi mánáidgárdesajiid, sámegeida vuodđoskuvllain, sámi deaivvadanbáikkiid ja dađistaga sihkarit láhččojuvvon ásahusaid boarrásiid várás.

Diehtemeahtunvuoha sámiid birra gávpgiin lea stuoris, muhto mu hirmástuhtá dattetge dat go ovdeš sámediggepresideanta NSR Ole Henrik Magga celkkii NRK:s njukčamánu 15. b. ahte: *Mii leat rabčan hui sakka oázžut sámegeida eanet oidnosii guovddáš sámi guovlluin, ja jos dat guovllut goariduvvojit, de čuobčá dat čielgasit sámegeida suodjaleapmái, dadjá Magga. Mun ipmirdan ahte Sámediggi báliida dan buoremusa sámiide gávpgiin, muhto mii eat nagot sámiidubhtit stuorra gávpgiid).*

Mun jáhkán ahte Ole Henrik Magga lea sakka boastut ádden. Dás ii leat sáhka das ahte galggašii leat sámiidubhtit gávpgiid, muhto ahte dat sápmelaččat geat duođai fárejit gávpgiid galget sáhttit oázžut sámi fáilaldaga. Sápmelašvuoha ii noga vaikko olmmoš fáre gávpgi – ja buot gávpgiin davvi Norggas leat álohii ássan sápmelaččat. Galgá go sin guođdit vuhtii válddekeahhtá ja galgá go sin oaidnit resursan sámi servodahkii ja sámegeilli? Sámegeida gávpgiin ja giliin eai leat sirrejuvu, muhto dat dievasmahttet nubbi nuppi ja gávdnojit sierralágan dárbbut ja váikkuhangaskaoamit – danne dat eai leat gilvaleddjit gaskaneaset, muhto mii buohkat leat sápmelaččat seamma fatnasis, geain lea oktasaš hástalus: sámi giela ja servodateallima suodjaleapmi ja ovddideapmi. Sámiid nannen ja oainnusmahttin gávpgiin ja čoahkkebáikkiin ii mearkkaš dan ahte sámegeida geahnohuhtošii eanet árbevirolaš sámi guovddáš guovlluin.

Evttohus 5, áirras Rolf Johansen, NSR:a sámediggejoavku

Sámi kulturmuithálddašeami árvvoštallan

Bivdit geahčadit ja árvvoštallat sámi kulturmuithálddašeami ođđa áššin Sámedikki dievasčoahkkimii, mas erenoamážit ságastallat bistevaš ja rievddadeaddji rájiid birra automáhtalaččat ráfáidahttojuvvo sámi kulturmuittuid ektui ja dan birra ahte berrešii go priváhta máksingáibádusa oktasaškultuvrra hálddašeami oktavuodas joatkit. Guhkesáiggi mihttomearrin sáhtáši leat dat ahte muddet kulturmuithálddašeami nu ahte dat buoremus vuogi mielde sihkkarastá Sámedikki váldomihttomeari Kulturmuithálddašeami:

Suodjalit ja čalmmustahttit sámi kulturmuittuid ja kulturbirrasiid oktan daid mihtilmasvuodáiguin ja molsašumiiguin, sihke oassin min kulturárbbis ja identitehtas ja oassin sámi biras- ja resursahálddašeamis.

Kulturmuittuid suodjaleapmi lea deatlaš servodatbargamuš mii ollugiidda álkit vásihuvvo priváhta ovddasvástádussuorgin doaibmabijuid iešgudetlágan doaimmaid oktavuodas. Maiddái sámi kulturmuithálddašeapmi mas 1978 mannosáš kulturmuithálddašeami vuodul lea stuorra mearkašupmi beaivválaš eallimii ja beaivválaš doaibmamiid ollu olbmuid.

Dán oktavuodas leat guokte beali maid lea erenoamáš ávkkálaš árvvoštallat ja digaštallat.

Nubbi lea mearridit áigeráji kulturmuittuid ráfáidduhtimii. Dál rievddada dát rádji, dakko bokte ahte kulturmuittut mat leat boarráset go 100, leat automáhtalaččat ráfáidduhttojuvvo. Dát ortnet buktá hástalusaid mat sturrot ja sturrot dađistaga go mii 2050 rádjai oazžut ođđasit huksejuvvo visttiid 2. máilmmisoađi boaldimiid geažil. Sáhtta jearrat doaibmá go rievddadeaddji 100-jagirádji resursan, vai lea go dat váttisvuohčan sihke beaivválaš geavaheami ektui mii sáhtta váttasmahttojuvvot ja dan ektui ahte áimmahuššat ollu biergasiid ja rusttegiid maid lohku šaddá mealgat stuorát go dan maid mii dárbbasit go galgat duođasit historjjálaš fáktaid, áigodagaid ja ovdáneami. Miedihha go álbmot dán ortnegii, vai sáhtta go šaddat nu ahte olbmot eai beroš dieđihit ráfáidduhttojuvvo kulturmuittuid go dat mielddiset buktet dušše váttisvuodaid guovlluid, visttiid ja biergasiid geavaheami ektui?

Nubbi bealli maid berre digaštallat lea máksinprinsihppa mii guoská kulturmuithálddašeami. Dál ferte son ieš, gu hukse návsttu dahje garaša, máksit iskkademiid ja registreremiid luonddus ovdalgo prošeakta dohkkehuvvo. Dábálaš olbmui dát vásihuvvo dávjá eahpegovttolažžan, go das lea sáhka máksimis dan ovddas ahte áimmahuššat oktasaš kulturárbbi. Boađusin sáhtta fargga šaddat ahte gelddolaš ja divrras biergasat eai registrerejuvvo go son geas leat dieđut dan birra, ii háliit váldit badjelasas goluid iskkadeami oktavuodas.

Stuorát duohtademiid, huksemiid ja rusttegiid oktavuodas ferte ain gáibidit váikkuhusčielggademiid maid doaibmabiddji máksá.

Evttohus 6, áirras Trond Are Anti, NSR, NSR/SáB:a sámediggejoavku

Sámi TV-kánala ásaheapmi

NSR, NSR/SáB sámediggejoavku árvala Sámedikki bargagoađášii láchit dili vuoi ásaheapmi Sámi TV-kánala.

Ollu meadiafálaldagat leat doaimmas sámediggejoavku ja dat bálvalit sámi álbmoga bures. NSR/SáB oaidná liihkáge ahte dál livčče áigi ásaheapmi sámi TV-kánala. Olbmui lea stuorra luohtamuš TV mediai ja oazžu einnostit ahte TV-media lea dehálaš ja ánus eanaš olbmuid gaskka goit lagamuš 10 jagi velá. Sámi TV-kánala loktešii sámediggejoavku stáhtusa. Loktešii servodatdebáhtavejolašvuodaid sámi: kulturdigáštallama; politihkalaš digaštallama; válaštallan ja kulturdoaluidda sáddenjejolašvuodaid.

Odne lea hui unnán sáddenáigi sámi prográmmiide Norgga TV kánala. Sierra Sámi TV-kánala livčče addán sámi meadiavistái eambo iešstiverumi, go dalle ii dárbbáš leat stuorraservodaga sáddenárbbuid hálddus. Jos goassege livčče áigi láddan sierra Sámi TV-kánala ásaheapmi, de lea dál, teknihkklaččat ii leat váttis.

Evttohus 7, áirras Aili Keskitalo, NSR:a sámediggejoavku

Sámedikki Láhkaproposišuvnna 70 L (2011-2012)meannudeapmi

Njukčamánu 16 beaivvi 2012 bijai ráđđehus ovdán láhkaproposišuvnna Oassálastinlágas, mearraresursalágas ja finnmárkkulágas (riddolávdegoddi).

Sámediggi váldá láhkaproposišuvnna meannudeapmái.

Evttohus 8, áirras Jørn Are Gaski, BB:a sámediggejoavku

Lullisámi arkiivvaid digitaliseren

Lullisámi guovlluin gávdnojit mánggat priváhta ja almmolaš arkiivva. Ii leat kártejuvvon man viidát dát arkiivvat leat ja maid ii makkár fáddásurggiid dát arkiivvat sisttisdoallet. Eará sámi guovlluin lea digitaliseren ja kártenbarggut ollen guhkkeli.

Mánggat dain priváhta ja almmolaš arkiivvain leat heajos vuorkkáin dego lovttain, láhtuin ja olgovisttiin ja dáid arkiivvaid ii ábut diktit billahuvvat. Dat guoská dego ovdamearkka dihte Lappfogden arkiivii Helgelánddas, čoahkkingirji Troanddimis 1917 riikačoahkkimis gávdnu ovtta láhtus go ledje čorgeme ja dat guoská maid ollu eará priváhta arkiivvaide mat leat ovdeš ja dálá sámi luohttámušolbmuid hálddus lullisámi guovlluin.

Sámediggi berre váikkuhit dasa ahte dát arkiivvat kártejuvvojit, ja dolvojuvvojit sihkkaris vuorkkáide ja ahte digitaliserejuvvojit nu ahte boahdá sámi ja dáčča álbmogii ávkin. Dát lea earenoamáš dehálaš dál go Sámi vuoigatvuodálávdegoddi II proseassa lea jođus. Digitaliserejuvvon arkiivvat duodaštussan dasa ahte sámít leat, ahte sámít leat geavahan guovlluid dego ovdamearkka dihte boazodoalu ja eanandoalu oktavuodas ja addá guovlluide maid birra dás lea sáhka vuoiggalaš ja historjjálaš sámi iešvuođa.

Evttohus 9, áirras Toril Bakken Kåven, Nordkalottfolket

Riddoguolástanlávdegoddi – viidásat bargu

Sámediggepresideanta lea bovdén ovttasbargui Proposišuvnna 70 birra, mii lea Riddoguolástuslávdegotti mearrádusa čuovvoleapmi. Sámediggi doalaha dan ahte mearra- ja riddobivdiid historjjálaš vuoigatvuodát galget dohkkehuvvot.

Sámediggi oaidná hui duodalažžan go ráđđehus ii dohkket historjjálaš vuoigatvuhtii mii guoská vuonaid ja riddogáttiid ássiid guolásteapmái, nu mo lea celkon Smith-lávdegotti barggus. Lea dehálaš addit stuorradiggái nu olu dieđuid áššis go lea vejolaš, ja ahte dieđuid ja ovttasbarggu bokte oažžu seammá áddejumi ja mearrádusa mii sihkkarastá:

- Historjjálaš vuoigatvuodaid dohkkeheami nu go Smith-lávdegoddi lea cealkán, ja
- evttohusas mii lea bidjon ovdán mas eai leat dohkkehan historjjálaš vuoigatvuodaid riddoguovlluin, ahte lea go dát siskkobealde daid álbmotrievttálaš geatnegasvuodaid mat Norggas leat.

Sámediggi dáhttu ásahit lávdegotti mii oktiiráđiid sámediggeráđiin ovddasta ođđa oainnu dán áššis.

Árvoštallojuvvo maid ásahit referánsajoavkku, gos leat riddoguolástanorganisašuvnnat, geat sáhttet buktit cealkámušaid prosessi. Resurssat maid biddjojit olgguldas vehkiide jus lea dárbu.

Evttohus 10, áirras Ann-Mari Thomassen, NSR:a sámediggejoavku

Soahtegirdiid "fremskutt" bása Evenášis – váikkuhusat sámi kultuvrii

NSR sámediggejoavku čujuha suodjaluseiseválddiid cealkámušaide ahte Evenášši soaitá klassifiserejuvvo "fremskutt" básan soahtegirdiid várás. Cealkámušas lea eahpečielggas galle soahtegirdi galget leat Evenášis, go doppe leat iešguđetlágan logut, 2 -12 soahtegirdi.

Báikkálaš sámi beroštusat čoahkkinaste ovddit suodjalusministariin Grete Faremoain Evenášis guovvamánu 19. b. 2010, fáddán ledje iešguđetlágan váikkuhusat sámi kultuvrii ja servodateallimii jus soahtegirdibása biddjo dohko. Báikkálaš sámi beroštusat eaktudedje ahte suodjalusministtar doallá viidábut gulaskuddančoahkkimiid sámi álbmogiin dađi mielde go ášši ovdánii, ja sii ipmirdedje dan dainna lágiin ahte dat galggai čuovvoluvvot.

NSR sámediggejoavku mearkkaša ahte dát eavttut eai leat čuovvoluvvon, ja bidjá gažaldaga go sámediggerádis ii leat leamaš oktavuohta báikkálaš sámi beroštusaiguin dán áššis ovdal konsultašuvnnaid suodjaluseiseválddiiguin ášši birra, vaikko ángiruššamat dán ášši hárrái galggašedje leat oahppásat sidjiide.

NSR deattuha ahte go soahtegirdidoaimmat ja eará militeara doaimmat viiddiduvvojit, de lea dehálaš ahte suodjaluseiseválddit atnet iežas geatnegasvuohtan dan ahte sámi márkogiliin ain galgá leat vuoddu ceavzilis báikkálaš kultuvrii, maiddá boahpteáiggis. Fertešii bidjat johtui doaimmaid maid vuodul lea geasuheadđji ássat dan guovllus, vaikko lea ásahuvvon “fremskutt” soahtegirdibása mii mielddisbuktá eanet šláma.

NSR bivdá sámediggeráđi ovttas bargat báikkálaš sámi servviiguin, sámi ásahusaiguin, sámi ealáhusaiguin ja sámi kulturaktevrraiguin dán guovllus, kárten dihte makkár doaimmaid fertešii bidjat johtui mat sáhtáshedje nu bures go vejolaš buhtadit dan vahága mii dahkko sámi kultuvrra vuostá.

Evttohus 11, áirras Ida Marie Bransfjell, Åarjel-saemiej Gielh

Bioteknologiija – fáddán álgoálbmot konferánssa ráhkkaneapmái Álttás 2013:is

Bioteknologalaš ovdáneapmi meannuduvvui Sáme-parlamentariihkkárlaš konferánssas Girkonjárdgas 2011 ja Sámediggi meannuda Sámi rievttit bioteknologalaš ovdáneamis cuoŋománu 19. beavvi. Mii diehtit ahte bioteknologiija láhka lea dárkkisteami vuolde, ja ahte galgá gieđahallojuvvot Stuoradikki 2013 giddasešuvnna.

Álgoálbmotperspektiivvas lea fágasuorggis dárbu máhtto- ja návccaidráhkadussii. Bioteknologalaš ovdáneapmi lea juoga mii guoská olles máilmmi álgoálbmogiidna ja danin lea lunddolaš lonohallat vásáhusaid. Máhttu ja didolašvuohta fáttá birra lea dárbbaslaš nu ahte sáhtttá váikkuhit ovdáneapmái, ja digaštallat hástalusaid birra eará álgoálbmogiiguin.

Dán vuodul sávvá Åarjel-Saemiej Gielh ahte bioteknologalaš ovdáneapmi biddjojuvvo fáddán álgoálbmot konferánssa ráhkkaneapmái Álttás 2013:is.

Dievvasčoahkkinjođihangotti árvalus Sámediggái

- Ođđa áššit 1, 3-6 ja 8-11 sáddejuvvojit Sámediggeráđđái meannudeapmái
- Ođđa ášši 2 sáddejuvvo čoahkkinjođihangodđái meannudeapmái.
- Ođđa ášši 7 sadjái ovididuvvo ášši 019/12 Sd.prop. 70L Rievdadusat searvanlágas, mearrareassursalágas ja finnmárkolágas (riddoguoástanlávdegoddi), ođđa ášši 7 gessojuvvo.

III Jienasteapmi

39 áirasis ledje 31 čoahkis. Jienasteapmi dahkkojuvvoi čuovvovaš vuogi mielde:

- Čoahkkinjođihangotti evttohus mearriduvvui 29 jienain. 2 jienastedje vuostá.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhavuorolistu ja replihkat

	Sáhavuorru	Replihkka
1	Nanna Thomassen	Mariann Wollmann Magga
	Nanna Thomassen	

2	Silje Karine Muotka	
3	Trond Are Anti	
4	Jørn Are Gaski	Silje Karine Muotka
	Jørn Are Gaski	
5	Rolf Johansen	
6	Trond Are Anti	Aud Marthinsen
	Trond Are Anti	
7	Aili Keskitalo	Aud Marthinsen
		Willy Ørnebakk
	Aili Keskitalo	
8	Jørn Are Gaski	Aili Keskitalo
		Jarle Jonassen
	Jørn Are Gaski	
9	Rolf Wilhelmsen	
10	Silje Karine Muotka	
11	Ida Marie Bransfjell	Silje Karine Muotka
	Willy Ørnebakk, čoahkkinnortnegii	
	Aili Keskitalo, čoahkkinnortnegii	
	Jarle Jonassen, čoahkkinnortnegii	

VI Sámedikki mearrádus

- Odđa áššit 1, 3-6 ja 8-11 sáddejuvvojit Sámediggeráddái meannudeapmái
- Odđa ášši 2 sáddejuvvo čoahkkinnortnegii meannudeapmái.
- Odđa ášši 7 sadjái ovdiduvvo ášši 019/12 Sd.prop. 70L Rievdadusat searvanlágas, mearraressursalágas ja finnmárkolágas (riddoguolástanlávdegoddi), odđa ášši 7 gessojuvvo.

Ášši meannudeapmi loahpahuuvui 19.04.12 dii. 12.45.

Ášši/Sak BFOL 003/12

Ášši/Sak DC 017/12

Sámi vuoigatvuodát bioteknologalaš ovddeamis

Arkiivaášsenr..
11/202106 / 25 - 58

Meannudeamit

Politiikkaš dássi	Beaivi	Ášsenr.
Sámediggeráđi	13.03.12	SR 049/12
Bajásšaddan-, fuolahus- ja oahppolávdegoddi	16. – 17.04.12	BFOL
Sámedikki dievasčoahkkin	18. – 19.04.12	DC 017/12

Ášši meannudeapmi álggahuvvui duorastaga cuoŋománu 19. b. 2012 dii. 12.45.

I Mildosat

Nr.	Beaivi	Geas/Geasa	Namabus
1	13.03.12	Sámediggeráđi	Ášši SR 049/12 Sámi vuoigatvuodát bioteknologalaš ovddeamis

II Evttohusat ja mearkkašumit

Sámediggeráđi mearrádusárvalus:

Sámediggi dovddasta ahte bioteknologalaš ovdáneapmi buktá sámi servodahkii odđa hástalusaid. Dát ovdáneapmi rahpá vejolašvuodaid sihke buhcciiddikšui, máhttoovddideapmái ja dutkamii. Ángiruššan sáhtta leat buorre ávkin boahhtevaš dearvvasvuodabálvalussii, muhto hui deatalaš lea ahte ángiruššan čađahuvvo juridihkalaš ja etihkalaš dohkálaš vugiin. Sápmeleáččain álgoálbmogin leat maiddái beroštusat maid ferte vuhtiváldit dán barggus.

Álgoálbmogiid genetikalaš ávdnasiid eiggáduššan ja hálddašeapmi lea dakkár suorgi mas Ráđdehus ja Sámediggi fertejit gidde fuomášumi. Sámediggi čujuha ILO konvenšuvdnii nr 168 álgoálbmogiid ja čearddalaš álbmogiid birra, artihkal 2. Ja ON 12.9.2007 mannosáš julggaštussii álgoálbmotvuoigatvuodaid birra, artihkal 31, mii válddaha álgoálbmogiid vuoigatvuoda mielváikkuheapmái.

Sámediggi čujuha maiddái Sámeaparlamentariihkkárkonferánsii Girkonjárdgas gos čuovvovaš cealkámuš dohkkehuvvui:

Bioteknologalaš ovdáneapmi buktá sámi álbmogiid odđa hástalusaid. Konferánsa deattuha ahte sámi álbmot ferte ieš hálldašit ja eiggáduššat dieđuid iežas genaid (DNA) birra, ja ahte sámi álbmot dađistaga galgá gulahallat stáhtalaš eiseválddiiguin ja dutkanbirrasiiiguin vai sáhtta čuovvut dán ovdáneami ja váikkuhit dasa.

Dat ahte dutkat sámi álbmoga bohcciidahtta gažaldaga humána biologalaš ávdnasiid eaiggádušsama ja hálddašeami birra. Dát šaddá fáddán konsultašuvnnain Ráđđehusain lágaid ja boahhtevas plánaid ja proseassaid árvvoštallamis dán suorggis

BFOL 003/12: Sámi vuoigatvuodát bioteknologalaš ovddideamis

Bajásšaddan-, fuolahus- ja oahppolávdegotti árvalus

Álggahus

Bajásšaddan-, fuolahus- ja oahppolávdegoddi lea meannudan sámediggeráđi mearrádusevttohusa áššis 17/12 Sámi vuoigatvuodát bioteknologalaš ovdáneamis.

Mearkkašumit

Mearkkašupmi Norgga sámiid riikkasearvvi (NSR) lahtuin Silje Karine Muotka, Kirsti Guvsám ja Nanna Thomassen, Norgga sámiid riikkasearvvi / Sámeálbmotbellodaga (NSR/Sáb) lahtus Trond Are Anti, Bargiiddbellodaga sámedikejoavkkeu (Bp) lahtuin Mariann Wollmann Magga, Jørn Are Gaski ja Marit Kirsten A. Gaup, Árja lahtus Odd Iver Sara, Áarjel-Saemiej Gielh (ÁaSG) lahtus Ida Marie Bransfjell ja Badjeolbmuidlistta (Bl) lahtus Anders Somby jr.:

Lávdegoddi lea duhtavaš go sámediggeráđdi čuovvola parlamentarihkkárkonferánsa mearrádusa Girkonjárggas. Lávdegoddi ávžžuha sámediggeráđi árvvoštallat ovttasbarggu riikkarájiid rastá sámi vuoigatvuodaid oktavuodas bioteknologalaš ovdáneamis.

Sámediggeráđdi lea lágidan seminára " Sámi vuoigatvuodát bioteknologalaš ovdáneamis", mas leat boahhtán ovdan mánga čuolbmačilgehusa, dieđut ja ođđa máhttu go Sámediggi lea meannudan ášši.

Lávdegoddi diehtá ahte bioteknologiijaláhka lea ođasmahttojuvvomin, ja ahte áigumuš lea árvvoštallama meannudit Stuorradikkis cuoŋománus 2013. Lávdegoddi háliida ahte Sámediggi ovddida árvalusaid bioteknologiijalága árvvoštallamii, ja bivdá danne sámediggeráđi ráhkkanahhtit áššin dievasčoahkkimii. Lávdegoddi háliida erenoamážit ahte láhka árvvoštallojuvvo sámi diliid ektui, ja dan ahte fuolaha go dat daid oktasaš perspektiivvaid ja etihkalaš norpmaid mat sohpet min sámi kulturárbaí.

Lávdegoddi deattuha ahte stáhta eiseválddit fertejit sihkkarastit ahte ILO konvenšuvnna nr 169 ollašuhthtojuvvo mielváikkuhanvuoigatvuoda ektui. Lávdegoddi oaivvilda ahte dat sáhtá dahkkojuvvot árjjalaš oassálastima bokte ráđiin, lávdegottiin ja vejolaš eará orgánain mat leat doaimmas bioteknologiija oktavuodas dahje galget ásašuvvot dan oktavuodas. Livččii deatalaš ahte dain orgánain ja ásašusat mat barget dáid áššiguin, lea gelbbolašvuolta olmmošvuoigatvuodain, ja erenoamážit oktasaš vuoigatvuodain.

Dat mo álgoálbmogiid genehtalaš ávdnasiid eaiggáduššan ja hálddašeapmi giedahallojuvvo, lea mearrideaddji deatalaš dasa ahte buhcciiddikšu, dutkan, patenteren ja muđui registariid oktiicatan sáhtá veahkehit álgoálbmogiid.

Lávdegoddi háliida ahte sámediggeráđdi árvvoštallá dárbbu ja vejolašvuodaid ásašit dutkanetihkalaš njuolggadusaid. Das leat iešguđetlágan čuolbmačilgehusat dan ektui ahte ásašit dakkár njuolggadusaid, ja áigeperspektiiva lea okta dain. Eará čuolbmačilgehusat leat dat ahte guđe dásis njuolggadusat galget ásašuvvot, gii lea olahusjoavkun, gean dat geatnegahtta, guđe ránggástanvejolašvuodát gávdnojit. Lávdegoddi háliida ahte sámediggeráđdi árvvoštallá fuolahit go dálá njuolggadusat sámi vuoigatvuodaid. Berre árvvoštallat dan ahte lea go dárbu nannet Databearráigeahču kollektiiva perspektiivvaid ja álgoálbmotgelbbolašvuoda dáfus.

Evttohusat

Evttohus 1

Evttohus Norgga sámiid riikkasearvvi (NSR) lahtuin Silje Karine Muotka, Kirsti Guvsám ja Nanna Thomassen, Norgga sámiid riikkasearvvi / Sámeálbmotbellodaga (NSR/Sáb) lahtus Trond Are Anti, Bargiiddbellodaga sámedikejoavkkeu (Bp) lahtuin Mariann Wollmann Magga, Jørn Are Gaski ja Marit Kirsten A. Gaup, Árja

Čoahkkingirjji čállit: Marit Ellen Mienna /Tove Anti

68 siidu 90 siiddu

labtus Odd Iver Sara, Áarjel-Saemiej Gielb (ÁaSG) labtus Ida Marie Bransfjell ja Badjeolbmuidlistta (Bl) labtus Anders Somby jr:

Lassevttohus, biddjojuvvo sisa ovdal mañimus teakstaoasi:

Lávdegoddi deattuha ahte stáhta eiseválddit fertejit sihkkarastit ahte ILO konvenšuvnna nr 169 ollašuhthtojuvvo mielváikkuhanvuoigatvuođa ektui. Sámediggi oivvilda ahte dat sáhtá dahkkojuvvo árjjalaš oassálastima bokte rádiin, lávdegottiin ja vejolaš eará orgánain mat leat doaimmas bioteknologiija oktavuodas dahje galget áсахuvvot dan oktavuodas. Livččii deatalaš ahte dain orgánain ja áсахusat mat barget dáid áššiguin, lea gelbbolašvuohta olmmošvuoigatvuođain, ja erenoamážit oktasaš vuoigatvuođain.

Dan oktavuodas go bioteknologiijaláhka lea ođasmahttojuvvomin, lea hui deatalaš ahte ráhkkanahthtojuvvo stuorát ášši dievasčoahkkimii. Sámi servodagas dárbbášuvvo máhtto- ja kapasitehtalokten, ja dan geažil lea deatalaš ahte Sámediggi meannuda eanet áššiid main bioteknologiija lea fáddán. Ferte árvvoštallat fuolahit go bioteknologiijaláhka ja gullelaš lágat sámi diliid, oktasaš perspektiivva ja etihkalaš norpmaid nu mo dat bohtet ovdan min sámi kulturárbbis, ja ahte dat fuolahit sámi álbmoga vuoigatvuođa hálddašit iežaset árbeávdnasiid ja eaiggáduššat máhtu iežaset árbeávdnasiid birra.

Evttohus 2

Evttohus Ovdádusbellodagas (Frp) Hans Eriksen:

Boahthá ollásit sámediggeráđi evttohusa sadjái:

Sámediggi oaidná ahte bioteknologalaš ovdáneapmi buktá servodahkii hástalusaid, muhto maiddá issoras stuorra vejolašvuođaid.

Ollu olbmot ellet dál guhkit ja sis lea buoret eallin gena- ja bioteknologiija ovdáneami geažil. Dát teknologiija lea earret eará addán buoret dálkasiid ja borramuša sihke olbmuide ja elliide. Sámedikkis lea boahthteáiggidedolaš ja positiiva guottut daidda vejolašvuođaide mat rahpasit gena- ja bioteknologiijadutkama ja -geavaheami geažil. Lea buorre go Norggas muddejuvvojit dát suorggit mealgat garraseappot go dain riikkain maiguin mis lea lunddolaš buohtastahttit iežamet. Sámediggi oaivvilda ahte Norga dárbbáša njuolggadusaid mat dagahit ahte Norga sáhtá šaddat ovddasmanni riikan gena- ja bioteknologiijadutkamis ja -ovddideamis.

Ii galgga dárbbášuvvot politihkalaš seaguheapmi gena- ja bioteknologiija muddemii. Dattetge fertejit leat dohkálaš sihkkarvuođamekanismmat mat sihkkarastet dohkálaš ovdáneami dán suorggis. Dasa lassin fertejit etihkalaš njuolggadusat láidestit dán teknologiija geavaheami. Dakkár etihkalaš vuođu vuolggasadjii ferte leat ovttaskas olbmo válljema árvvusatin, ja olbmuid gávnni vuhtiváldin. Vai sihkkarastojuvvo gena- ja bioteknologiija dohkálaš lávdu, de lea deatalaš viežžat lobi diehtujuohkima vuodul, ovdamearkka dihtii genamuddejuvvon borramuša merkema bokte.

Sihkkarastin dihtii ahte teknologiija ovdána, erret eará váibmo- ja varrasuotnadávddaid ja borasdávddaid dikšuma oktavuodas, de ferte priváhta ealahuseallin searvvahuvvot dutkamii ja ovddideapmái. Gena- ja bioteknologiija geavaheapmi ii galgga guđe ge suorggis ráddjejuvvo dušše guoskat daidda doaimmaide ja áсахusaide, maid almmolašvuohta eaiggáduššá. Medisiidnasuorggis berre buot doaimma mii lea lobálaš almmolaš áсахusain, maiddá leat lobálaš priváhta suorggis, dearvvašvuođaeiseválddiid dábálaš geahčču vuolde.

Sámediggi bivdá Stuorradikki:

- bargat dainna ulbmiliin ahte gena- ja bioteknologiija ovdána buori láchkai ja ođđáiiggi jurddašami vuodul
- gohččut merket genamuddejuvvon borramuša
- eanedit dutkanáñgirusšama Norggas

Lávdegotti ráva

Lávdegottis eai leat eanet mearkkašumit dahje evttohusat ja rávve Sámedikki mearridit čuovvovačča:

Sámediggi doarju muđui sámediggeráđi árvalusevttohusa.

III Jienasteapmi

39 áirasis ledje 29 čoahtis. Jienasteapmi dahkkojuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

- Evttohus 2 hilgojuvvui 28 jienain. 1 jienastii beali.
- Evttohus 1 mearriduvvui 28 jienain 1 jiena vuostá.
- Bajásšaddan- fuolahus- ja oahppolávdegotti ráva mearriduvvui 28 jienain 1 jiena vuostá.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhavuorrolistu ja replihkat

	Sáhavuorru	Replihka
1	Kirsti Guvsám, áššejođiheaddji	
2	Hans Eriksen	Silje Karine Muotka Kirsti Guvsám Jørn Are Gaski
3	Silje Karine Muotka	
4	Jørn Are Gaski	Silje Karine Muotka Aud Marthinsen Jørn Are Gaski
5	Mariann Wollmann Magga	
6	Inga-Lill Sundset	Jørn Are Gaski Silje Karine Muotka Kirsti Guvsám
	Inga-Lill Sundset	
7	Trond Are Anti	
8	Anders Somby jr.	
9	Silje Karine Muotka	
10	Kirsti Guvsám	
11	Alf Isaksen	
12	Kirsti Guvsám, áššejođiheaddji	

VI Sámedikki mearráđus

Sámediggi dovddasta ahte bioteknologalaš ovdáneapmi buktá sámi servodahkii odđa hástalusaid. Dát ovdáneapmi rahpá vejolašvuodaid sihke buhcciiddikšui, máhttoovddideapmái ja dutkamii. Ángiruššan sáhtta leat buorre ávkin boahhtevaš dearvvašvuodabálvalussii, muhto hui deatalaš lea ahte ángiruššan čadáhuvvo juridihkalaš ja etihkalaš dohkálaš vugiin. Sápmelaččain álgoálbmogin leat maiddá beroštusat maid ferte vuhtiiváldit dán barggus.

Álgoálbmogiid genetikalaš ávdnasiid eaiggáduššan ja hálddašeapmi lea dakkár suorgi mas Ráđdehus ja Sámediggi fertejit giddet fuomášumi. Sámediggi čujuha ILO konvenšuvdnii nr 168 álgoálbmogiid ja čearddalaš álbmogiid birra, artihkal 2. Ja ON 12.9.2007 mannosáš julggaštussii álgoálbmotvuoigatvuodaid birra, artihkal 31, mii válddaha álgoálbmogiid vuoigatvuoda mielváikkuheapmái.

Sámediggi čujuha maiddái Sáme-parlamentariihkkárkonferánsii Girkonjárdgas gos čuovvovaš cealkámuš dohkkehuvvui:

Bioteknologalaš ovdáneapmi buktá sámi álbmogii ođđa hástalusaid. Konferánsa deattuha ahte sámi álbmot ferte ieš hálldašit ja eaiggáduššat dieđuid iežas genaid (DNA) birra, ja ahte sámi álbmot dađistaga galgá gulahallat stáhtalaš eiseválddiiguin ja dutkanbirrasiguin vai sáhtta čuovvut dán ovdáneami ja váikkuhit dasa.

Sámediggi deattuha ahte stáhta eiseválddit fertejit sihkkarastit ahte ILO konvenšuvnna nr 169 ollašuttuovvvo mielváikkuhanvuoigatvuođa ektui. Sámediggi oivvilda ahte dat sáhtta dahkkojuvot árjjalaš oassálastima bokte ráđiin, lávdegottiin ja vejolaš eará orgánain mat leat doaimmas bioteknologiija oktavuodas dahje galget ásuovvot dan oktavuodas. Livččii deatalaš ahte dain orgánain ja ásuovvot mat barget dáid áššiiguin, lea gelbbolašvuohta olmmošvuoigatvuođain, ja erenoamážit oktasaš vuoigatvuođain.

Dan oktavuodas go bioteknologiijaláhka lea ođasmahttojuvomin, lea hui deatalaš ahte ráhkkanahattojuvvo stuorát ášši dievasčoahkkimii. Sámi servodagas dárbbasuovvvo máhtto- ja kapasitehtalokten, ja dan geažil lea deatalaš ahte Sámediggi meannuda eanet áššiid main bioteknologiija lea fáddán. Ferte árvvoštallat fuolahit go bioteknologiijaláhka ja gullevaš lágat sámi diliid, oktasaš perspektiivva ja etihkalaš norpmaid nu mo dat bohtet ovdan min sámi kulturárbbis, ja ahte dat fuolahit sámi álbmoga vuoigatvuođa hálldašit iežaset árbeávdnasiid ja eaiggáduššat máhtu iežaset árbeávdnasiid birra.

Dat ahte dutkat sámi álbmoga bohciidahtta gažaldaga humána biologalaš ávdnasiid eaiggáduššama ja hálldašemi birra. Dát šaddá fáddán konsultašuvnnain Ráđđehusain lágaid ja boahhtevaš plánaid ja proseassaid árvvoštallamis dán suorggis

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui 19.04.12 dii. 13.50.

Ášši/Sak DC 018/12

Sámediggeráđi čilgehus sámi giela birra

Arkiivaáššennr..
10/576506 / 25 - 58

Meannudeamit

Politiikkaš dássi	Beaivi	Aššennr.
Sámedikki dievasčoahkkin	18. – 19.04.12	DC 018/12

Ášši meannudeapmi álggahuvvui gaskavahkku cuoŋománu 19.04.12 dii. 13.50.

I Mildosat

Nr.	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus
-----	--------	------------	---------

II Evttohusat ja mearkkašumit

Sámediggeráđi mearrádusárvalus:

Sámediggi lea ságaškuššan Sámediggeráđi čilgehusa sáme giela birra. Čilgehus čuoovu mielddusin beavdegirjái.

Sámediggeráđi čilgehus sáme giela birra

Duogáš

Sámediggeráđi bidjá ovdan sámediggediedáhusa sáme giela birra dievasčoahkkimii čakčamánu 2012. Dáinna čilgehusein hálida Sámediggeráđi árvalusaid daidda hástalusaid mat mis leat fágasuorggis sáme giela. Sámediggeráđi áigu maiddái searvahit sámi servodaga ja erenoamážit daid ásahusaid, mat barget beavválaččat sáme giela. Čilgehusein hálida Sámediggeráđi álggahit digaštallama boahpteáiggi giellapolitiikka birra sámi servodagas. Danne áigut lágideit seminára maŋŋágo čilgehus lea ovddiduvvon dievasčoahkkimii. Sámediggeráđi áigu maid juohkit dieđuid barggus sámediggediedáhusain sáme giela birra ja bidjat ovdan čilgehusein iešguđet ásahusaid ja birrasiidna ja ávžžuha buktit árvalusaid.

Sáme giela juogaduvvo dábaláččat mánga iešguđet giellan. Dán dokumeanttas máinnašuvvo dattetge sáme giela ovttaidlogus. Bajimus giellapolitiikka livččii ulbmileamos geavahit sáme giela viiddes doaban, ja danne máinnašuvvo sáme giela dás oktan giellan máŋggain suomaniin. Ággan dasa lea go iešguđet suomaniin lea eanet mii sulastahtá go dan mii earuha. Dattetge dárbbášuvvo dakkár giellapolitiikka mii lea heivehuvvon 5 gielladillái Norggas:

Davvisáme giela hálddašanguovllu sikkobealde

Davvisáme giela hálddašanguovllu olggobealde

Julevsáme giela

Lullisáme giela

Sáme giela gávpogiin

Bihtánsámegeiella ja nuortalašgiella eai leat máinnašuvvon dás dasgo ii leat ii oktage dahje hui hárvásat geat geavahit dáid beaivválaččat Norgga bealde Sámis.

Dilli

Dálá dilli ja ovdánanmihtilmasvuodát

Sámegeiella lea Unesco listtas áitojuvvon gielaide badjel. Dattetge rievddada gielladilli guovllus guvlui. Muhtun guovlluin sámegiella lea lunddolaš beaivválaš giella, ja eará guovlluin lea giella jávkamin. Gielas leat mánnga hástalusa, go vel dain guovlluin ge mat lohkkovuvvojit lea sámegiella guovddášguovlun. Maŋimus logijagiin leat álggahuvvon mánnga doaibmabiju nannen dihtii giela dili ja mii oaidnit lassánan dihtomielalášvuoda ja dáhtu ođđasis ealáskahttit sámi giela ja kultuvrra.

Sámegillii gullet mánnga servodat- ja fágasuorggi. Sihke vuoigatvuohta beassat geavahit sámegiela, gelbbolašvuohta sámi gielas ja máhtolašvuohta sámi gielas ja kultuvrras iešguđet servodatsurggiin rievddada. Oahpahussuorggis sihkkarastovuvvo mánáide vuoigatvuohta sámegieloahpahussii lága bokte. Ovttaskas olbmo vuoigatvuohta beassat geavahit sámegiela go deaivvadit dearvvašvuodabálvalusain ja riektelegádusain, lea sihkkarastovuvvon lága bokte, muhto ráddjejuvvon sámegiela hálddašanguvlui. Árbevirolaččat lea sámegiela dilli leamaš nanus sámi vuodđoealáhúsain, ja vuodđoealáhusat leat leamaš hui deatalaččat sámegiela gáhttemii ja ovddideapmái. Go olbmuid lohku njiedjá sámi vuodđoealáhúsain, de das leat váikkuhusat sámegiela ovdáneapmái boahpteáiggis. Leat uhccán sámegielat fálaldagat kultuvrras, girjjálašvuodas ja median nationála dásis ja ráddjejuvvon dasa mii buvttaduvvo sápmelaččaid bealis.

Oktiibuot 9 gieldda gullet sámegiela hálddašanguvlui dál, ja eanet gielddat leat árvvoštallan ohcat searvat hálddašanguvlui. Dát lea buorre ovdáneapmi mii čájeha ahte ollu gielddat váldet ovddasvástádusa sámegiela gáhttemis ja ovddideamis.

Sámediggi mearridii guovttegielalášvuodadoarjagiid ođđa juolludaneavttuid 2011:s. Ođđa juolludaneavttut galget buorebut čalmustahttit ulbmilolahusa, ja ovttasbargošiehtadusat leat ráhkaduvvon juohke gielddain. Dat lea dahkkojuvvon vai sáhtta álggahit doaibmajuid mat leat heivehuvvon juohke gieldda gielladillái.

Dál leat 11 sámi giellaguovddáža mat ožžot vuodđodoarjaga Sámedikkis, ja eanebut háliidit beassat dán ortnegii. Giellaguovddážiin lea deatalaš rolla sámegiela ovddideamis, ja lea ge hui deatalaš ahte dain leat buorit rámmaeavttut. Sámediggi lea árvvoštallagoahtán sámi giellaguovddážiid. Árvvoštallan galgá mitalit man muddui giellaguovddážit lihkestuvvet sámegiela gáhttemiin ja ovddidemiin, ja guđe hástalusat dain leat. Giellaguovddážiid raporterén daid ruđaid geavaheamis maid sii ožžot Sámedikkis, čájehit ollu kurssaid ja doaimmaid.

Nannen dihtii sámegiela ja eanedan dihtii dan geavaheami, lea Sámediggi mánnggaid jagiid almmuhan ruđaid iešguđet giellaproševttaide. Doarjjaortnega ulbmiljoavku lea leamaš sámi álbmot. Ohcamiid lohku dáidda ruđaide lea lassánan sakka, ja vurdojuvvon ain eanet lassáneapmi. Dát čájeha ahte gielladoaibmajuid dárbu sámi servodagas lea stuoris. Lea buorre go eanet gielddat lullisámi guovllus sáddejit ohcamiid, ja lea ge mihttenveara ahte Divttasvuona suohkan lea okta dain gielddain sámegiela hálddašanguovllus, mii proseantologu mielde lea ožžon juolluduvvot eanemus ohcamiid áigodagas 2008-2010. Namuhit berre maiddái ahte bohtet uhccán ohcamat Finnmárkku guovddášguovlluin. Ohcanvuodot ruđaid oktavuodas oahpahussii mii oaidnit ahte stipeandaohcamiid lohku alit ohppui sámegielas lassána. Stipeandalohku ohppiide geain lea sámegiella fágasuorggis joatkkaskuvllas, lea lassánan 39 proseanttain 4 maŋimus jagis. Dattetge čájeha máhttoloktema sámi árvvoštallan ahte áin váilot oahpponeavvut ja oahpaheaddjit main lea gelbbolašvuohta. Mii oaidnit maiddái ahte váilevaš gielladoarjja lagasbirrasis váttasmahtta oahpahusa.

Ovddasvástideaddji bealit

Nationála ja riikkaidgaskasaš lágat fuolahit buori muddui sámi álbmoga vuoigatvuođa beassat geavahit ja nannet iežaset giela. Norgga stáhta lea geatnegahttojuvvon sihke rievttálaččat ja politiikalaččat nannet sámegiela ja láchit dilálašvuodaid sámegieloahpahussii ja sámegiela geavaheapmái. Stáhta lea geatnegahttojuvvon gieđahallat dárogiela ja sámegiela ovttađassásaččat, ja nu sihkkarastit gielaide Čoahkkingirjji čállit: Marit Ellen Mienna /Tove Anti

dásseárvvu. Sámelága § 1-5 vuodul leat sámegiella ja dárogiella ovttárvosaš gielat Norggas. Gielat galget leat ovttadássaččat lága 3. kapihttala, Sámegiella, mearrádusa vuodul, maiddá gohčoduvvon Sámelága giellanjuolggadusat. Sámelága giellanjuolggadusaid mearrádusaid ulbmil lea gáhttet ja ovddidit sámegiela erenoamážit dakko bokte ahte nannet giellageavaheami almmolaš oktavuodain.

Sámelága § 3-8 deattasta ahte juohkehaččas lea vuoigatvuohta oažžut oahpahusa sámegielas. Oahpahussii sámegielas ja sámegillii gusto vuodđoskuvla- ja joatkkaoahpahušláhka (oahpahušláhka) ja lágat dan olis.

Ráđđehus lea sámegiela doaibmaplána bokte láchán vuodu viiddes ja guhkilmas ángiruššamii sámegielaide várás Norggas, man váldomihttomearri lea láchit vuodu oadjebas boahtteáigái sámegiela várás.

Sámédikkis ii leat makkárge válde lágaid bokte giellaáššiin earret § 6-4 vuodul oahpahušlágas, mii deattasta ahte Sámédiggi addá láhkaásahusaid oahpahussii sámegielas vuodđoskuvlii ja joatkkaoahpahušsii. Dán válde oáččui Sámédiggi 1998:s. Sámédiggi galgá Sámelága § 3-12 vuodul váikkuhit sámegiela suodjaleami ja ovddideami. Sámédiggi lea ovddimus áššedovdi sámegiela ovddideamis ja nannemis riikka dásis ja das lea deatalaš rolla sámegiela dili nannemis. Sámédikki gelbbolašvuohta ja máhtolašvuohta dán suorggis lea mávssolaš, ja dat berre boahtit ovdan ovddasvástáduš- ja válde-suorggis. Sámédiggi hálddaša dál guovttegielalašvuodaruđaid gielddaide ja fylkkagielddaide. Sámédiggi lea ráhkadan buriid veahkkeneavvuiddasa ahte nannet giellageavaheami sihke gielddaide ja regiovnnaid dásis earret eará ovttasbargošiehtadusaid bokte Finnmárkku fylkkagielddain ja Romssa, Nordlándda ja Davvi-Trøndelaga fylkkasuohkaniiguin, ja sámegiela hálddašanguovllu 9 gielddain, guovttegielalašvuodaruđaid geavaheami oktavuodas. Eará veahkkeneavvut sámegiela nannemii leat njuolggá doarjagat sámi giellaguovddážiidda ja giellaprošeaktaruđaid hálddašepmi.

Eaktun sihkkarastit sámegiela boahtteáiggi lea ahte gielddat gos sápmelaččat ássat, váldet ovddasvástádusa ja leat mielde nannemin ja ovddideamen giela. Sámelága giellanjuolggadusat gustojit gielddaide mat gullet sámegiela hálddašanguvlui, ja dat leat danne geatnegahttojuvvon bálvalit álbmoga guovtti gillii. Muhto maiddá gielddat mat eai gula sámegiela hálddašanguvlui, leat geatnegahttojuvvon ovttaskas olbmuid vuoigatvuođaid ektui earret eará oahpahušas ja dearvašvuodas-suorggis.

Sámi giellaguovddážiin lea deatalaš rolla sámegiela oahpahušas, čalmmustahttimis ja nannemis báikkálaččat. Sámi giellaguovddážiin ii leat formálalaš ovddasvástáduš sámegiela ovddideamis, muhto sin doaibma stivrejuvvon earret eará daid njuolggá doarjagiid eavttuid vuodul, maid Sámédiggi mearrida.

Eaktun lea ahte ovttaskas sápmelaš ieš háliida nannet ja ovddidit iežas gelbbolašvuođa sámegielas, geavahit giela buot oktavuodain ja nu guhkás go vejolaš fievrredit giela boahte buvvi ja nu leat mielde sihkkarastimin sámi gielaide boahtteáiggi.

Rámmaeavttut

Nationála ja riikkaidgaskasaš lágat, ekonomijja ja olmmošlaš resurssat leat rámmaeavttut main lea mearkašupmi giellaoavddideapmái. Sihke nationála ja riikkaidgaskasaš lágat sihkkarastet sámegiela dili, ja geatnegahttet Norgga stáhta leat mielde nannemin sámegiela. Lágat iehčanassii eai suodjal gal gielaide, ja gielaide boahtteáigái lea hui deatalaš ahte leat buorit rámmaeavttut vai sáhtá fidnet duohta ovttadássašvuođa sámegiela ja dárogiela gaskkas.

Ekonomalaš resurssat leat hástalussan sihke gielddaide, giellaguovddážiidda, skuvllaide ja eará áhahusaide mat barget sámegielain. Dat ekonomalaš resurssat maid Sámédiggi dál oažžu, eai dávis servodaga dárbbuide, eai ge sáhte váikkuhit ahte šaddá buoret dásseárvu sámegiela ja dárogiela gaskkas ja ahte dat ožžot seamma ovdánanvejolašvuođaid.

Stuorra hástalussan lea dattetge olmmošlaš resurssaid váilevašvuohta. Dál eai leat doarvái giellabargit, oahpaheaddjit eai ge giellamáhtolaččat iešguđet surggiin dasa ahte fuolahit daid bargamušaid mat almmolaš orgánain leat nationála lágaid ektui. Eanet resurssat dárbbasuvvojit dađi mielde go servodat ovdána. Šaddá váttis ollašuttit daid áigumušaid ahte eanedit sámegiela geavaheami nu guhká go váilot nu ollu

resursaolbmot ja fágalaš gelbbolašvuohta. Dilli lea duodalaš, ja mii oaidnit čadat resursadárbbuid dađistaga go doaibmabijut álggahuvvojit. Dárbbášuvvojit ollu fágaolbmot sámegeiela ja olbmot geain lea gelbbolašvuohta sámi diliin ja sámi diliid birra. Danne lea olmmošlaš resurssaid ja doarvái ekonomalaš resurssaid váilevašvuohta stuorámuš hehttehussan sámegeiela ovdáneapmái.

Boahttevaš hástalusat

Sámegeiela gáhttema ja ovddideami oktavuodas leat máŋga hástalusa. Čilgehusas mii deattuhit 4 váldosuorggi mat min mielas leat deataleamos eaktu dasa ahte geiela galget leat ovdánanvejolašvuođat maiddáí boahtteáiggis.

Sámegeiela geavaheddjiid lohku

Sámegeiela geavaheapmi

Giellafágalaš ovddideapmi

Sámedikki ja earáid váldi ja rolla.

Áŋgiruššansuorgi 1: Sámegeiela geavaheddjiid lohku

Eaktun sámegeiela gáhttemii ja nannemii lea ahte leat sámegeiela geavaheaddjit. Sámegeiela geavaheaddjit vuolggahit dárbbuid servodagas ja nu sii leat hui deatalaččat geiela boahtteáigái. Sámedikki mihttomearri lea leamaš eanedit giellageavaheddjiid logu vai geiela nannejuvvo ja ovddiduvvo. Maiddáí boahtteáiggis dat lea deatalaš. Hástalussan lea oažžut ovttaskas geavaheaddji välljet sámegeiela. Ii Sámediggi ii ge oktage eará almmolaš ášahus sáhte stivret ovttaskasa priváhta giellageavaheami. Nu dat diedusge galgá leat. Dattetge dáidá beaivválašgeiela priváhta välljen ruovttus leat deataleamos fáktorin álgoálbmotgeielaid boahtteáigái. Geiela eahpeformálalaš fievrredeapmi buolvvas bulvii lea ealli sámegeiela deataleamos dáhkádus. Vaikke vel almmolašvuohta ii sáhte stivret ovttaskasaid giellaválljema, de lea deatalaš ahte ovttaskas giellageavaheddjiin lea duohta välljenmunni. Mis ferte leat dakkár vuogádat maid servodat atná árvvus, servodat ferte atnit sámegeielmáhtu deatalaš gelbbolašvuohtan, ja dát máhttu ferte maid leat formálalaš gelbbolašvuohta.

Seammás go lea ovttaskas olbmo duohken välljet ruovttu beaivválašgeiela, de lea ovttaskas olbmo ovddasvástádus geavahit geiela iešguđet oktavuodain. Juohkehaččas lea ovddasvástádus gáhttet, ovddidit ja fievrredit geiela boahtte bulvii. Lea deatalaš ahte buohkat váldet ovddasvástádusa, ja geavahit sámegeiela buot oktavuodain. Seammás lea deatalaš ahte dat máhttu ja gelbbolašvuohta, mii boarráset giellageavaheddjiin lea, buorebut fuolahuvvo ja váldojuvvo atnui giellaoahpahusas. Giellageavaheddjiid gelbbolašvuohta lea mávssolaš, ja dat mearkaša ollu geiela boahttevaš ovdáneapmái. Dárbbášuvvo maiddáí ahte sii geat hálddašit geiela bures, doibmet buori ovdagovvan ja leat dihtomiellalaččat sámegeielgeavaheamis buot oktavuodain. Dakkár ovdagovat han movttiidahttet ja oaivadit giellageavaheapmái, ja seammás bajidit oktasaš dihtomiellalašvuođa giellageavaheamis. Lea deatalaš boahtteáiggi giellaplánemii guđdit dan oainnu ahte sámegeiela lea noadđin, maiddáí ekonomalaččat. Sámegeiela lea iešalddis árvu, ja geiela stáhtusa loktemii lea deatalaš ahte stáhtus ja ekonomii ja eai seaguhuvvo.

Galgá go leat mihttomearrin ahte buohkat ohppet veaháš sámegeiela vai galget go muhtumat oahppat sámegeiela bures?

Galgá go eanetlohkoálbmot oahppat ja váldit atnui sámegeiela?

Galgá go giellapolitihkka stivrejuvvot eanet gohččuma bokte ahte geavahit sámegeiela?

Mo galgá sihkkarastit buori giellasirdima buolvvas bulvii?

Áŋgiruššansuorgi 2: Sámegeiela geavaheapmi

- Deatalaš fáktovra giellaovddideamis lea addit sámegeielaide ovdánanvejolašvuođaid seamma dásis dárogielain. Geiela geavaheapmi ii galgga leat nu ahte lea vejolašvuohta välljet sámegeiela almmolaš ja priváhta oktavuodain, muhto baicce galgá oažžut seammalágan bálvalusaid sámegeilli ja dárogillii. Sámegeiela nannen-, suodjalan- ja ovddidanbargus lea eaktun ahte geiela gullo ja oidno seamma dásis majoritehta gielain Norggas. Sámegeiela ja dárogiealla leat ovttárvosaš gielat, ja danne lea lunddolaš ahte Norggas eanet geavahuvvojit guokte geiela.

Eaktun dasa ahte sámegiella geavahuvvo, gullo ja oidno lea ahte gávdnojit arenat gos giela duodai sáhtttá geavahit. Dán lágan arenaid haga ii leat gielas ávki ja das lea unnán árvu. Hástalussan otnáš servodagas lea ahte giella ollu báikkiin ii leat lunddolaš oassi beaivválaš eallimis, ja ahte gávdnojit menddo unnán giellageavahanarenat. Áigumušaid ahte sámegiella galgá leat beaivválaš giellan, lea váttis olahit nu guhká go ii leat vejolašvuohta geavahit giela buot almmolaš hálddašeamis, stáhta etáhtain, ja dahje birrasiin gulahallamis muđui. Giellaarenat mánáide ja nuoraide leat mearrideaddji deatálaččat giellaovddideapmái, seammás go álgoahpahusas lea unnán ávki jos eai gávdno arenat gos hárbhallat giela.

- Giellapolitiikka báidnet dávjá fuones miellaguottut sámi gillii ja kultuvrii. Dás lea heajos váikkuhus sámegiela dili nannenbargui servodagas. Giela ovdánanvejolašvuođaide lea vealtameahtun deatalaš ahte sámi giella ja kultuvra ii amašuvvo, muhto adnojuvvo lunddolaš oassin servodagas. Sámegiela máhttu ja dovdan lea mielde njeaidimin fuones miellaguottuid ja nie loktemin maiddá giela dili.
- Buot almmolaš ja gielddalaš surggiin servodagas lea stuorra dárbu háhkat gelbbolašvuođa sámi gielas ja kultuvrras. Buot servodatsurggiin váilot fágaolbmot geain livččii gelbbolašvuohta sámegielas, ja danne lea áibbas dárbu ollislaččat ángiruššat fágaolbmuid rekrutteremiin ja oahpahusain vai livččii vejolašvuohta oazžut sámegiela gelbbolašvuođa servodahkii. Sámegiela gelbbolašvuođa dárbu ii leat stuoris dušše almmolaš ja gielddalaš bálvalusain, muhto maiddá sosiálalaš ja kultuvrralaš fálddagain servodagas. Media, girjjálašvuohta ja gulahallan leat renoamáš mávssolaččat mánáide ja nuoraide. Sámegielat fáldat dán lea dárbbalaš mánáid ja nuoraide giellaovddideapmái.
- Sámi vuodđoealáhusat leat leamaš ja leat ain deatálaččat giellaovdáneapmái. Árbevirolaččat lea giella leamaš nanus sámi ealáhusain, ja dat leat leamaš deatálaččat sámegiela guoddiin ja seammás lea árbevieruid gaskkusteapmi leamaš nanus sámi ealáhusaid gaskkas. Sámi ealáhusaid gaskkas maid dattetge vásihit stuorra hástalusaid giellaovddideami ektui. Sámegiella ii fievrriiduvvo buolvvas buolvii šat nugo ovdal, ja ollu máhttu, tearpmat ja doahpagat jávket beaivválaš gielas. Dán fuones ovdáneami fertešii jorgalahttit. Maiddá dat go vuodđoealáhusain geahppánit doallit addá fuones váikkuhusaid giellaovdáneapmái. Dát dili addá fuola, ja lea dárbu álggahit doaimbijuid eastadan dihte giela dili hedjoneami árbevirolaš sámegiela arenain.
- Galgá go sámegiella ja dárogiella geavahuvvot dássálaga buot servodatsurggiin vai galggašii go čielgasit juohkit doaimma nu ahte sámegiella lea váldogiella muhtun surggiin ja dárogiella fas eará surggiin?
- Mainna lágiin sáhtttá Sámediggi leat mielde buorideamen sámegiela ovdánanvejolašvuođaid?
- Mainna lágiin galgá sámegiella šaddat lunddolaš oassin servodagas?

Ángiruššansuorgi 3: Giellafágalaš ovdáneapmi

Giellafágalaš ovdáneapmi lea deatalaš oassi sámegiela nannemis ja ovddideamis. Stuorra dárbu lea ovddidit terminologijja, čohkket báikenamaid ja ovdánahttit giellateknologijja. Sámi báikenamaid čohkken ja registreren lea stuorra hástalus, ja go báikenamat eai leat registrerejuvvon de sáhttet dat jávkat. Terminologijja ovddideapmi lea áddjás bargu, ja ollu fágasurggiin váilu ain terminologijja. Deatalaš lea maiddá dat ahte sámegielat čuvvot giellateknologalaš ovdáneami. Dárbbášuvvojit earret eará jorgalanprográmmat, neahttavuđot veahkkereaidut, hállansyntesa ja applikašuvnnat jierbmetelefovdni. Dárbbášuvvojit elektrovnnalaš sátnegirijit maid bidjat internehtti ja lea dárbu ovddidit spealuid ja applikašuvnnaid. Ferte čohkket maiddá sierra suopmaniid hállánávdnasiid hállansyntesa ovddideapmái.

Servodat rievdá dađistaga, ja nu maiddá giellageavaheapmi. Dárogiela ja riikkaidgaskasaš sánit darvánit sámegielaide ja šaddet oassin beaivválaš gielas. Dán lágan sánit váldojuvvojit geavahussii dalle go váilot sámegielas sánit, muhto maiddá dábit ja rávnnjaldagat váikkuhit giellageavaheapmái ja rievdadit dan. Dát lea hui eahpeiddolaš sámegiela ovddideapmái.

Mainna lágiin beavttálmahttit terminologíijaovddideami sámegielas?

Galgá go terminologíijaovddideapmi váldit vuolggasaji árbevirolaš sámi sániin vai riikkaidgaskasaš terminologíijas?

Galgá go terminologíijaovddideami mihttomearrin leat unnidit erohusaid sierra sámi čállingielaid gaska? Mainna lágiin hoahpuhit sámi báikenamaid čohkkema ja registrerema?

Mainna lágiin geavahit ođđa teknologíija árbedieđuid ja terminologíija gaskkusteapmái?

Mainna lágiin sihkkarastit buori giellateknologalaš ovdáneami ja giellareaidduid ovdáneami?

Ángirusšansuorgi 4: Sámedikki rolla ja váldi

Sámedikki jienastuslogu vuodđun leat subjektívvalaš ja gielalaš eavttut. Subjektívvalaš eaktu lea ahte dovdá iežas sápmelažžan, ja gielalaš eaktun lea sámegiella, ahte lea go dat leamaš ruovttugiella su bearrašis. Dieinna lágiin lea sámegiella hui deatalaš olles sámi servodahkii. Gielladilli ja dan ovdáneapmi addá de stuorra váikkuhusaid sámi álbmogii. Sámedikki váldi giellapolitihkas lea vealtameahttun deatalaš sámi álbmoga boahhteáigái. Sámedikkis lea konsultašuvdnašiehtadusa bokte vejolašvuhta konsulteret áššiin mat gusket sámi álbmogii, muhto dát ii leat doarvái gielaid sihkkarastimii boahhteáigái. Orru áibbas lunddolaš ahte Sámediggi dat galgá bidjat eavttuid sámegiela ovddideapmái Norggas ja lea dárbu čilget makkár rolla ja váldi Sámedikkis galgá leat giellaáššiin.

Sámegielat leat min máttuid skeaŋka midjiide, maid mii fas fertet doalvut boahhte buolvvaide. Gielas lea stuorra symbolaárvu sámiide go lea álgoálbmot. Vaikko sámegielat leat sámiid iežaset gielat, de ii leat Sámedikkis formálalaš váldi giellaáššiin. Konkrehta ovdamearkan lea dat go Sámelága giellanjuolggadusaid rihkkumis eai leat makkárgge čuvvosat olbmuid geat rihkkot daid. Dieinna lágiin šaddá ge eahpeiddolaš geavahus man geažil ovttaskas olbmuid vuoigatvuodát eai ollašuttuojuvvo. Ovttaskas olbmuiin lea maiddái váttis daidda geaidda dán lágan geavahus čuoheá, diehtit gosa galgá váldit oktavuoda go áigot gozihit iežaset vuoigatvuodaid. Dát dilli lea hui eahpeiddolaš giela dillái servodagas, ja áiggi mielde sáhtá dat bilidit daid bohtosiid mat leat boahán lálkaaddima bokte.

Galgá go bearráigeahččan- ja váiddaorgána doaibma sirdojuvvot Sámediggái vai galgá go Sámediggi hálddašit sámelága giellanjuolggadusaid bearráigeahččan- ja váiddaorgána?

Galgá go Sámedikkis leat mearridanváldi dalle go gielddat váldojuvvojit mielde sámegielaid hálddašanguvlu?

Ollu almmolaš instánsat leat mielde ollašuttimin mearrádusaid mat gusket sámegillii. Gielddain, fylkkagielddain, fylkkamaniin, direktoráhtain, departemeanttain, Sámedikkis ja Ráđđehusas leat sierralágan rollat barggus sámegielaiuin.

Galggašii go geahčadišgoahhtit ja juohkit ovddasvástádusa ja bargguid almmolaš gielladoaibmabijuid oktavuodas?

Galgá go Sámedikkis leat nátionála oktiordnen- ja ovttaštahttinovddasvástádus doaibmabijuiin sámegiela ektui?

Dál láve Sámediggi addit ekonomalaš doarjaga ollu sámi organisašuvnnaide ja ásahusaide. Dát leat geatnegahttojuvvon ollašuttit ovttaskas doarjjaortnega ulbmilolahusa eavttuid. Juolludusaid oktavuodas ii gáibiduvvo oppage sámegiela geavaheapmi.

Galgá go bidjat eavttuid sámegiela geavahusas ásahusaide ja organisašuvnnaide mat ožžot njuolgga doarjaga Sámedikki bušeahta bokte?

Sámi giellaguovddážit leat deatalaččat sámegiela nannen- ja ovddidanbarggus lagas guovlluin.

Giellaguovddážit lávejit doallat kurssaid, ovddidit oahppoávdnasiid, juohkit dieđuid ja háhkat arenaid sámegiela geavaheami várás. Sámedikki ulbmilin lea ahte ásavuvvojit eanet sámi giellaguovddážit Norggas. Hástalussan ovddas guvlu lea ahte giellaguovddážit oččošedje einnoston vejolašvuoda vai sáhtášedje viidáseappot ovddidit sámegiela. Stuorra oasi giellaprošeaktaruđain juohká dál Sámediggi

giellaguovddážiidda ohcama mielde. Beavttálmahttin dihte giellabarggu ja stuorát einnostan vejolašvuoda dihte giellaguovddážiin livččii ulbmillaš ahte Sámediggi attášii eanet njuolgadoarjagiid giellaguovddážiidda.

Galggašii go stuorát oassi ohcanvuodot giellaruđain sirdojuvvot vuodđodoarjjan sámi giellaguovddážiidda, ja dieinna lágiin addit stuorát einnostan vejolašvuoda giellaguovddážiidda?

Sámegiela hálddašanguovlu lea leamaš buorre gaskaoapmi sámegiela nannenbarggus. Mánnga gieldda árvvoštallet dál ohcat laktojuvvot hálddašanguovlui. Mii leat maŋimuš áiggiid oaidnán ahte maiddái stuorát gávvpogat árvvoštallet dan. Dat sáhtta dagahit dan ahte hálddašanguovlu boahte áiggis soaitá hui ollu rievdat. Danne ferte Sámedikkis leat dakkár politihkka mainna deaivida daid hástalusaid maid vejolaš rievdadusat dagahit. Go galgá sáhttit stivret ovdáneami buoremus vejolaš vugiin, de ferte vejolaš odđa politihkka hálddašanguovllu ektui leat hábmejuvvon ovdal go rievdadusat bohtet iige buktit improviserejuvvon vástádusa dasa mii juo lea dáhpáhuvvan. Danne ferte juo dál ságastallat sierra strategiijaid sámegiela hálddašanguovllu boahtteáiggi ektui.

Golbma sierra strategiija hálddašanguovllu odđa dili ektui:

Guovddášguovlu

Stuorra guovlu

Mánnga guovllu

Guovddášguovlostrategiija lea dakkár hálddašanmálle mii mis odne lea. Dat gielddat mat dál leat mielde hálddašanguovllus leat davvisámegiela absoluhtta guovddáš guovllut Sis-Finnmárkkus (Deatnu, Kárášjohka, Guovdageaidnu), davvisámegiela várás rittus (Unjárga, Porsáŋgu ja Gáivuotna), márkasámegiella (Loabát), julevsámegiella (Divttasvuotna) ja máttasámegiella (Snoasa). Ii leat nu ulbmillaš fuonidit dálá njuolggadusaid mat gusket dáid gielddaide dan oskálii ahte heivehit servodatdiliid stuorra gávvpotgielddain gos áppet eanaš dážat. Dán lágan politihkka goaridivččii giela árbevirolaš guovddáš guovlluid. Jos čuovvu guovddášguovlostrategiija de sihkkarasttášeimmet ahte vejolaš odđa gielddat ollásit heivehallet dálá njuolggadusaide eai ge leat mielde goarideamen giela guovddáš guovllu. Jos mii álgit rievdatit njuolggadusaid heivehan dihte njuolggadusaid stuorát gávvpotgielddaide de fertešedje sámi guovddáš guovllut dan sadjái heivehallat daid stuorra norgalaš gávppiid mielde. Dás ii leat ávki sámegillii.

Stuorranguovlostrategiija lea dakkár hálddašanmálle mainna válđošii vuhtii odđáigásaš sámi ássan, ja gielalaš vuoigatvuodát doppe gosa olbmot válljejit ásaiduvvat. Ii leat šat nu ahte olbmot áppet olles eallima dan gielddas gosa riegádit. Olbmot fárrejit giliin gávppogiidda. Dárbbášuvvo dakkár politihkka mas livččii ávki daid laski sámiide ja sámegiela giidda gávppiin, ja danne lea dárbu heivehit hálddašanguovllu njuolggadusaid odđa dillái. Dat mearkkaša dan ahte mii eat sáhte bisuhit dakkár ortnegiid maid geavatlaččat dahje politihkalaččat lea veadjemeahtun čadahit odđáigásaš gávppotservodagas gos majoritehta ássin leat dážat. Mii sáhttit baicce addit vuoigatvuodaid ja buriid giellafálaldagaid ollu eanet olbmuide go dál, sihke sámiide ja etnikkalaš dážaide, mii áiggi mielde nanne sámegiela. Dán lágan strategiija váikkuha dan ahte sámegiella dávistivčče maiddái odđáigásaš gávppotservodahkii, iige dušše smávva gielddaide gos olbmot fárrejit eret. Mii sáhttit maiddái leat ollu gievrrat sámi giellagáibádusain guovddáš eiseválddiid ektui go álbmot livččii ovdamearkka dihte 100 000 hálddašanguovllus dan sadjái go 18 000 nugo odne leat hálddašanguovllus. Dat go maiddái gávppiid sáhtášii lohkat mielde sámi servodahkii, sáhtášii addit odđa ja dakkár vejolašvuoda ovddidit ja gaskkustit sámegiela, mii ovdal ii leat geahččaluvvon.

Mánngaguovlostrategiija válđdášii eanet vuhtii sierra sámi servodagaid ja gielladiliid. Buorre strategiija mii galgá ovddidit sámegiela, ferte vuhtii válđit dan ahte gielladilli ii leat ovttalágan buot báikkiin. Njuolggadusaid ferte ceahkkálastit ollu eanet go dán rádjai lea dahkkojuvvon. Dán lágan jurddašeami vuodul lea lunddolaš válđit atnui unnimusat guokte sierralágan hálddašanguovllu. Njuolggadusat mat leat heivehuvvon árbevirolaš sámi guovddáš guovlluide, nubbi stuorát gávppotservodagaide ja guovlluide gos sámít leat unnitlogus. Dán ferte bidjat lánkii nu čielgasit ahte giellapolitihkkárat mat háliidit ahte giella galggašii gullat sámegiela hálddašanguovlui, álkidit sáhttet válljet málle mii lea heivehuvvon sin gildii. Dan bokte go leat sierralágan njuolggadusat, de sáhttit gozihit ja ovddidit giela guovddáš guovllus seammás go

geahččalit olahit sámegeiela ođđa arenaide gávpotservodagas go eanaš ássat dážat. Eaktun lihkostuvvat dainna strategiijain, lea ahte eanemus geatnegahtti hálddašanmálla lea nu ávkkálaš ahte buot gielddat eai vállje unnimusat geatnegahtti málla.

Mearkkašupmi, NSR:a sámediggejoavku ja NSR/SáB, áirras Aili Keskitalo

Sámegeiella

Sámegeiella galgá leat okta dain deataleamos ángiruššansurggiin ovddasguvlui. Sámediggi galgá bargat dainna ulbmiliin ahte loktet giela nu ahte buot sápmelaččaide sihkkarastojuvvo sámi bálvalusfálaldat ja vejolašvuohta beassat geavahit iežas giela. Ođđa ja ulbmillaš giella politihkka dárbbasuvvo ja dáid sápmelaččaid lohku geat hállet sámegeiela, ferte loktejuvvot sakka. Erenoamáš deaddu ferte biddjojuvvot daidda surggiide main sámegeiella lea fuones dilis, dás maiddá nuortalašgiella, lullisámegeiella, julevsámegeiella ja bihtánsámegeiella.

Lea deatalaš oainnusin dahkat sámegeiela. Sámediggi háliida ahte sámegeiella galgá geavahuvvot dávjijbut čálalaš oktavuodain. Beaviválaš barggusteamet mii geahččalit ieža leat dihtomiellalaččat das, earret eará dakko bokte ahte buot maid mii sáddet ja buot maid mii bidjat neahttsiidduidasamet, maiddá lea sámegeilli.

Sámegeiella lea sámi servodagaid geađejuolgi ja giella siskkilda min kultuvrra, dieđuid ja árvvuid. Sámediggi lea sápmelaččaid vuoigatvuohta beassat oahppat ja ovddidit eatnigielaset vuoddo vuoigatvuohta. Ollu sápmelaččat leat bajásšaddan sámegeiela haga, ja earát leat bajásšaddan almmá dan haga ahte leat ožžon lohkan- ja čállinhárjaneami sámegeielas. Sámediggi áigu láchit dasa ahte buot sápmelaččat besset oahppat geavahit sámegeiela, sihke njálmmálaččat ja čálalaččat. Dát bargu galgá dahkkojuvvot rávesolbmuid oahppoloktema hámis. Sámediggi oavvilda ahte sámegeiela sihkkarastin ja ovddideapmi galgá leat okta dain deataleamos ángiruššansurggiin ovddasguvlui. Iešguđet sámegeielain leat iešguđet hástalusat ja lea ge deatalaš hábmet doaibmabijuid nu ahte dat ožžot seamma vejolašvuođaid ceavzit ja ovdánit. Sámediggi áigu bargat dainna ulbmiliin ahte ovddidit ulbmillaš giellapolitihka mii váldá vuhtii iešguđet dárbbuid sihkkarastit dásseárvosaš giellafálaldaga. Erenomáš deaddu biddjojuvvo daidda surggiide main sámegeiella lea rašis dilis, dás maiddá nuortalašgiella, lullisámegeiella, julevsámegeiella ja bihtánsámegeiella.

Sámediggi bargá sihke politihkalaččat ja geavatláččat dainna ulbmiliin ahte sámegeiella galgá gáhttejuvvot, nannejuvvot ja ovddiduvvot. Sámediggi háliida láchit dilálašvuođaid gielalaš šláddjivuhtii, earret eará dakko bokte ahte sámi suopmaniid normeren ja viidáset ovddideapmi vuoruhuvvo giellabarggus. Mánát ja nuorat galget oažžut nannejuvvon oahpu sámi giellašláddjivuodas.

Sámediggi oavvilda ahte lea diehttalasvuohta ahte lea láchčojuvvon sámegeiela geavahepmái sihke njálmmálaččat ja čálalaččat dain almmolaš ášahusain maidda Sámelága giellanjuolggadusat gustojit. Sámediggi áigu bargat dainna ulbmiliin ahte sámi giellabarggu boahhtevaš organiseren, ruhtadeapmi ja rollajuogadeapmi čielggaduvvo.

Lea deatalaš dahkat sámegeiela oainnusin, ja eanedit sámegeiela geavaheami iešguđet dásiin. Sámediggi bargá dainna ulbmiliin ahte láchčojuvvo sámegeiela geavahepmái diehtjuohkin- ja gulahallanteknologiijas, vai nuorat geardi šaddá bajás sámegeielain doaibmi giellan buot surggiin. Sámediggi háliida bargat dainna ulbmiliin ahte sihkkarastit eanet sámegeiela geavaheami čálalaš oktavuodain.

Sámediggi bargá dainna ulbmiliin ahte sámegeiella geavahuvvo dutkangiellan ja máhttogaskkusteamis. Mihttomearri lea oažžut eanet dutkama ja máhttoovddideami sámegeiela geavaheami ektui.

Sámegeielloahpahus

Sámediggi galgá bargat dainna ulbmiliin ahte: oahppit ožžot giellaoahpahusa dan giela vuodul masa sis lea čatnaseapmi sámi giellaguovddážat ožžot vejolašvuođa álggahit eanet gielladoaibmabijuid ánggirduvvo oahppoloktemiin rávesolbmuid várás mas sámegeiella deattuhuvvo

giellagáhtten ja sámegielat fágatearpmaid ovddideapmi vuoruhuvvo.

Sámegiella almmolašvuodas

Sámediggi áigu bargat dainna ulbmiliin ahte:

láhččojuvvo sámegiela geavaheapmái go lea oktavuolta almmolaš ásahusaiguin ásahuvvo bearrái bearráigeahččanorgána sámegiela várás earret eará danne ahte sihkkarastit ahte sámelága giellanjuolggadusat čuvvojuvvojit
sámi giellabarggu organiseren, ruhtadeapmi ja rollajuogadeapmi čilgejuvvo ja čielggaduvvo, mas čanaskeahtes stáhta orgána árvoštallojuvvo
ásahuvvojit eanet sámi giellaguovddážit ja ahte dálá guovddážit ovddiduvvojit
sámi báikenamat šaddet ovtadássázžan norgga báikenamaiguin geaidnogalbain ja kárttain sámi guovlluin
buot almmolaš visttit galbejuvvojit sámegillií sámegiela hálddašanguovllus
oddaáiggi gulahallanvuogit láhččojuvvojit sámegiela geavaheapmái
risten.no ja divvun.no ovddiduvvojit viidáseappot
dutkit ávžžuhuvvojit geavahit sámegiela dutkangiellan
sámi suopmaniid suopmanmihtilmasvuodaid ja sániid normeren vuoruhuvvo
láhččojuvvo eanet dutkamii gielalaš ealáskahttima birra
dutkan sámegiela oahppama birra vuosttaš- ja nubbegiellan nannejuvvo
viidáset fágalaš bargu giellahistorjja ja báikenammadutkama ektui vuoruhuvvo

III Jienasteapmi

39 árisis ledje 31 čoahkis. Dán áššis ii jienastuvvon.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhkavuorrolistu ja replihkat

	Sáhkavuorru	Replihka
1	Ellinor Marita Jáma, áššejođiheaddji	
2	Heidi Persdatter Greiner Haaker	
3	Olaf Eliassen Olaf Eliassen	Trond Are Anti
4	Trond Are Anti Trond Are Anti	Alf Isaksen
5	Marit Kirsten Anti Gaup	Trond Are Anti Olaf Eliassen Marie Therese Nordsletta Aslaksen
6	Mariann Wollmann Magga Mariann Wollmann Magga	Silje Karine Muotka Alf Isaksen
7	Marie Therese Nordsletta Aslaksen	Silje Karine Muotka Trond Are Anti Willy Ørnebakk
	Marie Therese Nordsletta Aslaksen	
8	Jørn Are Gaski	
9	Kirsti Guvsám	Olaf Eliassen

10	Ida Marie Bransfjell	Trond Are Anti
	Ida Marie Bransfjell	
11	Trond Are Anti	Jørn Are Gaski
		Willy Ørnebakk
		Alf Isaksen
	Trond Are Anti	
12	Inga-Lill Sundset	
13	Per Andersen Bæhr	
14	Kirsten Ellinor Guttorm Utsi	
15	Ellinor Marita Jåma, áššejodiheddji	

VI Sámedikki mearrádus

Sámediggi lea ságaškuššan Sámediggeráđi čilgehusa sámegiela birra. Čilgehus čuovvu mielddusin beavdegirjái.

Sámediggeráđi čilgehus sámegiela birra

Duogáš

Sámediggeráđđi bidjá ovdan sámediggediedáhusa sámegiela birra dievasčoahkkimii čakčamánu 2012. Dáinna čilgehusain hálida Sámediggeráđđi árvalusaid daidda hástalusaid mat mis leat fágasuorggis sámegiella. Sámediggeráđđi áigu maiddái searvvahit sámi servodaga ja erenoamážit daid áshusaid, mat barget beavválaččat sámegielain. Čilgehusain hálida Sámediggeráđđi álggahit digaštallama boahhteáiggi giellapolitiikka birra sámi servodagas. Danne áigut lágidit seminára maŋŋágo čilgehus lea ovddiduvvon dievasčoahkkimii. Sámediggeráđđi áigu maid juohkit dieđuid barggus sámediggediedáhusain sámegiela birra ja bidjat ovdan čilgehusa iešguđet áshusaid ja birrasiidna ja ávžžuha buktit árvalusaid.

Sámegiella juogaduvvo dábaláččat máŋga iešguđet giellan. Dán dokumeanttas máinnašuvvo dattetge sámegiella ovttaidlogus. Bajimus giellapolitiikkii livččii ulbmileamos geavahit sámegiela viiddes doaban, ja danne máinnašuvvo sámegiella dás oktan giellan máŋggain suomaniin. Ággan dasa lea go iešguđet suomaniin lea eanet mii sulastahtá go dan mii earuha. Dattetge dárbbášuvvo dakkár giellapolitiikka mii lea heivehuvvon 5 gielladillái Norggas:

- Davvisámegiella hálddašanguovllu siskkobealde
- Davvisámegiella hálddašanguovllu olggobealde
- Julevsámegiella
- Lullisámegiella
- Sámegiella gávpogiin

Bihtánsámegiella ja nuortalašgiella eai leat máinnašuvvon dás dasgo ii leat ii oktage dahje hui hárvásat geat geavahit dáid beavválaččat Norgga bealde Sámis.

Dilli

Dálá dilli ja ovdánanmihtilmasvuodát

Sámegiella lea Unesco listtas áitojuvvon giellaid badjel. Dattetge rievddada gielladillii guovllus guvlui. Muhtun guovlluin sámegiella lea lunddolaš beavválaš giella, ja eará guovlluin lea giella jávkamin. Gielas leat máŋga hástalus, go vel dain guovlluin ge mat lohkkjuvvojit lea sámegiela guovddášguovlun. Maŋimus logjagiin leat álggahuvvon máŋga doaimbabiđu nannen dihtii giella dili ja mii oaidnit lassánan dihtomielalašvuoda ja dáhtu ođđasis ealáskahttit sámi giella ja kultuvrra.

Sámegillii gullet mánga servodat- ja fágasuorggi. Sihke vuoigatvuohta beassat geavahit sámegiela, gelbbolašvuohta sámii gielas ja máhtolašvuohta sámii gielas ja kultuvrras iešguđet servodatsurggiin rievddada. Oahpahussuorggis sihkkarastojuvvo mánáide vuoigatvuohta sámegielaohpahussii lága bokte. Ovttaskas olbmo vuoigatvuohta beassat geavahit sámegiela go deaivvadit dearvvašvuođabálvalusain ja riektelegádušain, lea sihkkarastojuvvon lága bokte, muhto ráddjejuvvon sámegiela hálddašanguvlui. Árbevirolaččat lea sámegiela dilli leamaš nanus sámii vuođđoealáhusain, ja vuođđoealáhusat leat leamaš hui deatalaččat sámegiela gáhttemii ja ovddideapmái. Go olbmuid lohku njiedjá sámii vuođđoealáhusain, de das leat váikkuhusat sámegiela ovdáneapmái boahteáiggis. Leat uhccán sámegiela fáldadagat kultuvrras, girjjálašvuođas ja median nátionála dásis ja ráddjejuvvon dasa mii buvttaduvvo sápmelaččaid bealis.

Oktiibuot 9 gieldda gullet sámegiela hálddašanguvlui dál, ja eanet gielddat leat árvvoštallan ohcat searvat hálddašanguvlui. Dát lea buorre ovdáneapmi mii čájeha ahte ollu gielddat váldet ovddasvástádusa sámegiela gáhttemis ja ovddideamis.

Sámediggi mearridii guovttegielalašvuođadoarjagiid odđa juolludaneavttuid 2011:s. Odđa juolludaneavttut galget buorebut čalmustahttit ulbmilolahusa, ja ovttasbargošiehtadusat leat ráhkaduvvon juohke gielddain. Dat lea dahkkojuvvon vai sáhtta álggahit doaimbajuid mat leat heivehuvvon juohke gieldda gielladillái.

Dál leat 11 sámii giellaguovddáža mat ožžot vuođđodoarjaga Sámedikkis, ja eanebut háliidit beassat dán ortnegii. Giellaguovddážiin lea deatalaš rolla sámegiela ovddideamis, ja lea ge hui deatalaš ahte dain leat buorit rámmaeavttut. Sámediggi lea árvvoštallagoahtán sámii giellaguovddážiid. Árvvoštallan galgá mitalit man muddui giellaguovddážit lihkestuvvet sámegiela gáhttemiin ja ovddideamiin, ja guđe hástalusat dain leat. Giellaguovddážiid raporteran daid ruđaid geavaheamis maid sii ožžot Sámedikkis, čájehit ollu kurssaid ja doaimmaid.

Nannen dihtii sámegiela ja eanedan dihtii dan geavaheami, lea Sámediggi mánggaid jagiid almmuhan ruđaid iešguđet giellaproševttaide. Doarjjaortnega ulbmiljoavku lea leamaš sámii álbmot. Ohcamiid lohku dáidda ruđaide lea lassánan sakka, ja vurdojuvvon ain eanet lassáneapmi. Dát čájeha ahte gielladoaimbajuid dárbu sámii servodagas lea stuoris. Lea buorre go eanet gielddat lullisámii guovllus sáddejit ohcamiid, ja lea ge mihttenveara ahte Divttasvuona suohkan lea okta dain gielddain sámegiela hálddašanguovllus, mii proseantologu mielde lea ožžon juolluduvvot eanemus ohcamiid áigodagas 2008-2010. Namuhit berre maiddái ahte bohtet uhccán ohcamat Finnmárkku guovddášguovlluin. Ohcanvuđot ruđaid oktavuodas oahpahussii mii oaidnit ahte stipeandaohcamiid lohku alit ohppui sámegielas lassána. Stipeandalohku ohppiide geain lea sámegiella fágasuorggis joatkkaskuvllas, lea lassánan 39 proseanttain 4 mañimus jagis. Dattetge čájeha máhttoloktema sámii árvvoštallan ahte áin váilot oahpponeavvut ja oahpaheaddjit main lea gelbbolašvuohta. Mii oaidnit maiddái ahte váilevaš gielladoarjja lagasbirrasis váttásmahtta oahpahusa.

Ovddasvástideaddji bealit

Nátionála ja riikkaidgaskasaš lágat fuolahit buori muddui sámii álbmoga vuoigatvuođa beassat geavahit ja nannet iežaset giela. Norgga stáhta lea geatnegahttojuvvon sihke rievttálaččat ja politihkalaččat nannet sámegiela ja láhčit dilálašvuođaid sámegielaohpahussii ja sámegiela geavaheapmái. Stáhta lea geatnegahttojuvvon giedahallat dárogiela ja sámegiela ovtadássásaččat, ja nu sihkkarastit gielaid dásseárvvu. Sámelága § 1-5 vuodul leat sámegiella ja dárogiella ovttaárvosaš gielat Norggas. Gielat galget leat ovtadássásaččat lága 3. kapihtala, Sámegiella, mearrádusa vuodul, maiddái gohčoduvvon Sámelága giellanjuolggadusat. Sámelága giellanjuolggadusaid mearrádusaid ulbmil lea gáhttet ja ovddidit sámegiela erenoamážit dakko bokte ahte nannet giellageavaheami almmolaš oktavuodain.

Sámelága § 3-8 deattasta ahte juohkehaččas lea vuoigatvuohta oažžut oahpahusa sámegielas. Oahpahussii sámegielas ja sámegillii gusto vuođđoskuvla- ja joatkkaoahpahusláhka (oahpahusláhka) ja lágat dan olis.

Rádddehus lea sámegiela doaimaplána bokte láhčán vuodu viiddes ja guhkilmas ángiruššamii sámegielaid várás Norggas, man váldomihttomearri lea láhčit vuodu oadjebas boahteáigái sámegiela várás.

Sámedikkis ii leat makkárge váldi lágaid bokte giellaássiin earret § 6-4 vuodul oahpahuslágas, mii deattasta ahte Sámediggi addá láhkaásahusaid oahpahussii sámegeiela vuodđoskuvlii ja joatkkaoahpahussii. Dán válddi oáččui Sámediggi 1998:s. Sámediggi galgá Sámelága § 3-12 vuodul váikkuhit sámegeiela suodjaleami ja ovddideami. Sámediggi lea ovddimus áššedovdi sámegeiela ovddideamis ja nannemis riikka dásis ja das lea deatalaš rolla sámegeiela dili nannemis. Sámedikki gelbbolašvuohta ja máhtolašvuohta dán suorggis lea mávssolaš, ja dat berre boahtit ovdan ovddasvástádus- ja váldesuorggis. Sámediggi hálldaša dál guovttegielalašvuođaruđaid gielddaide ja fylkkagielddaide. Sámediggi lea ráhkadan buriid veahkkeneavvuid dasa ahte nannet giellageavaheami sihke gielddaide ja regiovnnaid dásis earret eará ovttasbargošiehtadusaid bokte Finnmárkku fylkkagielddain ja Romssa, Nordlándda ja Davvi-Trøndelaga fylkkasuohkaniiguin, ja sámegeiela hálldašanguovllu 9 gielddain, guovttegielalašvuođaruđaid geavaheami oktavuodas. Eará veahkkeneavvut sámegeiela nannemii leat njuolggá doarjagat sámi giellaguovddážiidda ja giellaprošeaktaruđaid hálldašeapmi.

Eaktun sihkarastit sámegeiela boahtteáiggi lea ahte gielddat gos sápmelaččat ássat, váldet ovddasvástádusa ja leat mielde nannemin ja ovddideamen giela. Sámelága giellanjuolggadusat gustojit gielddaide mat gullet sámegeiela hálldašanguovlui, ja dat leat danne geatnegahttojuvvon bálvalit álbmoga guovtti gillii. Muhto maiddá gielddat mat eai gula sámegeiela hálldašanguovlui, leat geatnegahttojuvvon ovttaskas olbmuid vuogatvuodaid ektui earret eará oahpahusas ja dearvvašvuođasuorggis.

Sámi giellaguovddážiin lea deatalaš rolla sámegeiela oahpahusas, čalmmustahttimis ja nannemis báikkálaččat. Sámi giellaguovddážiin ii leat formálalaš ovddasvástádus sámegeiela ovddideamis, muhto sin doaibma stivrejuvvon earret eará daid njuolggá doarjagiid eavttuid vuodul, maid Sámediggi mearrida.

Eaktun lea ahte ovttaskas sápmelaš ieš háliida nannet ja ovddidit iežas gelbbolašvuođa sámegeiela, geavahit giela buot oktavuodain ja nu guhkás go vejolaš fievrredit giela boahtte bulvii ja nu leat mielde sihkarastimin sámi gielaid boahtteáiggi.

Rámmaeavttut

Nationála ja riikkaidgaskasaš lágat, ekonomii ja olmmošlaš resurssat leat rámmaeavttut main lea mearkkašupmi giellaovddideapmái. Sihke nationála ja riikkaidgaskasaš lágat sihkarastet sámegeiela dili, ja geatnegahttet Norgga stáhta leat mielde nannemin sámegeiela. Lágat iehčanassii eai suodjal gal gielaid, ja gielaid boahtteáigái lea hui deatalaš ahte leat buorit rámmaeavttut vai sáhtta fidnet duohta ovtadássásašvuođa sámegeiela ja dárogieala gaskkas.

Ekonomalaš resurssat leat hástalussan sihke gielddaide, giellaguovddážiidda, skuvllaide ja eará áhahusaide mat barget sámegeielain. Dat ekonomalaš resurssat maid Sámediggi dál oážžu, eai dávis servodaga dárbbuide, eai ge sáhte váikkuhit ahte šaddá buoret dásseárvu sámegeiela ja dárogieala gaskkas ja ahte dat ožžot seamma ovdánanvejolašvuođaid.

Stuorra hástalussan lea dattetge olmmošlaš resurssaid váilevašvuohta. Dál eai leat doarvái giellabargit, oahpaheaddjit eai ge giellamáhtolaččat iešguđet surggiin dasa ahte fuolahit daid bargamušaid mat almmolaš orgánain leat nationála lágaid ektui. Eanet resurssat dárbbasuovvovit dađi mielde go servodat ovdána. Šaddá váttis ollašuttit daid áigumušaid ahte eanedit sámegeiela geavaheami nu guhká go váilot nu ollu resursaolbmot ja fágalaš gelbbolašvuohta. Dilli lea duođalaš, ja mii oaidnit čađat resursadárbbuid dađistaga go doaibmabijut álggahuvvovit. Dárbbasuovvovit ollu fágaolbmot sámegeiela ja olbmot geain lea gelbbolašvuohta sámi diliin ja sámi diliid birra. Danne lea olmmošlaš resurssaid ja doarvái ekonomalaš resurssaid váilevašvuohta stuorámuš hehttehussan sámegeiela ovdáneapmái.

Boahttevaš hástalusat

Sámegeiela gáhttema ja ovddideami oktavuodas leat mánnga hástalusat. Čilgehusas mii deattuhit 4 váldosuorggi mat min mielas leat deataleamos eaktu dasa ahte gielas galget leat ovdánanvejolašvuođat maiddá boahtteáiggis.

1. Sámegiela geavaheddjiid lohku
2. Sámegiela geavaheapmi
3. Giellafágalaš ovddideapmi
4. Sámedikki ja earáid váldi ja rolla.

Ángiruššansuorgi 1: Sámegiela geavaheddjiid lohku

Eaktun sámegiela gáhttemii ja nannemii lea ahte leat sámegiela geavaheaddjit. Sámegiela geavaheaddjit vuolggahit dárbbuid servodagas ja nu sii leat hui deatalaččat giela boahhteáigái. Sámedikki mihttomearri lea leamaš eanedit giellageavaheddjiid logu vai giella nannejuvvo ja ovddiduvvo. Maiddái boahhteáiggis dat lea deatalaš. Hástalussan lea oažžut ovttaskas geavaheaddji välljet sámegiela. Ii Sámediggi ii ge oktage eará almmolaš ášahas sáhte stivret ovttaskasa priváhta giellageavaheami. Nu dat dieđusge galgá leat. Dattetge dáidá beaivválašgiela priváhta välljen ruovttus leat deataleamos fáktorin álgoálbmotgielaid boahhteáigái. Giela eahpeformálalaš fievrredeapmi buolvvas bulvii lea ealli sámegiela deataleamos dáhkádus. Vaikke vel almmolašvuohta ii sáhte stivret ovttaskasaid giellaválljema, de lea deatalaš ahte ovttaskas giellageavaheddjiin lea duohta välljenmunnii. Mis ferte leat dakkár vuogádat maid servodat atná árvvus, servodat ferte atnit sámegielmáhtu deatalaš gelbbolašvuohtan, ja dát máhttu ferte maid leat formálalaš gelbbolašvuohta.

Seammás go lea ovttaskas olbmo duohken välljet ruovttu beaivválašgiela, de lea ovttaskas olbmo ovddasvástádus geavahit giela iešguđet oktavuodain. Juohkehaččas lea ovddasvástádus gáhttet, ovddidit ja fievrredit giela boahhte bulvii. Lea deatalaš ahte buohkat váldet ovddasvástádusa, ja geavahit sámegiela buot oktavuodain. Seammás lea deatalaš ahte dat máhttu ja gelbbolašvuohta, mü boarráset giellageavaheddjiin lea, buorebut fuolahuvvo ja váldojuvvo atnui giellaoahpahusas. Giellageavaheddjiid gelbbolašvuohta lea mávssolaš, ja dat mearkaša ollu giela boahhtevaš ovdáneapmái. Dárbbášuvvo maiddái ahte sii geat hálddašit giela bures, doibmet buori ovdagovvan ja leat dihtomielaláččat sámegielgeavaheamis buot oktavuodain. Dakkár ovdagovat han movttiidahttet ja oaivadit giellageavaheapmái, ja seammás bajidit oktasaš dihtomielalášvuođa giellageavaheamis. Lea deatalaš boahhteáiggi giellaplánemii guđdit dan oainnu ahte sámegiella lea noadđin, maiddái ekonomaláččat. Sámegielas lea iešalddis árvu, ja giela stáhtusa loktemii lea deatalaš ahte stáhtus ja ekonomii ja eai seaguhuvvo.

- Galgá go leat mihttomearriin ahte buohkat ohppet veaháš sámegiela vai galget go muhtumat oahppat sámegiela bures?
- Galgá go eanetlohkoálbmot oahppat ja váldit atnui sámegiela?
- Galgá go giellapolitihkka stivrejuvvot eanet gohččuma bokte ahte geavahit sámegiela?
- Mo galgá sihkkarastit buori giellasirdima buolvvas bulvii?

Ángiruššansuorgi 2: Sámegiela geavaheapmi

Deatalaš fáktovra giellaovddideamis lea addit sámegielaide ovdánanvejolašvuođaid seamma dásis dárogielain. Giela geavaheapmi ii galgga leat nu ahte lea vejolašvuohta välljet sámegiela almmolaš ja priváhta oktavuodain, muhto baicce galgá oažžut seammalágan bálvalusaid sámegilli ja dárogielli. Sámegiela nannen-, suodjalan- ja ovddidanbarggus lea eaktun ahte giella gullo ja oidno seamma dásis majoritehta gielain Norggas. Sámegiella ja dárogiella leat ovttaárvosáš gielat, ja danne lea lunddolaš ahte Norggas eanet geavahuvvojit guokte giela.

Eaktun dasa ahte sámegiella geavahuvvo, gullo ja oidno lea ahte gávdnojit arenat gos giela duođai sáhtta geavahit. Dán lágan arenaid haga ii leat gielas ávki ja das lea unnán árvu. Hástalussan otnáš servodagas lea ahte giella ollu báikkiin ii leat lunddolaš oassi beaivválaš eallimis, ja ahte gávdnojit menddo unnán giellageavahanarenat. Áigumušaid ahte sámegiella galgá leat beaivválaš giellan, lea váttis olahit nu guhká go ii leat vejolašvuohta geavahit giela buot almmolaš hálddašeamis, stáhta etáhtain, ja dahje birrasiin gulahallamis muđui. Giellaarenat mánáide ja nuoraide leat mearrideaddji deatalaččat giellaovddideapmái, seammás go álgooahpahusas lea unnán ávki jos eai gávdno arenat gos hárbhallat giela.

Giellapolitiikka báidnet dávjá fuones miellaguottut sámi gillii ja kultuvrii. Dás lea heajos váikkuhus sámegeiela dili nannenbargui servodagas. Geiela ovdánanvejolašvuodaide lea vealtameahttun deatalaš ahte sámi geiela ja kultuvra ii amašuvvo, muhto adnojuvvo lunddolaš oassin servodagas. Sámegeiela máhttu ja dovdan lea mielde njeaidimin fuones miellaguottuid ja nie loktemin maiddái geiela dili.

Buot almmolaš ja gieiddalaš surggiin servodagas lea stuorra dárbu háhkat gelbbolašvuoda sámi geiela ja kultuvrras. Buot servodatsurggiin váilot fágaolbmot geain livččii gelbbolašvuoda sámegeielas, ja danne lea áibbas dárbu ollislaččat ángiruššat fágaolbmuid rekruutteremiin ja oahpahusain vai livččii vejolašvuoda oazžut sámegeiela gelbbolašvuoda servodahkii. Sámegeiela gelbbolašvuoda dárbu ii leat stuoris dušše almmolaš ja gieiddalaš bálvalusain, muhto maiddái sosiálalaš ja kultuvrralaš fáaldagain servodagas. Media, girjjálašvuoda ja gulahallan leat erenoamáš mávssolaččat mánáide ja nuoraide. Sámegeielat fáldat dán lea dárbbalaš mánáid ja nuoraide giellaovddideapmái.

Sámi vuodđoaláhusat leat leamaš ja leat ain deatalaččat giellaovdáneapmái. Árbevirolaččat lea geiela leamaš nanus sámi ealáhusain, ja dat leat leamaš deatalaččat sámegeiela guoddin ja seammás lea árbevieruid gaskkusteapmi leamaš nanus sámi ealáhusaid gaskkas. Sámi ealáhusaid gaskkas maid dattetge vásihit stuorra hástalusaid giellaovddideami ektui. Sámegeiela ii fievrividuvvo buolvvas buolvii šat nugo ovdal, ja ollu máhttu, tearpmat ja doahpagat jávkot beaivválaš geielas. Dán fuones ovdáneami ferdesii jorgalahttit. Maiddái dat go vuodđoaláhusain geahppánit doallit addá fuones váikkuhusaid giellaovdáneapmái. Dát dili addá fuola, ja lea dárbu álggahit doaimmabijuid eastadan dihte geiela dili hedjoneami árbevirolaš sámegeiela arenain.

- Galgá go sámegeiela ja dárogeiela geavahuvvot dássálaga buot servodatsurggiin vai galggašii go čielgasit juohkit doaimma nu ahte sámegeiela lea váldogeiela muhtun surggiin ja dárogeiela fas eará surggiin?
- Mainna lágiin sáhtta Sámediggi leat mielde buorideamen sámegeiela ovdánanvejolašvuodaid?
- Mainna lágiin galgá sámegeiela šaddat lunddolaš oassin servodagas?

Ángiruššansuorgi 3: Giellafágalaš ovdáneapmi

Giellafágalaš ovdáneapmi lea deatalaš oassi sámegeiela nannemis ja ovddideamis. Stuorra dárbu lea ovddidit terminologiija, čohkket báikenamaid ja ovdánahttit giellateknologiija. Sámi báikenamaid čohkken ja registreren lea stuorra hástalus, ja go báikenamat eai leat registrerejuvvon de sáhttet dat jávkot. Terminologiija ovddideapmi lea áddjás bargu, ja ollu fágasurggiin váilu ain terminologiija. Deatalaš lea maiddái dat ahte sámegeielat čuvvot giellateknologalaš ovdáneami. Dárbbášuvvojit earret eará jorgalanprográmmat, neahttavuđot veahkkereaiddu, hállansyntesa ja applikašuvnnat jierbmetelevodni. Dárbbášuvvojit elektrovnnalaš sátnegirjjit maid bidjat internehtti ja lea dárbu ovddidit spealuid ja applikašuvnnaid. Ferte čohkket maiddái sierra suopmaniid hállanávdnasiid hállansyntesa ovddideapmái.

Servodat rievda dađistaga, ja nu maiddái giellageavaheapmi. Dárogeiela ja riikkaidgaskasaš sámit darvánit sámegeielaide ja šaddet oassin beaivválaš geielas. Dán lágan sámit váldojuvvojit geavahussii dalle go váilot sámegeielas sámit, muhto maiddái dábit ja rávnnjaldagat váikkuhit giellageavaheapmái ja rievdadit dan. Dát lea hui eahpeiddolaš sámegeiela ovddideapmái.

- Mainna lágiin beavttálmahttit terminologiijaovddideami sámegeielas?
- Galgá go terminologiijaovddideapmi váldit vuolggasaji árbevirolaš sámi sániin vai riikkaidgaskasaš terminologiijas?
- Galgá go terminologiijaovddideami mihtomearrin leat unnidit erohusaid sierra sámi čállingielaid gaska?
- Mainna lágiin hoahpuhit sámi báikenamaid čohkkema ja registrerema?
- Mainna lágiin geavahit ođđa teknologiija árbedieđuid ja terminologiija gaskkusteapmái?
- Mainna lágiin sihkarastit buori giellateknologalaš ovdáneami ja giellareaidduid ovdáneami?

Ángiruššansuorgi 4: Sámedikki rolla ja váldi

Sámedikki jienastuslogu vuodđun leat subjektiiivvalaš ja gielalaš eavttut. Subjektiiivvalaš eaktu lea ahte dovda iežas sápmelažžan, ja gielalaš eaktun lea sámegeiella, ahte lea go dat leamaš ruovttugiella su bearrašis. Dieinna lágiin lea sámegeiella hui deatalaš olles sámi servodahkii. Gielladilli ja dan ovdáneapmi addá de stuorra váikkuhusaid sámi álbmogii. Sámedikki váldi giellapolitihkas lea vealtameahttun deatalaš sámi álbmoga boahtteáigái. Sámedikkis lea konsultašuvdnašiehtadusa bokte vejolašvuohta konsulteret áššiin mat gusket sámi álbmogii, muhto dát ii leat doarvái gielaid sihkkarastimii boahtteáigái. Orru áibbas lunddolaš ahte Sámediggi dat galgá bidjat eavttuid sámegeiella ovddeideapmái Norggas ja lea dárbu čilget makkár rolla ja váldi Sámedikkis galgá leat giellaáššiin.

Sámegeielat leat min máttuid skeaŋka midjiide, maid mii fas fertet doalvut boahte buolvvaide. Gielas lea stuorra symbolaárvu sámiide go lea álgoálbmot. Vaikko sámegeielat leat sámiid iežaset gielat, de ii leat Sámedikkis formálalaš váldi giellaáššiin. Konkrehta ovdamearkan lea dat go Sámelága giellanjuolggadusaid rihkkumis eai leat makkárge čuvvosat olbmuid geat rihkkot daid. Dieinna lágiin šaddá ge eahpeiddolaš geavahus man geažil ovttaskas olbmuid vuoigatvuođat eai ollašuttu. Ovttaskas olbmui lea maiddá váttis daidda geaidda dán lágan geavahus čuoheá, diehtit gosa galgá váldit oktavuoda go áigot gozihit iežaset vuoigatvuođaid. Dát dilli lea hui eahpeiddolaš giella dillái servodagas, ja áiggi mielde sáhtá dat bilidit daid bohtosiid mat leat bohtán lánkaaddima bokte.

- Galgá go bearráigeahččan- ja váiddaorgána doaibma sirdojuvvot Sámediggái vai galgá go Sámediggi hálldašit sámelága giellanjuolggadusaid bearráigeahččan- ja váiddaorgána?
- Galgá go Sámedikkis leat mearridanváldi dalle go gielddat váldojuvvojit mielde sámegeielaid hálldašanguvlui?

Ollu almmolaš instánsat leat mielde ollašuttimin mearrádusaid mat gusket sámegeilli. Gielddain, fylkkagielddain, fylkkamanniin, direktoráhtain, departemeanttain, Sámedikkis ja Ráđdehusas leat sierralágan rollat barggus sámegeiellaiguin.

- Galggašii go geahčadišgoahtit ja juohkit ovddasvástádusa ja bargguid almmolaš gielladoaibmabijuid oktavuodas?
- Galgá go Sámedikkis leat nátionála oktiordnen- ja ovttahttinovddasvástádus doaibmabijuin sámegeiella ektui?

Dál láve Sámediggi addit ekonomalaš doarjaga ollu sámi organisašuvnnaide ja ásahusaide. Dát leat geatnegahttojuvvon ollašuttit ovttaskas doarjjaortnega ulbmilolahusa eavttuid. Juolludusaid oktavuodas ii gáibiduvvo oppage sámegeiella geavaheapmi.

- Galgá go bidjat eavttuid sámegeiella geavahusas ásahusaide ja organisašuvnnaide mat ožžot njuolggatvuođat doarjaga Sámedikki bušehta bokte?

Sámi giellaguovddážit leat deatalaččat sámegeiella nannen- ja ovddidanbarggus lagas guovlluin. Giellaguovddážit lávejit doallat kurssaid, ovddidit oahppoávdnasiid, juohkit dieđuid ja háhkat arenaid sámegeiella geavaheami várás. Sámedikki ulbmilin lea ahte ásahuvvojit eanet sámi giellaguovddážit Norggas. Hástalussan ovddas guvlui lea ahte giellaguovddážit oččošedje einnoston vejolašvuođa vai sáhtásedje viidáseappot ovddidit sámegeiella. Stuorra oasi giellaprošeaktaruđain juohká dál Sámediggi giellaguovddážiidda ohcama mielde. Beavttálmahttin dihte giellabarggu ja stuorát einnoston vejolašvuođa dihte giellaguovddážiin livččii ulbmillaš ahte Sámediggi attáši eanet njuolgadoarjagiid giellaguovddážiidda.

- Galggašii go stuorát oassi ohcanvuđot giellaruđain sirdojuvvot vuodđodoarjjan sámi giellaguovddážiidda, ja dieinna lágiin addit stuorát einnoston vejolašvuođa giellaguovddážiidda?

Sámegeiella hálldašanguovlu lea leamaš buorre gaskaoapmi sámegeiella nannenbarggus. Mánaga gieldda árvvoštallet dál ohcat laktojuvvo hálldašanguvlui. Mii leat maŋimuš áiggiid oaidnán ahte maiddá stuorát Čoahkkingirjji čállit: Marit Ellen Mienna /Tove Anti

gávpogat árvvoštallet dan. Dat sáhtta dagahit dan ahte hálddašanguovlu boahte áiggi soaitá hui ollu rievdat. Danne ferte Sámedikkis leat dakkár politihkka mainna deaivida daid hástalusaid maid vejolaš rievdadusat dagahit. Go galgá sáhttit stivret ovdáneami buoremus vejolaš vuogiin, de ferte vejolaš odđa politihkka hálddašanguovllu ektui leat hábmejuvvon ovdal go rievdadusat bohtet iige buktit improviserejuvvon vástádusa dasa mii juo lea dáhpáhuvvan. Danne ferte juo dál ságastallat sierra strategijaid sámegeiela hálddašanguovllu boahteáiggi ektui.

Goibma sierra strategijja hálddašanguovllu odđa dili ektui:

- Guovddášguovlu
- Stuorra guovlu
- Mánnga guovllu

Guovddášguovlostrategijja lea dakkár hálddašanmálla mii mis odne lea. Dat gielddat mat dál leat mielde hálddašanguovllus leat davvisámegeiela absoluhtta guovddáš guovllut Sis-Finnmárkkus (Deatnu, Kárášjohka, Guovdageaidnu), davvisámegeiela várás rittus (Unjárga, Porsángu ja Gáivuotna), márkasámegeiella (Loabát), julevsámegeiella (Divttasvuotna) ja máttasámegeiella (Snoasa). Ii leat nu ulbmillaš fuonidit dálá njuolggadusaid mat gusket dáid gielddaide dan oskálii ahte heivehit servodatdiliid stuorra gávpotgielddain gos ássat eanaš dážat. Dán lágan politihkka goaridivččii giela árbevirolaš guovddáš guovlluid. Jos čuovvu guovddášguovlostrategijja de sihkkarasttášeimmet ahte vejolaš odđa gielddat ollásit heivehallet dálá njuolggadusaide eai ge leat mielde goarideamen giela guovddáš guovllu. Jos mii álgit rievdadit njuolggadusaid heivehan dihte njuolggadusaid stuorát gávpotgielddaide de fertešedje sámi guovddáš guovllut dan sadjái heivehallat daid stuorra norgalaš gávpogiid mielde. Dás ii leat ávki sámegeilli.

Stuorranguovlostrategijja lea dakkár hálddašanmálla mainna válđošii vuhtii odđááigásaš sámi ássan, ja gielalaš vuoigatvuođat doppe gosa olbmot válljejit ásaiduvvat. Ii leat šat nu ahte olbmot ássat olles eallima dan gielddas gosa riegeidit. Olbmot fárrejit giliin gávpogiidda. Dárbbášuvvo dakkár politihkka mas livččii ávki daid laski sámiide ja sámegeielaide gávpogiin, ja danne lea dárba heivehit hálddašanguovllu njuolggadusaid odđa dili. Dat mearkkaša dan ahte mii eat sáhte bisuhit dakkár ortnegiid maid geavatláččat dahje politihkalaččat lea veadjemeahtun čađahit odđááigásaš gávpotservodagas gos majoritehta ássin leat dážat. Mii sáhttit baicce addit vuoigatvuođaid ja buriid giellafálaldagaid ollu eanet olbmuide go dál, sihke sámiide ja etnikkalaš dážaide, mii áiggi mielde nanne sámegeiela. Dán lágan strategijja váikkuha dan ahte sámegeiella dávistivčče maiddái odđááigásaš gávpotservodahkii, iige dušše smávva gielddaide gos olbmot fárrejit eret. Mii sáhttit maiddái leat ollu gievrrat sámi giellagáibádusain guovddáš eiseválddiid ektui go álbmot livččii ovdamearkka dihte 100 000 hálddašanguovllus dan sadjái go 18 000 nugo odne leat hálddašanguovllus. Dat go maiddái gávpogiid sáhtášii lohkat mielde sámi servodahkii, sáhtášii addit odđa ja dakkár vejolašvuođa ovddidit ja gaskkustit sámegeiela, mii ovdal ii leat geahččaluvvon.

Mánnggaguovlostrategijja válddášii eanet vuhtii sierra sámi servodagaid ja gielladiliid. Buorre strategijja mii galgá ovddidit sámegeiela, ferte vuhtii váldit dan ahte gielladilli ii leat ovttalágan buot báikkiin. Njuolggadusaid ferte ceahkkálastit ollu eanet go dán rádjai lea dahkkojuvvon. Dán lágan jurddašemi vuodul lea lunddolaš váldit atnui unnimusat guokte sierralágan hálddašanguovllu. Njuolggadusat mat leat heivehuvvon árbevirolaš sámi guovddáš guovlluide, nubbi stuorát gávpotservodagaide ja guovlluide gos sámit leat unnitlogus. Dán ferte bidjat láhkii nu čielgasit ahte giealdapolitihkkárat mat hálidit ahte giealda galggašii gullat sámegeiela hálddašanguovlui, álkidit sáhttet válljet málla mii lea heivehuvvon sin gildii. Dan bokte go leat sierralágan njuolggadusat, de sáhttit gozihit ja ovddidit giela guovddáš guovllus seammás go geahččalit olahit sámegeiela odđa arenaide gávpotservodagas go eanaš ássat dážat. Eaktun lihkostuvvat dáinna strategijain, lea ahte eanemus geatnegahtti hálddašanmálla lea nu ávkkálaš ahte buot gielddat eai vállje unnimusat geatnegahtti málla.

Ášši meannudeapmi loahpáhuvvui 19.04.12 dii. 15.20.

Ášši/Sak DC 019/12

St.prop. 70L Rievdadusat oassálastinlágas, mearraresursalágas ja finnmárolágas (riddoguolástuslávdegottis)

Arkiivaáššnr..
11/254006 / 25 - 58

Meannudeamit

Politiikkaš dássi	Beaivi	Áššnr.
Sámedikki dievasčoahkkin	18. – 19.04.12	019/12

Ášši meannudeapmi álggahuvvui cuoŋománu 19.b.2012 dii. 12.35.

I Mildosat

Nr.	Beaivi	Geas/Geasa	Namahus
-----	--------	------------	---------

II Evttohusat ja mearkkašumit

Mearrádusárvalus Bargiidbellodaga sámediggejoavkkus, NSR/SáB sámediggejoavkkus, Árjas, Nordkalottfolket:is, Sámiin Máttá-Norggas, Årjel samien gielh:is, Johttisámiidlisttas:

Sámediggi čujuha proposišuvdnii 70 L, ja deattuha ahte Sámediggi ja Ráđđehus konsultašuvdnaproseassas leat gávnnanan ahte Sámedikki ja Ráđđehusa gaskka ii leat ovttamielalášvuohta go guoská riektevuodu dulkomii sámiid ja earáid guolástanrievtti ektui mearrasámi guovlluin.

Sámedikki mielas lea dárbu buktit muhtun deavddamearkkašumiid dasa:

Sámediggi gávnna ahte sámit leat ásahan guolástanvuoigatvuođaid ja rivttiid eará odasmuvvi mariidna resurssaide riddolagaš sámi guovlluin.

Go guoská historjjálaš vuoigatvuođaide, de deattasta Sámediggi ahte dat gávdnojit, ja álohii leat leamaš ássama ja geavaheami vuodul rittus don doloža rájes. Sámiin ja earáin geat ássat rittus leat dán lágan vuoigatvuođat dološ áiggiid rájes geavaheami ja báikkálaš boaresvirov vuoigatvuođaid vuodul. Dát lea čabu čielga duohtavuohta. Sámediggi čujuha maiddái dasa ahte proposišuvnna muhtun árvoštallamat čatnasit boarráset láhkaaddimii. Ovdamearkka dihte nannejuvvo 1751 Lappekodusillas ja 1775

Eanajuohkinresolušuvnna ahte finnmárukulaččain lea vuosttaš vuoigatvuohta guollebivdui. Sámediggi čujuha maiddái ahte Norga Haag-duomus čielgasit dovddahii ahte gávdnojit báikkálaš diggedási rievttit álbmoga várás. Dát leat unnán čuoovvoluvvon ráđđehusa proposišuvnna.

Sámediggi deattuha ahte ii makkárge oassi dain lágalaš doaimmain ja eará doaibmabijuin maid Sámedikki dievasčoahkkin lea dorjon, guoskka movtge dáid ásahuvvon historjjálaš vuoigatvuođaide dahje fuotnut daid.

Danne áiguge Sámediggi bargat dan ala ahte vuotna- ja riddoálbmoga historjjálaš guolástanvuoigatvuođat sámi guovlluin dohkkehuvvojit. Vuotna- ja riddoálbmoga boaresvirov geavaheami dohkkeheapmi dagaha dan ahte boahhte buolvvaide sihkarastojuvvo oadjebas boahhteáigi sin árbevirolaš guovlluin sin máttuid geavaheami vuodul.

Dasto áigu Sámediggi čujuhít dasa ahte maiddáí álbmotrievtti njuolggadusat mat gusket álgoálbmogiidda ja minoritehtaide, sorjjaskeahtá addet guolástanvuoigatvuođa.

III Jienasteapmi

39 áirasis ledje 31 čoahtis. Jienasteapmi dahkkojuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

- Ášši lea bidjon áššelisttui 2/3 eanetloguin.
- Mearrádusevttohus Bargiidbellodaga sámediggejoavku, NSR/SáB sámediggejoavku, Árja, Nordkalottfolket, Sámit lulli-Norggas, Áarjel Samien gielh ja Johttisápmelaččaid listtu mearriduvvui 29 jienain 2 jiena vuostá.

IV Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

V Sáhkavuorrolistu ja replihkat

Sáhkavuorru	Replihka
Willy Ørnebakk, čoahtkinortnegii	
Geir Tommy Pedersen, čoahtkinortnegii	

VI Sámedikki mearrádus

Sámediggi čujuha proposišuvdnii 70 L, ja deattuha ahte Sámediggi ja Ráđdehus konsultašuvdnaproseassas leat gávnahan ahte Sámedikki ja Ráđdehusa gaskka ii leat ovttamielalašvuohta go guoská riektivuodu dulkomii sámiiid ja earáid guolástanrievtti ektui mearrasámi guovlluin.

Sámedikki mielas lea dárbu buktit muhtun deavddamearkkašumiid dasa:

Sámediggi gávnaha ahte sámit leat ásahan guolástanvuoigatvuođaid ja rivttiid eará ođasmuvvi mariidna resurssaide riddolagaš sámi guovlluin.

Go guoská historjjálaš vuoigatvuođaide, de deattasta Sámediggi ahte dat gávdnojit, ja álohii leat leamaš ássama ja geavaheami vuodul rittus don doloža rájes. Sámiin ja earáin geat ássat rittus leat dán lágan vuoigatvuođat dološ ággiid rájes geavaheami ja báikkálaš boaresvirov vuoigatvuođaid vuodul. Dát lea čabu čielga duohtavuohta. Sámediggi čujuha maiddáí dasa ahte proposišuvnna muhtun árvoštallamat čatnasit boarráset láhkaaddimii. Ovdamearkka dihte nannejuvvo 1751 Lappekedisillas ja 1775

Eanajuohkinresolušuvnna ahte finnmáarkulaččain lea vuosttaš vuoigatvuohta guollebivdui. Sámediggi čujuha maiddáí ahte Norga Haag-duomus čielgasit dovddahii ahte gávdnojit báikkálaš diggedási rievttit álbmoga várás. Dát leat unnán čuovvoluvvon ráđdehusa proposišuvnna.

Sámediggi deattuha ahte ii makkárga oassi dain lágalaš doaimmain ja eará doaimbabiin maid Sámedikki dievasčoahtkin lea dorjon, guoskka movtge dáid áshuvvon historjjálaš vuoigatvuođaide dahje fuotnut daid.

Danne áiguge Sámediggi bargat dan ala ahte vuotna- ja riddoálbmoga historjjálaš guolástanvuoigatvuođat sámi guovlluin dohkkehuvvojit. Vuotna- ja riddoálbmoga boaresvirov geavaheami dohkkeheapmi dagaha dan ahte boahhte buolvvaide sihkarastojuvvo oadjebas boahhteáigi sin árbevirolaš guovlluin sin máttuid geavaheami vuodul.

Dasto áigu Sámediggi čujuhít dasa ahte maiddáí álbmotrievtti njuolggadusat mat gusket álgoálbmogiidda ja minoritehtaide, sorjjaskeahtá addet guolástanvuoigatvuođa.

Ášši meannudeapmi loahpahuuvui 19.04.12 dii. 12.45.

Čoahtkingirji čállit: Marit Ellen Mienna /Tove Anti

89 siidu 90 siiddus

